

Управління культури, національностей, релігій та туризму
Хмельницької обласної державної адміністрації

Хмельницька міська організація
Національної спілки краєзнавців України

Хмельницька обласна
універсальна наукова бібліотека

Календар

знаменних і пам'ятних дат Хмельниччини
на 2018 рік

Рекомендаційний бібліографічний довідник

Хмельницький
2017

УДК 006.95(059.3)(477.43)«2018»

К 17

Календар знаменних і пам'ятних дат Хмельниччини на 2018 рік: реком. бібліогр. довід. / Упр. культури, національностей, релігій та туризму Хмельниц. облдержадмін.; Хмельниц. міська орг. НСК України, Хмельниц. ОУНБ. – Хмельницький: ФОП Цюпак А.А. – 2017. – 204 с.

Друкується за рішенням Науково-редакційної ради Хмельницької ОУНБ, протокол № 9 від 10. 11. 2017 р.

Укладачі: *Мельник В.О.,
Грицишина О.О.*

Редактори: *Чабан К.А., Маковська В.В.,
Марчак Т.Ф.*

Відповідальна за випуск: *Чабан К.А.*

На обкладинці фото: *В.І. Заремби, Д.М. Прилюка,
В.Д. Булаєнка, М.І. Мазура, будівлі Кам'янець-Подільського
національного університету імені Івана Огієнка.*

© Автори статей, 2017
© Хмельниц. ОУНБ, 2017

Зміст

Слово до читачів	7
У 2018 році виповнюється	9
Січень	17
Лютий	22
Березень	27
Квітень	30
Травень	33
Червень	37
Липень	40
Серпень	44
Вересень	48
Жовтень	53
Листопад	58
Грудень	61
Імена, події, факти	65
Мелетій Смотрицький. <i>До 440-річчя з дня народження (В. Прокопчук)</i>	66
Никандр Васильович Молчановський – історик, красзнавець. <i>До 160-річчя з дня народження (В. Прокопчук)</i> ..	71
Гідний пам'яті нащадків. <i>До 150-річчя з дня народження Володимира Абрамовича Дагилайського (Л. Саксонік)</i>	77
Знавець Кам'янця-Подільського. <i>До 65-річчя з дня народження Олега Васильовича Будзея (С. Єсюнін)</i>	79
Зі славної династії педагогів. <i>До 60-річчя з дня народження Валентини Єфремівни Бенери (В. Мацько)</i>	82
Письменник, журналіст – Петро Маліш. <i>До 65-річчя з дня народження (В. Горбатюк)</i>	85

Висока духовність, безмежний талант... До 70-річчя з дня народження Миколи Леонтійовича Мельничука (А. Мельничук).....	88
Віхи творчого століття. 100 років з часу заснування газети «Подільські вісті» (В. Дмитрик).....	90
Василь Дубина – письменник, поет і публіцист української діаспори США. До 95-річчя з дня народження (Л. Іваневич, А. Трембіцький).....	95
Зигмунд Люба-Радзимінський – українсько-польський історик, археолог, генеолог та геральдик. До 175-річчя з дня народження (В. Ільїнський).....	101
Григорій Іванович Ткачук – безмежна відданість людям і землі. До 100-річчя з дня народження (О. Григоренко).....	105
Юрій Химич – художник і архітектор. До 90-річчя з дня народження (Я. Олексів).....	110
Доля видатного романіста-футуриста. До 115-річчя з дня народження Гео (Георгія) Даниловича Шкурупія (А. Радецька).....	112
Серце, віддане дітям. До 90-річчя з дня народження Олександрової Тамари Опанасівни (А. Захаренко).....	115
Міщанам, теперішнім і прийдешнім, на вічні часи... До 425-річчя надання Меджибожу магдебурзького права (І. Западенко).....	116
Проскурівчанка – володарка Пулітцерівської премії. До 120-річчя з дня народження Аріель Дюран (С. Єсюнін).....	119

Анатолій Філінюк – науковець, освітянин, історик, професіонал, патріот, залюблений у рідний край. <i>До 65-річчя з дня народження (Ю. Блажевич)</i>	121
Художник-самоук та дослідник подільської старовини. <i>До 120-річчя з дня народження Олександра Львовича Грена (В. Міхалевський)</i>	127
Україна в його душі. До 70-річчя з дня народження <i>Петра Яковича Слободянюка (О. Григоренко)</i>	130
Легенда українського кіно. До 90-річчя з дня народження <i>Костянтина Петровича Степанкова (Волощука) (Н. Синиця)</i>	135
Ми не стояли на колінах... До 100-річчя з дня народження <i>Володимира Дмитровича Булаєнка (Л. Данилюк)</i>	138
Дослідник історії містечка і перший творець музейного закладу в Меджибзькій фортеці – Михайло Йосипович Ягодзінський. До 95-річчя з дня народження <i>(О. Погорілець)</i>	141
Поліфонія талантів. До 25-річчя з дня заснування <i>Хмельницького муніципального естрадно-духового оркестру (М. Кульбовський)</i>	146
Поклик долі. До 90-річчя з дня народження <i>Віктора Степановича Севця (Н. Байдюк)</i>	148
Поділля йому через серце лягло. До 50-річчя з дня народження <i>Сергія Миколайовича Єсюніна (О. Григоренко)</i>	150
Літературними стежками Хмельниччини. <i>До 25-річчя з часу офіційного відкриття Хмельницького обласного літературного музею (Л. Данилюк)</i>	155
Польський історик з Ізяслава. До 180-річчя з дня народження <i>Мар'яна-Кароля Дубецького (С. Єсюнін).</i>	159

Стежини життєвого і творчого життя Микити Годованця. <i>До 125-річчя з дня народження (Т. Міцінська).....</i>	161
На вершині творчого життя: славоліття професора Олександра Григоренка. <i>До 70-річчя з дня народження</i> <i>(Ю. Блажевич)</i>	165
Євген Данилович Назаренко – подвижник подільського красзнавства. <i>До 80-річчя з дня народження</i> <i>(А. Трембіцький).....</i>	169
Життя, присвячене бібліотечі. <i>До 80-річчя з дня</i> <i>народження Киричук Олени Олексіївни (А. Захаренко).....</i>	175
Безсмертний подвиг «кіборга» Івана Зубкова з Деражнянщини. <i>До 45-річчя з дня народження</i> <i>(Ю. Блажевич).....</i>	177
Священний вогонь поетичного серця. <i>До 65-річчя з дня</i> <i>народження Ніни Шмурикової-Гаврилюк</i> <i>(М. Кульбовський).....</i>	181
Святитель Амвросій (Полянський), єпископ Подільський і Брацлавський – сповідник православ'я. <i>До 140-річчя</i> <i>з дня народження (С. Причишин-Кліновський).....</i>	183
Освітня та науково-педагогічна діяльність Степана Дмитровича Бабишина. <i>До 100-річчя з дня</i> <i>народження (В. Берека, В. Войтенко).....</i>	187
Показчик персоналій.....	193
Відомості про авторів історичних та біографічних довідок.....	199
Список абревіатур.....	202

Шановний читачу!

Ви тримаєте в руках черговий випуск «Календаря знаменних і пам'ятних дат Хмельниччини», який готується бібліотекою щорічно, починаючи з 1966 року. З 2013 року повнотекстова версія видання представлена на веб-сайті бібліотеки <http://ounb.km.ua/index.php> на сторінках «Наші видання» та «Краєзнавчий календар».

До Календаря відбираються відомості про значні історичні, суспільно-політичні події в житті області, ювілейні дати утворення чи заснування адміністративно-територіальних одиниць, установ, видатних особистостей (Героїв України, діячів державотворення, науки, освіти, медицини, культури, спорту, політичних, громадських та релігійних постатей, лауреатів державних та обласних премій), життя та діяльність яких тісно пов'язані з нашим краєм.

Календар підготовлений на основі інформаційних ресурсів бібліотеки, поряд з тим використані матеріали співавторів - науковців, краєзнавців, працівників музеїв, бібліотек, письменників.

Структурно видання складається з хронологічної і текстової частин. У хронологічному переліку подані ювілейні дати, точність яких не встановлена. За ними розміщено хронологію дат за новим стилем. Дати, які містять довідки та рекомендаційні бібліографічні списки, позначені астериском (*).

В текстовій частині розміщено авторські довідки про окремих ювілярів, які увійшли у Календар, доповнені інформаційними списками літератури. Відомості про авторів довідок подано в кінці видання.

Для зручності пошуку інформації про певну особистість, Календар містить абетковий покажчик персоналій. Повні назви установ, організацій, спілок і т.п. ви знайдете у списку абревіатур.

Дякуємо усім, хто долучився до підготовки Календаря та запрошуємо до співпраці над наступними випусками. За довідками звертайтеся у відділ краєзнавства та за телефонами:

65-80-84; 79-47-31.

У зв'язку з обмеженнями у друку, бібліотека залишає за собою право скорочувати текстові довідки.

З повагою – директор бібліотеки Катерина Чабан.

Хроніка знаменних і пам'ятних дат

***Боже праведний наш, ти нам пам'ять верни,
Щоб коріння свого не топтати.
Маєм знати, братове, чиї ми сини,
Щоб свободу і честь оберігати!***

В. Кравчук

У 2018 році виповнюється

- 625** років з часу повстання проти литовців на околицях Кам'янця, яке вдалося придушити лише у 1434 р. (1393).
- 615** років з часу першої згадки про м. Дунаївці та с. Устя Кам'янець-Подільського району (1403).
- 585** років з часу першої офіційної згадки про с. Велика Кужелева Дунаєвецького району (1433).
- 570** років з часу надання містечку Смотрич, нині смт Дунаєвецького району, Магдебурзького права (1448).
- 565** років з часу першої писемної згадки про с. Вербка Кам'янець-Подільського району (1453).
- 560** років з часу надання місту Зіньків, нині селище Віньковецького району, Магдебурзького права (1458).
- 525** років з часу першої згадки про села Маліївці, Залісці, Лисець Дунаєвецького району (1493);
- з часу першої згадки про села Шустівці і Гуменці Кам'янець-Подільського району;
 - з часу першої згадки про села Проскурівка та Солобківці Ярмолинецького району;
 - з часу першої писемної згадки про с. Черче Чемеровецького району.
- 510** років з дня народження Олени Василівни Глінської (1508-1537) – правительки Російської держави після смерті чоловіка – Великого князя Московського і всієї Русі Василя III, матері Івана Грозного. Народилася у м. Китайгород, нині Кам'янець-Подільського району. *(Довідку див. «Календар ... на 2013 рік»).*

- 475** років з часу надання місту Стара Синява, нині селище міського типу, Магдебурзького права (1543).
- 450** років з дня народження Стефана Потоцького (1568-1631) – військового діяча, подільського генерального старости (Кам'янецьке і Летичівське староства).
- 440*** років з дня народження Мелетія Герасимовича Смотрицького (1578-1634; за іншими джерелами дати народження 1572, 1577, 1579) – письменника-полеміста, вченого-філолога, церковного і громадського діяча. Народився у с. Смотрич Дунаєвецького району. На вшанування його пам'яті засновано обласну іменну премію.
- 435** років з часу надання Ляхівцям, нині смт Білогір'я, Магдебурзького права (1583);
- з часу першої писемної згадки про села Котелянка, Бражинці Полонського району;
 - з часу першої писемної згадки про села Митинці, Марківці, Мотрунки Красилівського району;
 - з часу збройної боротьби селянського загону на околицях Плоскирова. Згодом повстанці влилися у селянсько-козацький загін Северина Наливайка.
- 430** років з часу заснування першої друкарні у м. Костянтинів (Старокостянтинів) з ініціативи князя Василя-Костянтина Острозького (1588).
- 425** років тому, під час татарського набігу, було спалено і пограбовано сотні сіл нинішньої північної Хмельниччини (1593);
- з часу першої документальної згадки про села: Антоніни, Баглайки, Гриценки, Заслучне, Малинки, Манівці, Михайлівці, Мовчани, Мотрунки, Пашутинці, Писарівка, Терешки Красилівського району.

- 370** років з часу першої згадки про с. Новоселиця Полонського району (1648).
- 365** років з часу першої згадки про с. Параївка Кам'янець-Подільського району (1653).
- 315** років з початку першої хвилі гайдамацького руху на Поділлі (1703).
- 290** років з часу відкриття у м. Кам'янець-Подільський першої аптеки на теренах теперішньої Хмельницької області (1728).
- 260** років з дня народження Якуба Кубицького (1758-1833) – польського архітектора, автора проектів палаців у селах Ладиги і Самчики Старокостянтинівського району.
- 240** років з дня народження Вавжинця Марчинського (1778-1845) – польського історика, геолога, краєзнавця Поділля, церковного діяча, педагога, життя якого пов'язане з Поділлям, зокрема з м. Кам'янець-Подільський.
- 230** років з часу побудови у с. Маліївці Дунаєвецького району графом Ігнацієм Орловським одного з найкращих палаців на Поділлі (1788).
- 225** років з дня народження Михайла Карловича Скибицького (1793-1847) – волонтера, соратника Сімона Болівара, одного з керівників боротьби за незалежність іспанських колоній в Латинській Америці. Народився у с. Корчівка Красилівського району.
- 215** років з часу заснування школи № 1 м. Полонного (1803).
- 205** років з початку повстанського руху на Поділлі проти кріпацтва під проводом Устима Кармалюка (1813).
(Довідку див. «Календар ... на 2008 рік»).

- 200** років з часу відкриття Славутської папірні, нині ВАТ «Славутсько-Полянська паперова фабрика» (1818).
- 190** років з дня народження Андріана Фомича Баранецького (1828-1891) – лікаря, політичного і громадського діяча, одного з ініціаторів створення науково-громадського Товариства подільських лікарів, засновника Краківських вищих жіночих курсів. Народився у смт Ярмолинці.
- 185** років з дня народження Олександра Антоновича Хотовицького (1833-1893) – релігійного діяча, ректора Волинської духовної семінарії. Народився у с. Колки Теофіпольського району.
- 170** років з дня народження Маркеліна Олексійовича Олесницького (1848-1905) – релігійного діяча, доктора богослов'я, професора психології, письменника. Народився у смт Теофіполь.
- 165** років з дня народження Семена Ілліча Шохор-Троцького (1853-1923) – талановитого педагога-методиста, діяча в галузі шкільної математичної освіти. Народився у м. Кам'янець-Подільський.
- 160*** років з дня народження Никандра Васильовича Молчановського (1858-1906) – історика-історіографа, поділлєзнавця, автора “Очерка известий о Подольской земле до 1434 года” – однієї з найповніших робіт про край.
- 155** років з часу польського національно-визвольного повстання проти російського царизму на теренах Південно-Східної Волині (1863). *(Довідку див. «Календар ... на 2013 рік»).*
- 150*** років з дня народження Володимира Абрамовича Дагилайського (1868-1915) – лікаря-офтальмолога, засновника і завідувача очного відділення Кам'янець-Подільської земської лікарні, організатора спеціалізованої очної допомоги населенню Поділля, засновника і

керівника Подільського відділу Всеросійської ліги боротьби з туберкульозом.

- 145** років з дня народження Филимона Левицького (1873-1922) – архітектора, автора багатьох проектів у м. Львів та області, творця української версії львівського модерну. Народився у с. Маліївці, нині Дунаєвецького району.
- 140** років з дня народження Олександра Миколайовича Прусевича (1878-1944) – польського історика, етнографа, природознавця, бібліографа, музеєзнавця, дослідника Поділля і Волині, члена Подільського історико-археологічного товариства, товариства Подільських природодослідників.
- 130** років з дня народження Євгена Григоровича Кондрацького (1888-1929) – педагога, журналіста, голови Подільського товариства “Просвіта” (1919-1920). Народився у с. Руда Гірчичнянська, нині Дунаєвецького району. Репресований;
- з дня народження Петра Васильовича Табінського (1888-1948) – священика-богослова, педагога, борця за українізацію української православної церкви в роки Української революції, приват-доцента Кам’янець-Подільського державного українського університету, ректора Подільської духовної семінарії за сумісництвом;
 - з дня народження Володимира Івановича Кочубея (1888-1937) – археолога, краєзнавця, засновника Шепетівського окружного краєзнавчого музею у м. Славути (1926). Очоловав Шепетівське наукове товариство при ВУАН. Був репресований, реабілітований посмертно. Народився у с. Жижниківці, нині Білогірського району.
- 125** років з часу відкриття у Проскуріві першої в місті друкарні, засновником та власником якої був міщанин Давид Голованевський (1893);

- з дня народження Бориса Самійловича Сігала (1893-1959) – доктора медичних наук, професора Ленінградського медичного інституту. Народився у смт Меджибіж.
- 120** років з дня народження Арсена Григоровича Мартинюка (1898-1983) – хірурга, доктора медичних наук, професора Тернопільського медичного інституту, нині Тернопільський державний медичний університет ім. І.Я. Горбачевського. Народився у с. Лідихівка Теофіпольського району.
- з дня народження Йосипа Мойсейовича Векслера (1898-1962) – доктора медичних наук, відомого спеціаліста з діагностики і лікування кістково-суглобового туберкульозу. Народився у м. Проскурів.
- 115** років з дня народження Анастасії Іванівни Мандзюк (1903–1995) – математика, професора Київського технологічного інституту харчової промисловості, нині Національний університет харчових технологій. Народилася у с. Івашківці, нині Новоушицького району;
- з дня народження Володимира Григоровича Панасюка (1903-?) – фахівця в галузі медицини, доктора хімічних наук, професора. Народився у с. Гаврилівці, нині Кам’янець-Подільського району;
 - з дня смерті Каленика Васильовича Шейковського (1835-1903) – українського мовознавця, етнографа, фольклориста Поділля. Народився у м. Кам’янець-Подільський.
- 110** років з часу появи у Проскурові по вул. Кам’янецькій першого ілюзіону (кінотеатр, 1908);
- з дня народження Марії Яківни Мельник (1908-1971) – української громадської діячки, педагога. Емігрувала в США (1935). У Філадельфії організувала 62 відділення Союзу українок Америки. Народилася у м. Кам’янець-Подільський;

- з дня народження Андрія Григоровича Паравійчука (1908-1986) – краєзнавця, бібліографа Поділля. *(Довідку див. «Календар ... на 2008 рік»);*
 - з дня народження Олександра Семеновича Перельмутра (1908-1975) – кандидата технічних наук, лауреата Державної премії СРСР, розробника наркозних препаратів, апаратів для штучної вентиляції легенів. Народився у м. Проскурів.
- 105** років з дня народження Петра Семеновича Коваца (1913-1941) – Героя Радянського Союзу. Народився у с. Захарівці Хмельницького району;
- з часу відкриття місцевим домовласником М. Шильманом деревообробної фабрики столярних виробів (нині Хмельницька меблева фабрика);
 - з часу відкриття у Дунаївцях російсько-єврейської бібліотеки (засновник М. Шварц);
 - з дня народження Миколи Андрійовича Задорожного (1913-1984) – краєзнавця, природознавця Поділля. Народився у с. Завадинці, нині Городоцького району.
- 100** років з дня народження Олексія Івановича Стефанюка (1918-2008) – Героя Радянського Союзу. Народився у с. Підлісний Олексинець Городоцького району.
- 95** років з дня народження Володимира Михайловича Тимощука (1923-1966) – Героя Радянського Союзу. Народився у с. Харківці Старосинявського району.
- 85** років з часу Голокосту 1933 року, під час якого постраждали тисячі подолян. *(Довідку див. «Календар ... на 2008 рік»).*
- 80** років з часу заснування у м. Хмельницький хорової капели, нині Державний ансамбль пісні і танцю «Козаки Поділля» (1938).

- 70** років з часу створення макаронного цеху харчокомбінату, від якого бере початок нинішня Хмельницька макаронна фабрика, ПрАТ (1948);
- з часу заснування школи у с. Новоселиця Полонського району.
- 60** років з часу відкриття обласної дитячої лікарні (1958).
- 55** років з часу відкриття Народного музею у м. Полонне (1963);
- з часу введення в дію телеретранслятора у Вінниці, що дало можливість хмельничанам дивитися передачі єдиного, на той час, всесоюзного телеканалу “ЦТ”.
- 50** років з часу відкриття обласного протитуберкульозного диспансеру (1968).
- 45** років з часу відкриття у м. Хмельницький Центрального універсального магазину (ЦУМ) (1973);
- з часу введення в експлуатацію у м. Хмельницький автоматичної міжміської телефонної станції.
- 40** років з часу заснування Хмельницького заводу “Нева”, нині ПАТ «Завод «Нева» (1978).
- 35** років з часу смерті Степана Акимовича Красовського (1897-1983) – видатного військовослужбовця, маршала авіації, Героя Радянського Союзу. Брав участь у визволенні області від німецько-фашистських окупантів, командував 2-ю повітряною армією.
- 30** років з часу відкриття Полонської дитячої художньої школи (1988).
- 25** років з часу заснування щорічних обласних премій імені: Ю. Сіцинського, К. Широцького, М. Смотрицького, М. Годованця, В. Заремби, П. Бучинського, В. Розвадовського, Т. Шевченка, П. Фараонова (1993).

Січень

600 років з часу першої згадки про смт Гриців Шепетівського району (1418);

180 років з часу виходу першого номера тижневика “Подольские губернские ведомости” (1838; існував до 1918);

145 років з часу відкриття станції Шепетівка Південно-Західної залізниці (1873).

- 1 95 років з дня народження Миколи Максимовича Захарчука (1923-2005) – Героя Радянського Союзу. Народився у с. Влашанівка Ізяславського району;
 - 80 років з дня народження Миколи Кононовича Капелюха (1938-2008) – майстра художнього оброблення дерева і металу, заслуженого майстра народної творчості України, члена НСХ України. Народився у с. Степ Шепетівського району;
 - 70 років з дня народження Ростислава Павловича Денисюка (1948-2006) – гірничого інженера-геофізика, доктора геологічних наук, професора. Народився у с. Борисів Ізяславського району.
- 2 70 років з дня народження Миколи Івановича Мазура (1948-2015) – художника-монументаліста, живописця, графіка, члена Національної спілки художників України, народного художника України, лауреата республіканської премії ім. М. Островського, обласних – ім.Т.Г. Шевченка та ім. В. Розвадовського. Жив і працював у м. Хмельницький. *(Довідку див. «Календар ... на 2013 рік»).*
- 3 105 років з дня народження Натана Самійловича Рибачка (1913-1978) – українського письменника, лауреата Державної премії СРСР (1950). У дитячі роки мешкав у с. Клембівка Ізяславського району, навчався у Шепетівській фабрично-заводській школі. *(Довідку див. «Календар ... на 2008 рік»);*

- 65 років з дня народження Петра Станіславовича Пазурківського – українського правознавця, доктора юридичних наук, професора. Народився у с. Козин Білогірського району;
 - 25 років з часу заснування Хмельницької міської літературної спілки “Поділля” (1993).
- 5 205 років з дня народження Сильвестра Сильвестровича Гогоцького (1813-1889) – філософа, історика філософії, магістра богослов’я, доктора філософії та філології, професора Київського університету св. Володимира. Народився у м. Кам’янець-Подільський;
- 95 років з дня народження Дмитра Семеновича Чайковського (1923-2017) – заслуженого артиста України. У 1954-1968 рр. працював головним режисером Хмельницького обласного музично-драматичного театру ім. Г.І. Петровського;
 - 75 років з дня народження Мар’яна Івановича Красуцького – письменника, заслуженого журналіста України, члена НСП України, лауреата Всеукраїнських літературних премій ім. Я. Галана та ім. Ю. Яновського, Всеукраїнської премії ім. І. Огієнка, обласних – ім. М. Годованця, ім. В. Булаєнка; редактора газети «Край Кам’янецький» (1978-2008). Народився у с. Воскодавинці Красилівського району. *(Довідку див. «Календар ... на 2013 рік»).*
- 6 120 років з дня народження Володимира Миколайовича Сосюри (1898-1965) – українського поета. У період громадянської війни пройшов бойовими шляхами по Подільській землі. Зупинявся у Проскурові. Цей період описано у романі “Третя рота”.
- 7 225 років з дня народження Сильвестра Павловича Венжика-Грози (1793-1849) – подільського адвоката, польського письменника, публіциста, представника

української школи в польській літературі. Народився у смт Меджибіж.

- 9 110 років з дня смерті Аврома Гольдфадена (1840-1908) – єврейського поета і драматурга, композитора, режисера і актора. Народився у м. Старокостянтинів;
- 70 років з дня народження Івана Івановича Зорі – поета, члена Хмельницької міської літературної спілки “Поділля”.
- 11 70 років з дня народження Володимира Миколайовича Голунського – мистецтвознавця, члена НСХ України, автора понад 100 публікацій з питань образотворчого мистецтва, організатора численних виставок, зокрема, традиційних обласних: писанкарства, образотворчого мистецтва “Весна Поділля” та ін. Мешкає у м. Хмельницький.
- 13 65 років з дня народження Володимира Петровича Смотрителя – актора і режисера, народного артиста України, заслуженого працівника культури України, організатора Всеукраїнського фестивалю монотематв “Розкуття” та міжнародного фестивалю “Відлуння”, директора і актора Хмельницького монотеатру “Кут”.
- 14 90 років з дня народження Валентини Іванівни Зимньої – актриси, театрального педагога, народної артистки України, професора Київського національного університету театру, кіно і телебачення ім. І.К. Карпенка-Карого. Народилася у с. Вишнівчик, нині Чемеровецького району;
- * 65 років з дня народження Олега Васильовича Будзея – журналіста, Почесного краєзнавця України, автора і упорядника науково-популярних видань з історії м. Кам’янець-Подільський, співробітника Кам’янець-Подільської газети “Подільнин” Народився у м. Кам’янець-Подільський.

- 15 70 років з дня народження Лариси Євгенівни Ковальчук – фахівця в галузі медицини, доктора медичних наук, професора Івано-Франківського національного медичного університету, директора Наукового центру медичної генетики. Народилася у смт Теофіполь.
- 16 90 років з дня народження Івана Йосиповича Дороша (1928-1988) – економіста, доктора економічних наук, професора Інституту аграрної економіки УААН. Народився у с. Котюржинці Теофіпольського району.
- 18 75 років з дня смерті В'ячеслава Костьовича Розвадовського (1875-1943) – відомого українського художника і педагога, організатора перших народних пересувних виставок на території України, засновника Кам'янець-Подільської художньої школи з інтернатом для селянських дітей (1905). На вшанування його пам'яті засновано обласну іменну премію.
- 20 100 років з дня народження Олександра Кіндратовича Коробчука (1918-1944) – Героя Радянського Союзу. Народився у с. Ружа, нині Чемеровецького району;
- 80 років з дня народження Анатолія Феодосійовича Суругого (1938-2017) – історика, краєзнавця Поділля, кандидата історичних наук, доцента Кам'янець-Подільського педагогічного університету, нині Кам'янець-Подільський національний університет ім. І. Огієнка. Народився у с. Хоптинці, нині Городоцького району.
- 22 95 років з дня народження Горимира Горимировича Чорного (1923-2012) – фізика-конструктора космічних приладів, доктора технічних наук, професора, дійсного члена АН СРСР, лауреата Державної премії СРСР. Народився у м. Кам'янець-Подільський;

- * 60 років з дня народження Валентини Єфремівни Бенери – фахівця в галузі вищої освіти, доктора педагогічних наук, проректора Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Т. Шевченка. Народилася у с. В'язовець Білогірського району.
- 23 85 років з дня народження Володимира Олексійовича Лавренка – фізико-хіміка, доктора хімічних наук, професора, лауреата премії ім. І. Францевича АН України. Народився у с. Ляхівці, нині смт Білогір'я.
- 26 95 років з дня народження Миколи Артемовича Ковтуняка (1923-2002) – біохіміка, доктора медичних наук, професора. Від 1966 р. працював у Чернівецькому медичному інституті. Народився у с. Іванівка Новоушицького району.
- 27 65 років з дня народження Петра Івановича Маліша – журналіста, письменника, публіциста, члена НСЖ України, голови обласної організації НСП України. Мешкає у м. Хмельницькому.
- 28 100 років з дня народження Івана Вікторовича Іваха (1918-1989) – вченого, педагога, кандидата фізико-математичних наук, ректора Кам'янець-Подільського педагогічного інституту (1967-1977). Народився у с. Балакири Городоцького району;
- 80 років з дня народження Леоніда Петровича Юзькова (1938-1995) – правознавця, державного діяча, доктора юридичних наук, академіка, першого голови Конституційного Суду України, розробника Декларації про державний суверенітет України. Народився у с. Новоселиця Полонського району;

- * 70 років з дня народження Миколи Леонтійовича Мельничука – художника декоративно-прикладного мистецтва, члена НСХ України, автора робіт, які прикрашають установи міста та області. Проживає у м. Хмельницькому.
- 29 160 років з дня народження Антона Федоровича Васютинського (1858-1935) – українського і російського художника-медальєра, автора багатьох моделей медалей Російської імперії та СРСР, Героя Праці, академіка Петербурзької АМ. Народився у м. Кам'янець-Подільський;
- 95 років з дня народження Віталія Федоровича Захарова (1923-2007) – військовика, генерал-лейтенанта міліції, заслуженого діяча науки і техніки України, начальника Київської вищої школи МВС УРСР (198-1983). Дитячі та юнацькі роки пройшли у с. Западинці Красилівського району.
- 30 100 років з дня народження Петра Григоровича Богача (1918-1981) – українського фізіолога і біофізика, доктора біологічних наук, професора, академіка АН УРСР. Народився у с. Соколівка Ярмолинецького району.
- 31 195 років з дня народження Пйотра-Якси Биковського (1823-1889) – польського письменника, драматурга, етнографа. Тривалий час проживав у м. Кам'янець-Подільський.

Лютий

590 років з часу першої згадки про с. Княгинин Кам'янець-Подільського району (1428);

510 років з часу першої історичної згадки про с. Білогородка Ізяславського району (1508);

25 років з часу виходу окремим виданням інформаційно-рекламної газети “Є!” (1993).

- 1 105 років з дня народження Івана Павловича Пиявчика (1913-2002) – Героя Радянського Союзу. Народився у с. Жилинці Ярмолинецького району.
- 4 105 років з дня народження Федора Сергійовича Замбриборща (1913-1998) – вченого-гідробіолога, доктора біологічних наук, професора. Народився у смт Стара Ушиця, нині Кам’янець-Подільського району.
- 6 70 років з дня народження Михайла Юхимовича Ничитайла – лікаря-хірурга, доктора медичних наук, професора, лауреата Державної премії України, заслуженого лікаря України, віце-президента Асоціації хірургів України, заступника директора з наукової роботи Національного інституту хірургії та трансплантології ім. О.О. Шалімова НАМН України. Народився у с. Капустин Старокостянтинівського району.
- 9 170 років з дня народження Петра Хмельовського (1848-1904) – польського критика та історика літератури. Народився у с. Завадинці Городоцького району.
- 10* 100 років з часу виходу першого номера газети “Подільські вісті” (1918).
- 12 95 років з дня народження Костянтина Івановича Терещука (1923-1986) – історика-краєзнавця, археолога, художника. Його краєзнавчі розвідки давніх городищ Поділля увійшли до Зводу археологічних пам’яток України. Народився у с. Коськів Шепетівського району;
- 90 років з дня народження Віталія Володимировича Ковальського (1928-1986) – фахівця у галузі геології алмазних родовищ, доктора геолого-мінералогічних наук, професора, члена-кореспондента АН СРСР, заслуженого діяча науки Якутської АРСР. Народився у с. Вербівці, нині Шепетівського району;

- 85 років з дня народження Павла Артемовича Фараонова (1933-1993) – громадського діяча, ентузіаста і організатора клубної та бібліотечної роботи, пропагандиста пам'яток історії та культури Хмельниччини. На вшанування його пам'яті засновано обласну іменну премію. Народився у с. Лісківці Кам'янець-Подільського району. *(Довідку див. «Календар ... на 2013 рік»);*
 - 85 років з дня народження Олексія Єфремовича Юзюка (1933-2008) – бригадира колгоспу, Героя Соціалістичної Праці. Народився у с. Даньківці Ізяславського району;
 - 65 років з дня народження Михайла Володимировича Йолтухівського – нейрофізіолога, доктора медичних наук, професора Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова. Народився у с. Явтухи Деражнянського району.
- 14** 105 років з дня народження Олександра Петровича Курка (1913-1995) – Героя Радянського Союзу. Народився у с. Западинці Красилівського району;
- 75 років з дня народження Олега Олександровича Берестецького (1943-1986) – мікробіолога, доктора сільськогосподарських наук, професора, члена-кореспондента ВАСГНІЛ, директора Всесоюзного НДІ сільськогосподарської мікробіології (від 1974). Народився у с. Карасиха Білогірського району.
- 15** 80 років з дня народження Миколи Миколайовича Янчука (1938-2008) – Героя Соціалістичної Праці. Народився у с. Вигнанка Городоцького району.
- 16** 85 років з дня народження Якіма Даниловича Левича – графіка, живописця, члена СХ УРСР, співавтора пам'ятника скорботи «Менора» у Бабиному Яру в Києві, головного художнього редактора журналу «Малютко» (від 1974 р.). Народився у м. Кам'янець-Подільський.

- 21 80 років з дня народження Цезаря Юліановича Зюлковського – музиканта, педагога, диригента, заслуженого працівника культури, художнього керівника і диригента академічної капели «Мелос» при Волочиському РБК «Гармонія». Народився у с. Гута Яцьковецька Дунаєвецького району.
- 22 85 років з дня народження Михайла Івановича Самокиша – фахівця в галузі механізації сільськогосподарського виробництва, педагога, кандидата технічних наук, ректора Подільської державної аграрної академії (1983-2002), нині Подільський державний аграрно-технічний університет.
- 23 410 років з часу смерті Костянтина-Василя Острозького (1527-1608) – діяча українського державотворення, нащадка давньоруського роду, воєводи Київського і Волинського, провідника європейської Реформації, засновника Старокостянтинова;
- 155 років з дня народження Івана Митрофановича Луценка (1863-1919) – державного, військового діяча, доктора медицини, члена Центральної Ради та Українського Генерального військового комітету. Служив у 55-му Подільському полку, загинув у м. Красилів;
 - 80 років з дня народження Тамари Олексіївни Грінченко – фахівця в галузі інформаційних технологій, доктора фізико-математичних наук, лауреата премії ім. В. Глушкова НАН України. Народилася у с. Коцубіїв, нині Чемеровецького району.
- 24 90 років з дня народження Галини Іванівни Петровської – перекладачки. Працювала редактором видавництва “Дніпро”. Народилася у с. Варварівка Дунаєвецького району;

- 55 років з дня народження Олега Васильовича Мороза – кандидата сільськогосподарських наук, доктора економічних наук, директора інституту аграрної економіки Вінницького національного аграрного університету (від 2010 р.). Народився у м. Ізяслав.
- 25** 135 років з дня народження Никифора Яковича Григорієва (псевдонім Григорій Наш; 1883-1953) – політичного і громадського діяча. З 1908 р. брав активну участь у діяльності Подільської “Просвіти”; під час кам’янецького періоду УНР тимчасово виконував обов’язки міністра народної освіти, багато зробив для запровадження навчання українською мовою.
- 26** 60 років тому область було нагороджено найвищим орденом СРСР – орденом Леніна за досягнуті успіхи по збільшенню виробництва і заготівлі сільськогосподарської продукції (1958).
- 28** 130 років з дня народження Пауля Вільгельма Бурмана (Пауль Карлович Бурманест 1888-1934) – живописця, графіка, першого анімаліста в естонському живописі. Від 1913 р. жив і працював у Таллінні. Народився у м. Кам’янець-Подільський;
- 70 років з дня народження Петра Федоровича Дудки – лікаря-терапевта, доктора медичних наук, професора національного медичного університету ім. О.О. Богомольця. Народився у с. Мокіївці Шепетівського району.
- 29** 110 років з дня народження Гершона Іхельовича Дрінфельда (1908-2000) – математика, доктора фізико-математичних наук, професора Харківського вищого військового інженерного училища (1965-1975). Народився у с. Григорівка Старокостянтинівського району.

Березень

480 років з часу першої документальної згадки про села Попівці Летичівського району та Пилявка Старосинявського району (1538);

450 років з часу першої документальної згадки про с. Глядки Волочиського району (1568);

75 років з часу створення М. Храновським та групою підпільників партизанського загону “Народний месник”, що діяв на півночі області (1943).

- 1 80 років з дня народження Миколи Григоровича Кукурудзяка (1938-1999) – історика, доктора історичних наук, професора Кам’янець-Подільського педагогічного інституту (1984-1999). Народився у с. Острівчани Кам’янець-Подільського району.
- 4 135 років з дня народження Павла Олександровича Богацького (1883-1962) – письменника, літературознавця, політичного діяча, одного із засновників і дійсного члена НТШ в Австралії (1953). Народився у с. Купин Городоцького району. *(Довідку див. «Календар ... на 2013 рік»)*.
- 5 115 років з дня народження Оксани Савеліївни Шувери (1903-1977) – ланкової, Героя Соціалістичної Праці. Народилася у с. Правдівка Ярмолинецького району.
- 6 90 років з дня народження Євгенія Миколайовича Панасюка (1928-2001) – фахівця в галузі медицини, доктора медичних наук, професора, академіка АМН України, заслуженого діяча науки і техніки УРСР. Народився у с. Закупне Чемеровецького району.
- 7 95 років з дня утворення районів. Відповідно до постанови ВУЦВК від 7 березня 1923 р. «Про адміністративно-територіальний поділ Подільської

губернії» повіти були ліквідовані і утворено 6 округів, в тому числі Кам'янець-Подільський, до якого увійшли 17 районів і Проскурівський, до якого увійшли 16 районів.

- 8** 70 років з дня народження Віктора Юхимовича Гаврилюка – співака, лауреата обласної премії імені Т.Г. Шевченка, соліста Академічного ансамблю пісні і танцю «Козаки Поділля». Народився у м. Хмельницький.
- 10** 95 років з дня народження Станіслава Івановича Кострова (1923-2001) – військовика, Героя Радянського Союзу. Народився у м. Шепетівка;
- 80 років з дня народження Олексія Дмитровича Гудзинського – економіста, доктора економічних наук, професора Національного університету біоресурсів і природокористування України (з 2004). Народився у с. Старий Майдан, нині Деражнянського району.
- 11** 150 років з дня народження Костянтина Харитоновича Вроблевського (справжнє ім'я – Йосип-Валентин Каєтанович; 1868-1939) – живописця, автора яскравих пейзажів, зокрема карпатських. Народився у смт Летичів.
- 12** 85 років з дня народження Ярослава Сігізмундовича Лезвинського – ортопеда-травматолога, доктора медичних наук, професора, академіка УАН. Народився у с. Лучки Кам'янець-Подільського району. Нині мешкає в Німеччині.
- 13** 80 років з дня народження Володимира Антоновича Новака – художника в галузі станкового живопису та графіки. Народився у м. Проскурів.
- 14** 140 років з дня народження Октавія Костянтиновича Ланге (1883-1975) – гідрогеолога і геолога, доктора геолого-мінералогічних наук, професора, заслуженого діяча науки Узбецької РСР. Народився у с. Карачіївці Ушицького повіту, нині Віньковецького району;

- 105 років з дня народження Олексія Івановича Степанюка (1913-1975) – Героя Соціалістичної Праці, першого секретаря Чемеровецького РК України (1965-1975). Народився у с. Караїна Теофіпольського району.
- 20** 90 років з дня народження Ніни Олександрівни Русіної – Героя Соціалістичної Праці. Народилася у м. Старокостянтинів.
- 21** 145 років з дня народження Якова Григоровича Гандзюка (1873-1918) – військового діяча, генерала, командувача 104-ї дивізії 34-го армійського корпусу П. Скоропадського, яку українізував 1917 р. Народився у с. Лозове Деражнянського району.
- 23** 95 років з дня народження Івана Івановича Бабака – військовика, генерал-майора танкових військ, громадського діяча, Почесного громадянина міста Хмельницький, ініціатора, конструктора та виробника танка-пам'ятника Т-34 у Хмельницькому;
- 90 років тому замок-фортецю у Кам'янці-Подільському постановою РНК УРСР було оголошено державним історико-культурним заповідником, нині НІАЗ «Кам'янець» (1928);
 - 75 років з часу трагічної загибелі у с. Пересоловичі (Польща) Якова Васильовича Гальчевського (1894-1943) – активного учасника визвольних змагань 20-х років, командира армії УНР, командира усіх повстанських збройних сил Правобережної України (1920-1925). Учителював у с. Сахни Летичівського району, звідси розпочав визвольну боротьбу.
- 24*** 95 років з дня народження Василя Дубини (1923-1998) – поета, письменника, журналіста. Від 1944 р. в еміграції. Народився у с. Мала Стружка Новоушицького району.

Квітень

460 років з часу першої документальної згадки про с. Розсохувата Летичівського району (1558);

380 років з часу першої історичної згадки про с. Демшин Кам'янець-Подільського району (1638);

50 років з часу заснування ВАТ “Термопластавтомат” (1968);

50 років з часу відкриття Хмельницької дитячої художньої школи (1968).

квітень-травень 75 років тому німецькими окупантами було заарештовано більшість членів подільського підпілля. Не дивлячись на втрати, підпільний комітет відновив свою діяльність (1943).

2* 175 років з дня народження Зигмунта Люба-Радзимінського (за іншими даними 12.04.; 1843-1928) – польського дослідника у галузі генеалогії та геральдики, голови Польського геральдичного товариства (1912-1925). Народився у с. Шимківці Білогірського району.

5 95 років з дня народження Полікарпа Івановича Свідера (1923-2012) – педагога, літературознавця, доктора філологічних наук, професора, академіка АН вищої школи, заслуженого працівника освіти України, викладача Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка. Народився у с. Хропотова Чемеровецького району.

6 110 років з дня народження Мойсея Ізраїловича Франкфурта (1908-1977) – лікаря-нефролога, доктора медичних наук, професора Донецького медичного інституту, нині Донецький національний медичний університет ім. М. Горького. Народився у смт Сатанів Гордоцького району.

- 7 95 років з дня народження Сергія Прокоповича Пилявського – прозаїка-гумориста. Мешкає у м. Хмельницький.
- 8 80 років з дня народження Леоніда Юрійовича Скринчука (1938-2009) – Героя Соціалістичної Праці. Народився у с. Подоляни Кам'янець-Подільського району.
- 10 100 років з дня народження Антоніни Трохимівни Миколіної (Ніколіної; 1918-2003) – Героя Соціалістичної Праці. Народилася у с. Летава Чемеровецького району.
- 11 115 років з дня народження Олександра Івановича Кисельова (1903-1967) – літературознавця, письменника, перекладача, доктора філологічних наук, члена СП України. Народився у с. Сатанівка, нині Городоцького району. *(Довідку див. «Календар ... на 2013 рік»);*
- 105 років з дня народження Михайла Петровича Стефанцева (1913-1990) – відомого педагога-методиста, автора першого в Україні орфографічного словника української мови для молодших школярів. Народився у с. Драганівка Чемеровецького району;
 - 90 років з дня народження Олександра Миколайовича Синчука (1928-2006) – фахівця в галузі медицини, доктора медичних наук, професора Буковинської державної медичної академії (1992-1996). Народився у с. Удріївці Дунаєвського району.
- 12* 100 років з дня народження Григорія Івановича Ткачука (1918-1989) – двічі Героя Соціалістичної Праці, голови правління колгоспу “Україна” Городоцького району;
- * 90 років з дня народження Юрія Івановича Химича (1928-2003) – архітектора, графіка, професора Київського художнього інституту, нині НАОМА, заслуженого діяча мистецтв УРСР, члена НСА України та НСХ України. Народився у м. Кам'янець-Подільський.

- 16 90 років з дня народження Марії Гнатівни Либи (1928-2005) – Героя Соціалістичної Праці. Народилася у с. Слобідка-Чернелівська Красилівського району.
- 17 75 років з дня народження Івана Павловича Козака – художника, члена НСХ України. Народився у с. Подоляни Старосинявського району.
- 20* 115 років з дня народження Георгія Даниловича Шкурупія (1903-1937) – поета, прозаїка. Дитячі та юнацькі роки провів на Поділлі. Працював секретарем редакції газети “Червона правда” (Кам’янець-Подільський), де і публікував свої вірші. Був незаконно репресований;
- 95 років з дня народження Броніслави Петрівни Антонової (1923-1981) – Героя Соціалістичної Праці. Народилася у с. Чаньків Дунаєвського району.
- 24 85 років з дня народження Андрія Володимировича Василишина – українського державного діяча, генерала внутрішньої служби, першого міністра внутрішніх справ незалежної України (1990-1994). Народився у с. Веснянка Старокостянтинівського району.
- 25 80 років з дня народження Анатолія Прокоповича Ткача – господарника, заслуженого працівника сільського господарства України, генерального директора ЗАТ “Агрофірма Авіс” (1985-?), почесного громадянина Кам’янець-Подільського району. Народився у с. Велика Левада Городоцького району.
- 26 135 років з дня смерті Наполеона Орди (1807-1883) – музиканта, композитора, художника-графіка. Враження від поїздки на Волинь і Поділля втілив у майже 70 малюнках архітектурних споруд краю.

Травень

440 років з часу першої історичної згадки про с. Жердя Чемеровецького району (1578).

- 1 95 років з дня народження Якова Павловича Ярового (1923-1998) – композитора, диригента, заслуженого артиста республіки Білорусь. Народився у смт Стара Ушиця Кам’янець-Подільського району;
- * 90 років з дня народження Тамари Опанасівни Олександрової – подвижника бібліотечної справи, заслуженого працівника культури України, директора Хмельницької обласної бібліотеки для дітей ім. Т.Г. Шевченка (1967-1983);
- 70 років з дня народження Миколи Опанасовича Балеми – диригента, композитора, народного артиста України, художнього керівника ансамблю пісні і танцю “Козаки Поділля” Хмельницької обласної філармонії. Народився у с. Жилинці Ярмолинецького району.
- 2 140 років з дня народження Вацлава Коханського (1878-1939) – скрипаля, педагога, професора Варшавської та Львівської консерваторій. Народився у м. Кам’янець-Подільський;
- 80 років з дня народження Олександри Семенівни Ванжули (1938-2015) – поетеси, члена НСП України. Мешкала у м. Хмельницький. *(Довідку див. «Календар ... на 2008 рік»)*.
- 3 145 років з часу смерті Степана Васильовича Руданського (1834-1873) – українського поета, етнографа, фольклориста. Навчався у Кам’янець-Подільській духовній семінарії (1849-1856). *(Довідку див. «Календар ... на 2013 рік»)*;
- 80 років з дня народження Миколи Наумовича Обезюка – скульптора, заслуженого художника України. Народився у

- с. Білиженці Ізяславського району. (Довідку див. «Календар ... на 2013 рік»).
- 4 425 років з часу надання Меджибожу Магдебурзького права;
 - 130 років з дня народження Миколи Олексійовича Грінченка (1888-1942) – українського музикознавця і фольклориста, заслуженого діяча мистецтв України, викладача Кам'янець-Подільського інституту народної освіти.
 - 5 105 років з дня народження Федора Степановича Бацури (1913-1982) – відомого подільського педагога-новатора, заслуженого вчителя школи УРСР, наукового кореспондента НДІ педагогіки УРСР, автора ексклюзивної вискоєфективної педагогічної моделі навчання школярів на уроках біології та гуртках юннатів у позаурочний час. Народився у с. Вільховець Новоушицького району;
 - 90 років з дня народження Миколи Мефодійовича Малюка (1928-2007) – Героя Соціалістичної Праці. Народився у с. Слобідка-Глушковецька Ярмолинецького району.
 - 6 70 років з дня народження Віктора Адамовича Леонця – металознавця, доктора технічних наук. Працює в Інституті проблем міцності НАН України. Народився у м. Шепетівка.
 - 10* 120 років з дня народження Аріель Дюран (Хая (Іда) Кауфман, 1898-1981) – відомої американської письменниці, лауреата престижної американської нагороди – Пулітцерівської премії в галузі літератури, нагороджена Медаллю Свободи, вищою американською цивільною нагородою. Народилася у м. Проскурів.
 - 11 105 років з дня народження Якова Степановича Ребедюка (1913-1990) – Героя Соціалістичної Праці. Народився у с. Ружичанка Хмельницького району;

- 55 років з часу створення Чемеровецького медичного училища, нині Чемеровецький медичний коледж (1963).
- 12 95 років з дня народження Мирослави Пилипівни Лещенко (1923-2011) – літературного критика, перекладача, члена НСП України. Працювала у видавництвах “Дніпро” та “Радянський письменник”. Співзасновник і перший відповідальний секретар Всеукраїнського товариства «Меморіал» ім. В. Стуса. Народилася у с. Шмирки Волочиського району. *(Довідку див. «Календар ... на 2013 рік»).*
- 15 105 років з дня народження Варвари Василівни Бережанської (1913-1982) – Героя Соціалістичної Праці. Народилася у с. Пилипи-Олександрівські Вільковецького району;
- 100 років з дня народження Мойсея Давидовича Шахновича (1918-1982) – Героя Радянського Союзу. Народився у м. Старокостянтинів;
- 65 років з дня народження Анатолія Григоровича
- * Філінюка – вченого, доктора історичних наук, професора Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка, відмінника освіти України, заслуженого працівника науки і техніки України. Народився у с. Шекеринці Ізяславського району;
- 30 років з дня народження Олександра Івановича Клітинського (1988-2014) – активного учасника Революції гідності, Героя України. Народився у с. Чернелівка Деражнянського району.
- 17 115 років з дня народження Степана Григоровича Киргизова (1903-1944) – Героя Радянського Союзу. Загинув при визволенні с. Довжок Кам'янець-Подільського району.

- 18** 150 років з дня народження Юзефа Фрідріха Маньковського (1868-1915) – художника. Народився у м. Старо-костянтинів.
- 21** 100 років з дня народження Олександра Іларіоновича Бандури – перекладача, видавця, заслуженого діяча культури Польщі. Народився у с. Зверхівці Городоцького району.
- 23*** 120 років з дня народження Олександра Львовича Грена (1898-1983) – художника, етнографа, першого керівника художньої майстерні у м. Кам'янець-Подільський, активного члена Кам'янецького товариства «Просвіта» та комітету охорони пам'яток старовини, мистецтва і природи. Жив і похований у м. Кам'янець-Подільський.
- 28** 115 років з дня народження Івана Андрійовича Шевчука (1903–1984) – доктора медичних наук, професора, фундатора кафедри гістології Чернівецького медичного інституту, нині Буковинський державний медичний університет. Народився у с. Пліщин, нині Шепетівського району.
- 30** 120 років з дня народження Федора Михайловича Михайлова (за іншими даними 30.06.1898-1942) – Героя Радянського Союзу, лікаря-патріота, організатора і керівника Славутського міжрайонного антифашистського підпілля;
- *** 70 років з дня народження Петра Яковича Слободянюка – історика, культуролога, архівіста, кандидата історичних наук, академіка УТА, члена НСЖ України, НСТД, заслуженого працівника культури України. Життєво і творчо пов'язаний з м. Хмельницький.

- 31 90 років з дня народження Йосипа Станіславовича Завадського (1928-2003) – економіста, доктора економічних наук, професора, заслуженого діяча науки і техніки України. Народився у с. Петрашівка, нині Вільковецького району.

Червень

100 років з часу створення Проскурівського повітового вартово-охоронного куреня. Це дало змогу цілодобово виставляти у Проскурові пости вартових біля всіх найважливіших об'єктів (державні установи, заводи, пошта, магазини та інше) (1918).

червень 370 років тому селянсько-козацькі війська, очолювані
- М. Кривоносом, в ході польсько-українського проти-
серпень стояння оволоділи Полонською, Меджибізькою фортецями, перемогли в бою під Старокостянтинівом (1648).

- 1 80 років з дня народження Володимира Івановича Купратого – громадського діяча, кандидата економічних наук, голови Хмельницької обласної Ради ветеранів. Народився у с. Ружична Хмельницького району.
- 3* 90 років з дня народження Костянтина Петровича Степанкова (справжнє прізвище Волощук; 1928-2004) – українського актора театру і кіно, народного артиста СРСР, народного артиста УРСР, лауреата Державної премії ім. О. Довженка. Народився у с. Печеськи Хмельницького району.
- 4 70 років з дня народження Марії Тимофіївни Бабенко – поетеси, педагога, члена НСП України, лауреата обласної премії ім. М. Годованця, відмінника народної освіти України. Мешкає у м. Хмельницький.

- 5 100 років з дня народження Миколи Семеновича Борковського (1918-1980) – краєзнавця. Зібрав велику археологічну колекцію пам'яток трипільської культури на Поділлі, яка нині знаходиться у Кам'янець-Подільському державному історичному музеї-заповіднику. Народився у м. Кам'янець-Подільський.
- 7 80 років з дня народження Анатолія Даниловича Григи – фахівця в галузі аеродинаміки, доктора технічних наук, професора. Народився у м. Проскурів.
- 8* 100 років з дня народження Володимира Дмитровича Булаєнка (1918-1944) – українського поета-воїна, члена НСП України (посмертно). Народився у с. Сорокодуби Красилівського району.
- 10 365 років з дня смерті Симеона (Симона, Шимона) Окольського (1580-1653) – польського історика, геральдика, домініканського монаха. Народився у м. Кам'янець-Подільський.
- 13 105 років з дня народження Ігоря Івановича Собчука – прозаїка, перекладача, члена СП СРСР. Народився у с. Русанівці Летичівського району;
- 95 років з дня народження Івана Васильовича Пробитого (1923-2005) – Героя Соціалістичної Праці. Народився у с. Лісоводи Городоцького району;
 - 55 років з дня народження Валентини Анатоліївни Степової – оперної співачки, народної артистки України, переможниці Всеукраїнської акції «Золота фортуна» у номінації «Зірка української опери», солістки Національної опери України. Народилася у м. Полонне. *(Довідку див. «Календар ... на 2013 рік»).*
- 14* 95 років з дня народження Михайла Йосиповича Ягодзінського (1923-2008) – історика-поділезнавця, археолога, музесзнавця, завідувача меджибізького музею – відділу Хмельницького обласного краєзнавчого музею,

нині Державний історико-культурний заповідник «Межибіж»;

25 років з часу створення Хмельницького муніципального естрадно-духового оркестру (1993).

- 15** 100 років з дня народження Семена Борисовича Грузберга (1918-2000) – художника-графіка, живописця, члена НСХ України. Прославився як майстер портрета. Народився у м. Кам'янець-Подільський.
- 16** 80 років з дня народження Євгена Тимофійовича Вербицького – спортсмена, заслуженого тренера УРСР, заслуженого майстра спорту СРСР, багаторазового чемпіона світу, Європи, СРСР, УРСР, багаторазового володаря та призера Кубка світу з авіамодельного спорту. Народився у с. Кременчуки Красилівського району.
- 18** 100 років з дня народження Михайла Федоровича Дейгена (1918-1977) – фізика-теоретика, доктора фізико-математичних наук, професора, члена-кореспондента АН УРСР. Саме при його активній участі у 1960 р. був організований Інститут напівпровідників АН УРСР. Народився у м. Проскурів;

 - 95 років з дня народження Андрія Герасимовича Гайдашевського (1923-1989) – Героя Соціалістичної Праці. Народився у с. Голосків Летичівського району.
- 20** 175 років з дня народження Федора Гнатовича Стравинського (1843-1902) – відомого співака. Часто бував на Поділлі (у с. Печеськи Хмельницького району).
- 22** 105 років з дня народження Горпини (Агрипини) Мойсеївни Реглюк (1913-2004) – Героя Соціалістичної Праці. Народилася у с. Летави Чемеровецького району.

- 23 100 років з дня народження Ганни Арсентіївни Кошек (1918-2005) – Героя Соціалістичної Праці. Життєво пов'язана з Хмельниччиною;
- 60 років з дня народження Ігоря Альбертовича Зупанця – фармаколога, доктора медичних наук, професора НФаУ, заслуженого діяча науки і техніки України, головного редактора журналу «Клінічна фармація». Народився у с. Михайлівка Ярмолинецького району;
 - 55 років з дня народження Сергія Анатолійовича Копилова – історика, доктора історичних наук, професора, ректора Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка (від 2013).
- 27 185 років з дня народження Владислава Івановича Заремби (1833-1902) – українського і польського композитора, піаніста, педагога, автора відомої пісні “Дивлюсь я на небо”. Народився у м. Дунаївці. На вшанування його пам'яті засновано обласну іменну премію. *(Довідку див. «Календар ... на 2013 рік»);*
- 85 років з дня народження Леоніда Дем'яновича Бобрівника – інженера-технолога, доктора технічних наук, професора, заслуженого діяча науки і техніки України. Від 1999 р. в еміграції. Народився у м. Старокостянтинів;
 - 55 років з дня народження Валентини Анатоліївни Бодак – філософа, доктора філософських наук, професора Дрогобицького державного педагогічного університету ім. І. Франка. Народилася у с. Балин Дунаєвського району.

Липень

370 років з часу перших документальних згадок про села: Маначин Волочиського району, Крупець, Пашуки, Перемишель Славутського району, Плесна, Пліщин Шепетівського району (1648).

- 1 70 років з дня народження Людмили Михайлівни Задорожної – літературознавця, прозаїка, перекладача, члена НСП України, доктора філологічних наук, професора Київського національного університету ім. Т.Г. Шевченка. Народилася у с. Лісогірка Городоцького району. *(Довідку див. «Календар ... на 2008 рік»);*
- 70 років з дня народження Петра Лаврентійовича Ящука – поета, публіциста, члена НСП України, медика, лауреата Всеукраїнської премії ім. І. Огієнка. Зібрав та уклав унікальні документальні матеріали про геноцид в Україні, зокрема на Поділлі (“Портрет темряви”, 1999). Мешкає у смт Понінка Полонського району.
- 4 60 років з дня народження Ігоря Миколайовича Римарука (1958-2008) – поета, лауреата Національної премії України ім. Т. Шевченка, президента АУП, багаторічного головного редактора журналу «Сучасність». Народився у с. М’якоти Ізяславського району. *(Довідку див. «Календар ... на 2013 рік»).*
- 5 95 років з дня народження Петра Дмитровича Скрябіна – живописця. Народився у м. Волочиськ.
- 6 55 років з дня народження Світлани Петрівни Миронової – дефектолога, доктора педагогічних наук, професора, завідувача кафедри колекційної педагогіки та інклюзивної освіти Кам’янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка.
- 7 95 років з дня народження Вільгельма Марковича Бачинського – історика, доктора історичних наук, професора Українського університету водного господарства та природокористування (м. Рівне). Народився у с. Калиня, нині Кам’янець-Подільського району.
- 8 95 років з часу смерті Кирила Титовича Стиранкевича (1851-1923) – письменника, священнослужителя, громадського діяча. Служив у с. Жванець та м. Кам’янець-Подільський.

- 9 555 років з часу першої документальної згадки про м. Волочиськ (1463);
- 120 років з дня народження Григорія Васильовича Курковського (1898-1982) – українського музикознавця, педагога, кандидата мистецтвознавства, викладача Київської консерваторії, нині Національна музична академія України ім. П. І. Чайковського. Народився у м. Кам'янець-Подільський;
 - 95 років з дня народження Петра Андрійовича Мазура – скульптора, заслуженого художника України, члена НСХ України. Мешкає у Львові. Народився у с. Вишнопіль Старокостянтинівського району.
- 10 100 років з дня народження Джеймса Олдріджа (1918-2015) – відомого англійського письменника, який у березні 1944 р. як зарубіжний військовий кореспондент був очевидцем визволення Проскурова від нацистських окупантів. Свої враження про бої за місто передав у репортажі.
- 11 95 років з дня народження Олексія Ларіоновича Смолінчука – доктора історичних наук, професора, заслуженого працівника культури України. Народився у с. Новоселиця Старокостянтинівського району;
- 90 років з дня народження Олександра Дмитровича Степенка – українського історика, краєзнавця Поділля, кандидата історичних наук, професора Кам'янець-Подільського педагогічного інституту (1957-1999).
- 12 130 років з дня народження Хани Орлової (1888-1968) – відомої скульпторки, кавалера Ордена Почесного легіону. З 1904 року мешкала і творила у Франції і Швейцарії. Народилася у м. Старокостянтинів. *(Довідку див. «Календар ... на 2013 рік»);*

- 115 років з дня народження Павла Арсентійовича Лаврова (1903-1973) – історика, історіографа, поділлєзнавця, доктора історичних наук, професора Київського університету, нині Київський національний університет ім. Т.Г. Шевченка. Народився у с. Радівці Деражнянського району.
- 14 85 років з дня народження Тетяни Іванівни Беляєвої – архітектора, лауреата Державної премії СРСР в галузі архітектури (1980), члена НСА України. Народилася у м. Проскурів.
- 15 105 років з дня народження Володимира Васильовича Курачицького (1913-1997) – військовика, Героя Радянського Союзу. Народився у с. Горошки, нині в межах міста Полонного;
- 85 років з дня народження Анатолія Федоровича Заблуди – живописця, графіка, письменника. Народився у с. Мартинківці Городоцького району.
- 18 75 років з дня народження Станіслава Францовича Вольського – художника декоративно-прикладного мистецтва, заслуженого художника України, члена НСХ України. Народився у м. Славута.
- 19 75 років з дня народження Володимира Івановича Атаманюка – державного та військового діяча, генерал - лейтенанта, першого заступника міністра оборони та начальника головного штабу Збройних Сил Придністровської Молдавської Республіки, академіка УАК. Народився у с. Пилипи Деражнянського району.
- 20 105 років з дня народження Ольги Нилівни Мак (1913-1998) – письменниці української діаспори, члена СП України. Народилася у м. Кам'янець-Подільський. *(Довідку див. «Календар ... на 2013 рік»).*

- 24 80 років з дня народження Анатолія Петровича Гаврищука – історика, краєзнавця Поділля, доцента кафедри філософських дисциплін Кам'янець-Подільського державного університету. Народився у с. Студениця Кам'янець-Подільського району.
- 28 110 років з дня народження Романа Йосиповича Бортника (1908-1945) – Героя Радянського Союзу. Народився у с. Плужне Ізяславського району.
- 30 70 років з дня народження Юрія Миколайовича Філатова – веслувальника на байдарці, дворазового чемпіона Олімпійських ігор, заслуженого майстра спорту СРСР, заслуженого тренера СРСР. Народився у смт Нова Ушиця.

Серпень

525 років з часу першої документальної згадки про смт Віньківці та с. Залісці Дунаєвецького району (1493);

145 років Шепетівській залізничній лінії Полонне – Шепетівка – Славути (1873). *(Довідку див. «Календар ... на 2008 рік»).*

- 1* 90 років з дня народження Віктора Степановича Севця (1928-2017) – живописця, графіка, відомого мариніста, члена НСХ України, лауреата обласної премії ім. В. Розвадовського та міської премії ім. Б. Хмельницького. Народився у м. Проскурів;
- 80 років з дня народження Олексія Давидовича Беца – відомого подільського композитора, автора понад 200 музичних творів, члена НВМС України, заслуженого працівника культури України, лауреата обласної премії ім. В. Заремби. Народився у смт Стара Ушиця Кам'янець-Подільського району.

- 2* 50 років з дня народження Сергія Миколайовича Єсюніна – історика-краєзнавця, музеєзнавця, журналіста, кандидата історичних наук, члена НСК України та НСЖ України, провідного наукового співробітника Хмельницького обласного краєзнавчого музею.
- 3 215 років з дня народження Давида Олександровича Підгурського (1803-1880) – латиніста, магістра богослов'я і словесних наук, перекладача, викладача Київської духовної академії. Народився у с. Вільхівці Чемеровецького району.
- 4 140 років з дня народження Антона Володиславовича Крушельницького (1878-1937) – прозаїка, драматурга, літературознавця, міністра освіти УНР (1919, Кам'янець-Подільський). Репресований 1934 року. Реабілітований посмертно;
- 60 років з дня народження Тетяни Миколаївни Зими – художниці монументально-декоративного мистецтва, живописця, члена НСХ України. Народилася у м. Кам'янець-Подільський.
- 6 70 років з дня народження Ігоря Григоровича Скорупського (1948-2014) – живописця, дизайнера, члена НСХ України, лауреата премії імені Ленінського комсомолу (1979). Працював у м. Хмельницький. *(Довідку див. «Календар ... на 2013 рік»)*.
- 7 190 років з дня народження Міхала (Михайла) Адамовича Завадського (1828-1887) – відомого польського і українського композитора, піаніста, педагога. Народився у с. Михалківці Ярмолинецького району.
- 15 95 років з дня народження Віктора Володимировича Зубара (1923-1994) – поета, перекладача, члена СП України. Народився у с. Пільний Олексинець Городоцького району. *(Довідку див. «Календар ... на 2013 рік»)*;

- 80 років з дня народження Бориса Сергійовича Мамайсура (1938-2003) – поета, члена НСП України, лауреата Хмельницької обласної премії ім. М. Годованця. Мешкав у Хмельницькому. *(Довідку див. «Календар ... на 2013 рік»)*.
- 17 90 років з дня народження Михайла Григоровича Концевича (1928-2003) – Героя Соціалістичної Праці. Народився у с. Писарівка Волочиського району.
 - 18 70 років з дня народження Олександра Пилиповича Царука – баяніста, педагога, члена НВМС України, лауреата обласної премії ім. К. Широцького, викладача Кам'янець-Подільського училища культури, нині Кам'янець-Подільський коледж культури і мистецтв.
 - 20 85 років з дня народження Степана Мілентійовича Віничука – лікаря-невролога, доктора медичних наук, професора, заслуженого діяча науки і техніки України. Народився у с. Велика Шкарівка Шепетівського району;
 - 65 років з дня народження Цезарія Мар'яновича Ганушкевича – художника-графіка, учасника понад 25 вітчизняних мистецьких виставок, серед яких 19 – персональних. Народився у с. Слобідка-Ярова Дунаєвського району.
 - 21 115 років з дня народження Мирона Олексійовича Степняка (Ланшина) 1903-1949) – критика, перекладача, поета. Народився у м. Проскурів.
 - 22 80 років з дня народження Анатолія Михайловича Молотая – українського військового диригента, народного артиста України, головного диригента Національного президентського оркестру України. Народився у с. Ружична, нині у складі м. Хмельницький.
 - 24 80 років з дня народження Леонтини Лук'янівни Глевич – Героя Соціалістичної Праці. Народилася у с. Нестерівці Дунаєвського району;

- 25 років з часу відкриття першого театрального сезону моно-театру «Кут», монодрамою за творами репресованих поетів «Прокляті роки» (1993). *(Довідку див. «Календар ... на 2013 рік»)*.
- 25** 100 років з дня народження Олександра Никифоровича Боркуна (1918-2003) – художника архітектурних пейзажів, автора найбільшої серії “Архітектурні пам’ятки Поділля”. Народився у м. Проскурів. *(Довідку див. «Календар ... на 2013 рік»)*;
- 80 років з часу смерті Олександра Івановича Купріна (1870-1938) – класика російської літератури. Роки його військової служби у Проскурові (1890-1894) та враження від армійського життя знайшли своє відображення у повісті “Поєдинок”.
- 27** 320 років з дня народження Ізраеля Баал-Шем-Това (справжнє ім’я Ізраель бен Елізер; 1698-1760) – засновника хасидського руху в іудаїзмі. Понад 20 років проживав у смт Меджибіж, де і похований;
- * 25 років з часу відкриття Хмельницького обласного літературного музею (1993).
- 28** 70 років з часу смерті Павла Семеновича Рибалка (1894-1948) – видатного військовослужбовця, маршала бронетанкових військ. Брав участь у визволенні області від нацистських загарбників;
- 65 років з дня народження Анатолія Івановича Мельника – народного художника України, академіка АМ України. Народився у с. Рідкодуби Хмельницького району. *(Довідку див. «Календар ... на 2013 рік»)*.
- 29** 150 років з дня народження Людмили Михайлівни Старицької-Черняхівської (1868-1941) – письменниці, перекладачки, громадської діячки, члена Центральної Ради. Разом з урядом УНР перебувала у Кам’янці-Подільському (1918-1920). *(Довідку див. «Календар ... на 2008 рік»)*.

- 31 135 років з дня народження Осипа Тадейовича Назарука (1883-1940) – письменника, публіциста, громадського і політичного діяча. У Кам'янці-Подільському (1919-1920 рр.) приступив до написання історичної повісті “Роксоляна”, завершив написання історичної повісті “Князь Ярослав Осмомисл”, очолював газету “Стрілець”.

Вересень

370 років з часу битви війська Б. Хмельницького проти польського війська під Пилявою (1648). (*Довідку див. «Календар ... на 2008 рік»*).

345 років з початку війни за Поділля між польсько-литовською і турецькою арміями (1673).

- 1 100 років з дня народження Лазара Хаймовича Паперника (1918-1942) – Героя Радянського Союзу. Народився у м. Славута;
- 60 років з дня народження Миколи Степановича Дзявувського (1958-2014) – вчителя Шепетівського НВК № 1, активного учасника Революції Гідності, Героя України.
- 2 85 років з дня народження Степана Івановича Ковальчука – краєзнавця, природознавця, біолога, еколога Поділля, голови Кам'янець-Подільського відділення Українського ботанічного товариства.
- 4 190 років з дня народження Мойсея Захаровича Дороновича (1828-1891) – краєзнавця Поділля, протоієрея Казанського собору в Кам'янці, члена Подільського єпархіального історико-статистичного комітету, одного із засновників Кам'янець-Подільського Давньосховища, нині Кам'янець-Подільський державний історичний музей-заповідник;

- 90 років з дня народження Володимира Антоновича Закордонця (1928-2012) – лікаря-гігієніста, доктора медичних наук. Народився у с. Бебехи (спалене під час війни) Віньковецького району.
- 5 105 років з дня народження Тамари Андріївни Сис-Бистрицької (1913-2009) – історика, краєзнавця, фольклориста, етнографа, музеєзнавця Поділля. Народилася у м. Кам'янець-Подільський. *(Довідку див. «Календар ... на 2013 рік»);*
- 100 років з дня народження Олексія Дем'яновича Юхимця (1918-2001) – хірурга, педагога, громадського діяча, кандидата медичних наук, ректора Чернівецького медичного інституту (1962-1974). Народився у с. Лотівка Шепетівського району.
- 7* 180 років з дня народження Мар'яна-Кароля Дубецького (1838-1926) – польського історика, публіциста, письменника, громадського і політичного діяча. Народився у м. Ізяслав.
- 9 80 років з дня народження Віктора Федоровича Толстих (1938-2012) – педагога, диригента, хормейстра, керівника народної академічної хорової капели Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії. З 2013 р. хорова капела носить його ім'я.
- 10 80 років з дня народження Михайла Васильовича Кундиса (1938-2010) – краєзнавця, самодіяльного композитора, директора Чемеровецького історико-краєзнавчого музею, почесного громадянина міста Чемерівці. На вшанування його пам'яті засновано районну іменну премію у галузі культури. Народився у с. Романівка Чемеровецького району.
- 12 100 років з дня народження Миколи Петровича Чорнобривого (1918-2007) – відомого лікаря-хірурга, доктора медичних наук, професора, заслуженого лікаря України.

Народився у с. Нестерівці Дунаєвцького району. *(Довідку див. «Календар ... на 2013 рік»).*

- 15 190 років з дня народження Михайла Йосиповича Грейма (1828-1911) – мистецтвознавця, художника-фотографа, нумізмата, видавця, громадського діяча, члена Подільського історико-археологічного товариства. Від 1852 р. жив і працював у Кам'янці-Подільському;
- 65 років з дня народження Юрія Олексійовича Боярунця – письменника, публіциста, члена НСП України та НСЖ України, лауреата Подільської літературно-мистецької премії «Кришталева вишня». Народився у м. Шепетівка.
- 16 50 років з часу заснування Державного підприємства «Красилівський агрегатний завод» (1968).
- 17 75 років тому було сформовано партизанське з'єднання під командуванням А. Одухи та Г. Кузовкова, яке героїчно діяло до травня 1944 року на території Кам'янець-Подільської, Волинської, Рівненської, Житомирської областей, а також на території сусідньої Польщі;
- 60 років з дня народження Миколи Пилиповича Гадзири – фахівця у галузі фізичного матеріалознавства тугоплавких неоксидних сполук, доктора технічних наук, лауреата премії ім. І. Францевича НАН України. Народився у с. Глушківці Ярмолинецького району;
 - 55 років з дня народження Володимира Анатолійовича Захар'єва – краєзнавця, археолога, літератора, голови Хмельницького обласного осередку Всеукраїнської творчої спілки «Конгрес літераторів України», лауреата Хмельницької міської премії ім. М. Орловського та премії ім. І. Винокура в галузі наукових досліджень історії Поділля. Народився у с. Залісці Дунаєвцького району.

- 18** 80 років з дня народження Георгія Івановича Когута (1938-1996) – лікаря-гематолога, доктора медичних наук, лауреата Державної премії України в галузі науки і техніки. Народився у с. Глібки Красилівського району;
- 80 років з дня народження Валентина Францовича Мислицького – вченого-патофізіолога, педагога, доктора біологічних наук, професора, дійсного члена-академіка УАН. Народився у с. Гуменці Кам'янець-Подільського району;
 - 65 років з дня народження Володимира Вікторовича Заголдного – заслуженого юриста України, судді Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України. Народився у смт Антоніни Красилівського району.
- 20** 150 років з дня народження Юлія Йосиповича Манасевича (1868-1958) – лікаря, організатора медичної служби на Поділлі, одного з перших заслужених лікарів УРСР на Хмельниччині. Народився у м. Кам'янець-Подільський. *(Довідку див. «Календар ... на 2013 рік»);*
- 70 років з дня народження Євгена Андрійовича Шкуріна (1948-2007) – інженера-конструктора, лауреата Державної премії України в галузі науки і техніки, головного конструктора Красилівського машинобудівного заводу (від 1983 р.). Народився у м. Красилів.
- 20-21** 80 років з часу масової розправи над подолянами за участь у так званій “Польській організації військовій” (1938).
- 21** 105 років з дня народження Євгенії Мойсеївни Гінзбург (1913-2000) – літературознавця, філолога, першого кандидата філологічних наук на Хмельниччині, викладача світової літератури Кам'янець-Подільського педагогічного інституту (1944-1976). *(Довідку див. «Календар ... на 2008 рік»).*

- 22 70 років з дня народження Миколи Івановича Панасюка – художника, майстра станкової графіки, офорту, плаката, живопису, члена НСХ України. Від 2000 р. живе і працює у м. Кам'янець-Подільський. *(Довідку див. «Календар ... на 2013 рік»).*
- 23 95 років з дня народження Павла Миколайовича Лісового (1923-1999) – літературознавця, краєзнавця Поділля, доктора філологічних наук, професора Вінницького педагогічного інституту (1986-1996). Народився у с. Коржівці Деражнянського району.
- 24 95 років з дня народження Миколи Петровича Подоляна (1923-2012) – письменника, публіциста, журналіста, лауреата Державної премії України ім. Т. Шевченка. Народився у м. Кам'янець-Подільський. *(Довідку див. «Календар ... на 2008 рік»).*
- 26* 125 років з дня народження Микити Павловича Годованця (1893-1974) – відомого українського поета-байкаря, перекладача, педагога, журналіста. Жив у м. Кам'янець-Подільський. На вшанування його пам'яті засновано обласну іменну премію.
- 27 130 років з дня народження Пилипа Мироновича Коновала (1888-1959; за іншими джерелами – 1887-1954) – військовика, Героя Британської армії, капрала 47-го канадського піхотного полку, кавалера найвищої військової нагороди Великої Британії і Канади – Хреста Вікторії. Народився у с. Кутківці Чемеровецького району. *(Довідку див. «Календар ... на 2013 рік»);*

28 160 років з дня народження Памфіла Левицького (1858-1922) – архієпископа Подільського Парфенія. У 1904-1908 рр. очолював Подільську єпархію та видрукував українською мовою Святе Письмо;

* 70 років з дня народження Олександра Петровича Григоренка – історика, доктора історичних наук, члена НСК України, професора ХНУ (2007-2015). Народився у с. Сербинівка Старокостянтинівського району.

29 110 років з дня народження Людмили Михайлівни Ляпустіної (1908-2002) – зачинателя фізкультурного руху на Поділлі, викладача фізичного виховання Кам'янець-Подільського педагогічного інституту.

Жовтень

110 років з часу заснування на Поділлі першої спортивної організації – гімнастичного товариства “Сокіл” (1908);

90 років з часу заснування Меджибізького консервного заводу (1928);

80 років з часу заснування Хмельницької обласної філармонії (1938). *(Довідку див. «Календар ... на 2008 рік»);*

75 років з часу заснування Хмельницької обласної лікарні (1948).

5 135 років з дня народження Петра Федоровича Болбочана (1883-1919) – одного з найвизначніших воєначальників УНР. Розстріляний неподалік від Кам'янця-Подільського на станції Балин. *(Довідку див. «Календар ... на 2008 рік»);*

• 100 років з дня народження Вольфа Бенционовича Штейншлейгера (1918-2013) – радіофізика, доктора технічних наук, професора, члена-корреспондента АН СРСР. Народився у м. Проскурів;

- 90 років з дня народження Василя Яковича Сірого (1928-2006) – Героя Соціалістичної Праці. Народився у с. Кремінна Городоцького району.
- 6** 95 років з дня народження Антона Аполлінарійовича Комарницького (1923-1995) – кіносценариста, лауреата Державної премії України ім. Т. Шевченка. Народився у с. Оринин Кам'янець-Подільського району;
- 90 років з дня народження Станіслава Мар'яновича Серветника – живописця-монументаліста, заслуженого художника України, члена НСХ України. Живе у Львові. Народився у с. Курники, нині у складі с. Завалійки Волочиського району;
 - 65 років з дня народження Миколи Прокоповича Вавринчука – фахівця в галузі забезпечення національної безпеки України, кандидати політичних наук, автора понад 50 наукових праць і публікацій, доцента Хмельницького університету управління та права. Народився у с. Загінці Деражнянського району.
- 8** 90 років з дня народження Ізяслава Ілліча Медведовського (1928-2006) – архітектора, члена НСА України. Понад 35 р. працював головним архітектором м. Кам'янець-Подільський. Народився у смт Летичів;
- 80 років з дня народження Бориса Станіславовича Кузіни – історика, краєзнавця, кандидата історичних наук, члена НСК України, поета. Народився у м. Проскурів;
 - 70 років з дня народження Олександра Петровича Гоми – художника-монументаліста, члена НСХ України, автора низки робіт, які прикрашають установи міста і області. Проживає у м. Хмельницький.
- 10** 80 років з дня народження Ярослава Миколайовича Кремінського (1938-2014) – акушера-гінеколога, письменника, доктора медичних наук, професора, члена НСП України. Народився у с. Маначин Волочиського району.

- 11** 115 років з дня народження Вацлава Мар'яновича Германовича (1903-1937) – талановитого польського актора і режисера, репресованого у 1937 р. Народився у смт Стара Синява;
- 70 років з дня народження Івана Павловича Іова (1948-2001) – поета, члена НСП України та НСЖ України, лауреата обласної літературної премії ім. В. Булаєнка, життя і творчість якого пов'язані з Хмельниччиною.
- 12** 140 років з дня народження Зінаїди Василівни Мірної (1878-1950) – української державної і громадської діячки, письменниці, члена Центральної Ради. У 1919-1920 рр. перебувала з урядом УНР у Кам'янці-Подільському.
- 13** 135 років з дня народження Володимира Олександровича Сельського (1883-1951) – геофізика, геолога, дійсного члена АН УРСР. Народився у с. Вихилівка Ярмолинського району.
- 15** 125 років з дня народження Івана Антоновича Любарського (1893-1937) – мовознавця, літературознавця, одного з організаторів української системи освіти на Поділлі, приват-доцента Кам'янець-Подільського державного українського університету (1919-1921);
- 100 років з дня народження Харитона Ониськовича Довгалюка (1918, за іншими даними 1916 – 2006) – письменника, церковного діяча, члена Об'єднання українських письменників у Рочестері (США). Народився у с. Криволука, нині Ізяславського району.
- 16** 85 років з дня народження Олени Григорівни Суліми – доктора медичних наук, професора, головного неонатолога МОЗ України (1992-2004). Народилася у с. Ставищани Білогірського району.

- 17 120 років з дня народження Марії Михайлівни Пилинської (1898-1976) – письменниці, перекладачки, мовознавця. Народилася у м. Кам'янець-Подільський;
- 90 років з дня народження Людмили Володимирівни Григор'євої (1928-2010) – мікробіолога, доктора медичних наук, професора, заслуженого діяча науки і техніки України. Народилася у с. Смотрич Кам'янець-Подільського району.
- 18* 80 років з дня народження Євгена Даниловича Назаренка (1938-2009) – історика, краєзнавця Поділля, лауреата обласної премії ім. Ю. Сіцинського, міської ім. Б. Хмельницького. Жив і працював у м. Хмельницький.
- 19 70 років з дня народження Геннадія Пилиповича Курочкіна – архітектора, міністра архітектури та будівництва республіки Білорусь (1999-2006). Народився у м. Кам'янець-Подільський.
- 20 130 років з дня народження Олександри Яківни Пиріжок (1898-1983) – українського майстра художньої кераміки, заслуженого майстра народної творчості України. Народилася у с. Адамівка Віньковецького району;
- 90 років з дня народження Сергія Йосиповича Яцемирського – Героя Соціалістичної Праці. Народився у смт Стара Ушиця Кам'янець-Подільського району;
 - 65 років з дня народження Леоніда Юхимовича Диса (1953-2013) – актора обласного академічного музично-драматичного театру ім. М. Старицького, заслуженого артиста України, лауреата обласної премії ім. Т.Г.Шевченка. Народився у с. Новодубище Красилівського району;
 - 50 років з дня народження Олександра Івановича Любинського – фахівця в галузі тваринництва, генетика, доктора сільськогосподарських наук, академіка МАО,

професора Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка. Народився у с. Шрубків Летичівського району.

- 21*** 80 років з дня народження Олени Олексіївни Киричук (1938-2004) – подвижника бібліотечної справи, заслуженого працівника культури України, директора Хмельницької обласної бібліотеки для дітей ім. Т.Г. Шевченка (1983-2004). Народилася у с. Бабино Старосинявського району.
- 22** 100 років з часу відкриття Кам'янець-Подільського Державного Українського університету – першої вищої школи на Поділлі (1918); (*Довідку див. «Календар ... на 2008 рік»*);
- 95 років з дня народження Олександра Васильовича Греха – подільського поета, публіциста, в'язня гітлерівських і сталінських концтаборів. Народився у с. Терешківці, нині Хмельницького району;
 - 70 років з часу проведення першої міжспілкової конференції професійних спілок Хмельниччини (1948).
- 25** 70 років з дня народження Людмили Олександрівни Лисенко – журналістки, громадської діячки, головного редактора Дирекції програм УТ-1 (від 1998 р.). Народилася у смт Нова Ушиця.
- 28** 80 років з дня народження В'ячеслава Олександровича Богуслаєва – фахівця в галузі машинобудування, політика, доктора технічних наук, Героя України, директора Волочиського машинобудівного заводу (1973-1988).
- 31** 150 років з дня народження Тадея (Фадій) Вікторовича Рутковського (1868-1927) – відомого українського драматурга, актора-аматора, театрального діяча. Народився у смт Нова Ушиця.

Листопад

- 1*** 45 років з дня народження Івана Івановича Зубкова (1973-2015) – учасника Революції Гідності, командира роти десантників вогневої підтримки, захисника Донецького аеропорту, Героя України. Народився у смт Деражня.
- 4*** 65 років з дня народження Ніни Миколаївни Шмурикової – поетеси, педагога, члена НСП України, заслуженого працівника освіти України, лауреата обласних літературних премій ім. М. Годованця, Т. Шевченка, М. Федунця. Життєво і творчо пов'язана з м. Хмельницький.
- 5** 105 років з дня народження Анастасії Гнатівни Шутяк (1913-1993) – Героя Соціалістичної Праці. Народилася у с. Летава Чемеровецького району;
- 95 років з дня народження Михайла Яковича Радугіна – Героя Радянського Союзу. Брав участь у визволенні Кам'янецьчини.
- 6** 90 років з дня народження Галини Федорівни Сікорської (1928-2001) – Героя Соціалістичної Праці. Народилася у м. Полонне;
- 65 років з дня народження Олександра Олексійовича Солєнцова – фотохудожника, володаря золотої, срібної медалей та стрічки ФІАП. Живе у м. Хмельницький.
- 7** 80 років з дня народження Антона Євдокимовича Гриба – живописця, поета, заслуженого майстра народної творчості України, члена НСМНМ України. Народився у с. Слобідка-Грушковецька Ярмолинецького району.
- 8** 185 років з дня народження Михайла Флоровича Багинського (1833-1910) – краєзнавця, історика релігії Поділля, педагога. Народився у с. Привороття Кам'янець-Подільського району;

- 100 років з дня народження Дмитра Михайловича Прилюка (1918-1987) – журналіста, письменника, доктора філологічних наук, професора Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка. На вшанування його пам'яті засновано іменну обласну журналістську премію. Народився у с. Божиківці Деражнянського району. *(Довідку див. «Календар ... на 2008 рік»).*
- 10** 125 років з часу смерті Леоніда Івановича Глібова (1827-1893) – відомого українського поета-байкаря. Жив і працював у Чорному Острові, нині Хмельницького району;
- 115 років з дня народження Терентія Германовича Масенка (1903-1970) – поета. Свою літературну діяльність розпочинав у Кам'янці-Подільському (1924);
 - 85 років з дня народження Ази Сергіївни Лихачової – лікаря-педіатра, доктора медичних наук, професора, засновника і директора Харківського навчально-методичного центру первинної реанімації новонароджених. Народилася у м. Кам'янець-Подільський.
- 11** 65 років з дня народження Надії Миколаївни Синиці – заслуженого працівника культури України, голови обласного відділення ВГО УБА, лауреата обласної премії ім. М. Смотрицького, директора Хмельницької ОУНБ ім.М. Островського (2004-2017), члена НСКУ. Народилася у с. Жабче Старокостянтинівського району.
- 12*** 140 років з дня народження Амвросія (в минулому Олександр Олексійович Полянський; 1878-1932) – релігійного діяча, єпископа Кам'янець-Подільської і Брацлавської РПЦ. Був репресований. У 2000 р. священносповідник, канонізований.

- 13** 100 років з дня народження Миколи Купріяновича Гончаренка (1918-1943) – військовика, Героя Радянського Союзу. Народився у м. Полонне;
- 100 років з дня народження Михайла Єремійовича Макухіна (1918-1993) – публіциста, краєзнавця. Від 1957 р. жив у м. Хмельницький;
 - 100 років з дня народження Петра Федоровича Стрілецького (1918-1973) – військовика, Героя Радянського Союзу. Народився у с. Криничне, нині у складі Деражні;
 - 90 років з дня народження Валентина Юхимовича Маланчука (1928-1984) – українського історика, доктора історичних наук, професора Київського політехнічного інституту, нині Національний технічний університет «Київський політехнічний інститут ім. І. Сікорського». Народився у м. Проскурів.
- 14** 90 років з дня народження Євгена Івановича Музи (1928-1991) – художника. Народився у м. Шепетівка.
- 16** 135 років з дня народження Матвія Мироновича Шатувського (1883-1952) – активного діяча українських прогресивних організацій у Канаді. Народився у с. Базаля, нині Теофіпольського району;
- 70 років з дня народження Олега Олександровича Бондарчука – історика, доктора історичних наук, президента земляцтва «Хмельниччина» у м. Київ. Народився у с. Малий Правутин, нині Славутського району;
 - 65 років з дня народження Валерія Івановича Гринчуцького – економіста, доктора економічних наук, професора. Від 2001 р. – завідувач кафедри економіки підприємств і корпорацій Тернопільського економічного університету. Народився у с. Збруч Кам'янець-Подільського району.

- 20** 55 років з дня народження Михайла Петровича Дідика – співака, народного артиста України, лауреата Державної премії України ім. Т. Шевченка, соліста Національної опери України. Народився у с. Колубаївці Кам’янець-Подільського району.
- 22** 135 років з дня народження Володимира Олександровича Гериновича (1883-1949) – вченого, педагога, доктора географічних наук, професора, ректора Кам’янець-Подільського інституту народної освіти (1923-1928);
- 100 років з дня народження Митрофана Лук’яновича Слободяна (1918-1984) – Героя Радянського Союзу. Народився у с. Пилипи Красилівського району.
- 23** 35 років з часу смерті Миколи Платоновича Бажана (1904-1983) – поета, публіциста, перекладача, Героя Соціалістичної Праці, академіка АН України, лауреата Державної премії УРСР ім. Т.Г. Шевченка. Народився у м. Кам’янець-Подільський.
- 29** 50 років з дня народження Оксани Іванівни Ніки – літературознавця, доктора філологічних наук, професора Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Народилася у с. Голосків Летичівського району.
- 30** 105 років з часу відкриття вантажно-пасажирського руху на Подільській залізниці від Проскурова до Шепетівки (1913);
- 95 років з часу заснування Хмельницького медичного коледжу (1923; за деякими документами – у 1921).

Грудень

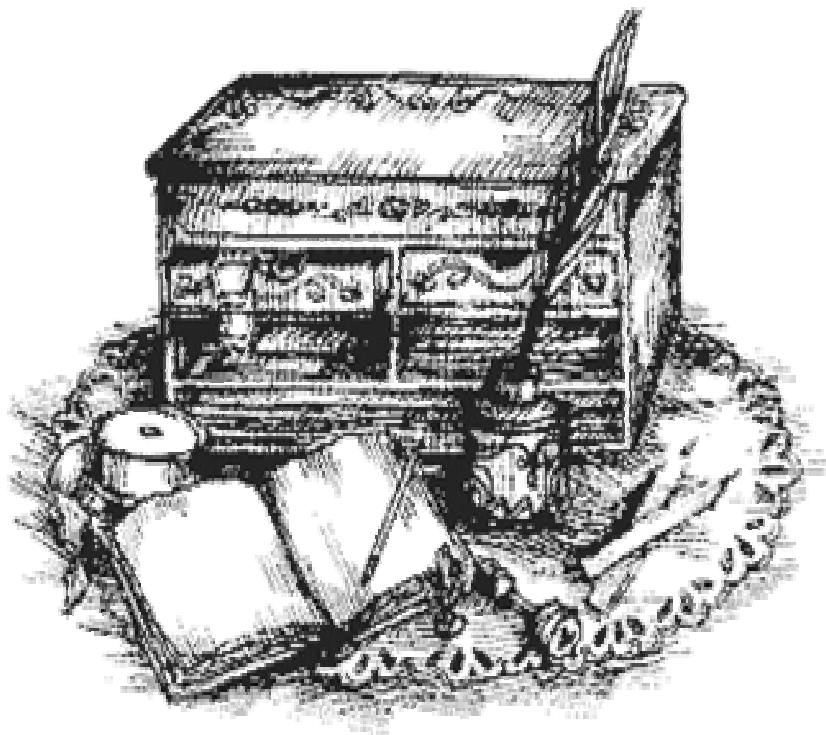
25 років з часу створення Хмельницького центру підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів митної служби – одного з двох в Україні навчальних закладів післядипломної освіти цього відомства (1993).

- 5* 100 років з дня народження Степана Дмитровича Бабишина (1918-1991) – краєзнавця, доктора педагогічних наук, професора Івано-Франківського педагогічного інституту. Народився у с. Нове Поріччя Городоцького району.
- 11 85 років з дня народження Володимира Васильовича Луця – правознавця, доктора юридичних наук, професора, академіка НАПрН України, заслуженого діяча науки і техніки України. Народився у с. Рилівка Шепетівського району.
- 12 70 років з дня народження Людмили Федорівни Рожко-Павленко – мистецтвознавця, члена НСХ України, СТД України, лауреата обласної премії ім. В. Розвадовського та міської премії ім. Б. Хмельницького, автора низки публікацій про творчість митців Поділля.
- 13 105 років з дня народження Дмитра Григоровича Степанова (1913-1982) – доктора сільськогосподарських наук, професора. Працював у Кам'янець-Подільському сільськогосподарському інституті.
- 15 365 років з часу укладання Кам'янецького договору (кримсько-польська мирна угода). Він увінчував Жванецьку кампанію 1653 р., в ході якої Війську Запорозькому та його союзникові Кримському ханату вдалося взяти в облогу польську армію на чолі з королем Яном II Казимиром;
- 75 років з дня народження Марії Григорівни Шаренко – лікаря-пульмонолога, кандидата медичних наук, заслуженого лікаря України, кавалера двох орденів княгині Ольги, заступника головного лікаря Хмельницької обласної лікарні. Народилася у с. Підлісний Олексинець Городоцького району. *(Довідку див. «Календар ... на 2013 рік»).*

- 17 80 років з дня народження Володимира Мар'яновича Урбанського – фахівця в галузі історії науки і математики, педагога, кандидата фізико-математичних наук, професора Київського технологічного інституту. Народився у с. Антоніни Красилівського району;
- 25 років з часу смерті Костя Олексійовича Гордієнка (1899-1993) – письменника, лауреата Державної премії УРСР ім. Т.Г. Шевченка. Народився у с. Микитинці Ярмолинецького району.
- 19 100 років з дня народження Антона Костянтиновича Леонтьюка (1918-1994) – військовика, Героя Радянського Союзу. Народився у смт Антоніни Красилівського району.
- 20 80 років з дня народження Миколи Кіндратовича Линника – фахівця в галузі механізації сільського господарства, доктора сільськогосподарських наук, професора, академіка НААН України, заслуженого діяча науки і техніки України. Народився у с. Горбасів Летичівського району;
- 75 років з дня загибелі Володимира Зельмановича Вайсера (1921-1943) – Героя Радянського Союзу (посмертно), уродженця м. Проскурів; (*Довідку див. «Календар ... на 2008 рік»*);
 - 70 років з дня народження Мирослава Михайловича Воньо – поета, автора більш ніж трьохсот пісенних текстів, лауреата обласної премії ім. Я. Гальчевського, Хмельницької міської премії ім. Б. Хмельницького. Життєво і творчо пов'язаний з м. Хмельницький.
- 21 95 років з дня народження Володимира Демидовича Федорчука (1923-1991) – Героя Соціалістичної Праці. Народився у с. Чотирбоки Шепетівського району;

- 90 років з дня народження Миколи Васильовича Білкуна (1928-1995) – прозаїка, гумориста, члена СП України, автора понад 30 книг. Народився у с. Привороття Кам'янець-Подільського району.
- 23 80 років з дня народження Анатолія Павловича Тузова – правознавця, доктора юридичних наук, професора Київського політехнічного інституту (від 1978 р.). Народився у с. Іванківці, нині Городоцького району.
- 24 115 років з дня народження Василя Петровича Олійника (1903-1983) – Героя Радянського Союзу. Народився у с. Вікторівка Чемеровецького району;
- 100 років з дня народження Юхима Васильовича Бойчука (1918-1991) – військовика, маршала артилерії, Героя Соціалістичної праці. Народився у с. Юхимівці Волочиського району.
- 25 100 років з дня народження Якова Харитоновича Кольчака (1918-1955) – Героя Радянського Союзу. Нагороду отримав за визволення Хмельниччини.
- 27 95 років з дня народження Олексія Давидовича Літмана (1923-1992) – філософа, сходознавця, доктора філософських наук. Працював в Інституті сходознавства АН СРСР (від 1957 р.). Народився у смт Стара Синява.
- 28 145 років з дня народження Миколи Даниловича Костецького (1873-1948) – вченого-агронома, селекціонера, автора понад 30 сортів троянд. Народився у с. Збриж, нині Чемеровецького району.

Імена, події, факти...

***З чистого аркуша, прагну писати
Кожну добу на прийдешнє своє.
Тільки ж папір шелестить винувато
Й зрадити пам'ять таки не дає.***

П.Карась

Мелетій Смотрицький

До 440-річчя з дня народження

Майже всі біографи місцем його народження визнають Смотрич, де дяком – церковнослужителем, дитинонаучителем служив дід, дрібний шляхтич, знавець кількох мов, книжник. У рукописному відділі Російської національної бібліотеки в Санкт-Петербурзі зберігається рукописний збірник XVI ст., написаний «дяком Данилом у граді Смотричі». Культ знань, культ книги сформував домашню атмосферу, яка визначила подальші інтереси дітей та онуків. Від батька Данила ґрунтовну початкову освіту отримав син Герасим, «за трьох старост» Кам'янецький міський писар, один із зачинателів української полемічної літератури, педагог – ректор Острозької слов'яно – греко – латинської академії.

А ось щодо дати народження Мелетія Смотрицького, такої єдності немає. Десятий том Української радянської енциклопедії (К.,1983,с.280) дає 1572 рік, дослідник життя і творчості М. Смотрицького П.К. Яременко називає 1575, автор праці «Мелетій Смотрицький. Граматика» В.В. Німчук – 1578. Є й інші дати – «1577-1579», «1579». Головна причина розбіжностей – відсутність достовірних джерел. Однак більшість прийняла роком народження нашого славетного земляка 1578 рік. Видатні лінгвісти колишнього Радянського Союзу восени 1979 року відзначили 400-літній ювілей М. Смотрицького і 380-річчя з часу виходу його «Граматики» науковим симпозиумом «Граматична думка в східних слов'ян у XVI-XVII ст.» у Кам'янець-Подільському педінституті та відкриттям на приміщенні Смотрицької СШ меморіальної дошки, яка зафіксувала саме цю дату. 27 квітня 2007 року Президент України В.А. Ющенко видав указ «Про увічнення пам'яті Мелетія Смотрицького» «у зв'язку з відзначенням у 2008 році 430-річчя від дня народження» автора першої слов'янської «Граматики».

Читати, писати, рахувати вчився вдома. У 1587-1594 рр. навчався в Острозькій академії, яка поєднувала початкову, середню школу з елементами вищої, вивчав «курс семи наук» – граматику, риторику, діалектику, арифметику, геометрію, астро-

номію, музику. Високий науковий рівень викладання, батькові наукові та літературні заняття, наближеність до родини Острозьких створювали сприятливий ґрунт для інтелектуального і культурного становлення юного Максима (ім'я Мелетій отримав пізніше, ставши монахом), формування його світоглядних і моральних засад. У 1594-1600 роках освіти продовжив у Віленській єзуїтській академії, згодом з сином князя Соломирецького в статусі його домашнього вчителя слухав лекції у Лейпцізькому, Віттенберзькому і Нюрнберзькому університетах.

У 1608-1610 рр. жив у Вільно (нині – Вільнюс), викладав у Віленській братській школі. Тут включився у національно – релігійну боротьбу, видав анонімний трактат «Відповідь» та полемічний твір «Тренос» («Плач») (1610). Критика католицької ієрархії, зображення важкого становища православного населення, заклик постояти за свої права не залишились непоміченими. Король Сигізмунд III заборонив продавати книги, наклад доручив вилучити і знищити, а видавців і автора Теофіла Ортолога (псевдонім М. Смотрицького) ув'язнити. Врятувався виїздом в Україну. Викладав в Острозі, ректорував у Київській братській школі.

1617 року повернувся у Вільно, поселився у Святодухівському православному монастирі, прийняв постриг під іменем Мелетій (народне – Мелентій). Викладав у братській школі, розпочав написання граматики слов'янської мови. До цього спонукали його не тільки філологічні зацікавлення, але й інші обставини. Як викладач, бачив невідкладну потребу колег у підручнику, який упорядкував би знання про мову, зафіксував правила її вживання. Була й причина ідейно – політичного характеру. У той час на Заході науку і культуру обслуговувала латинська, у Речі Посполитій – польська мови. В Україні і Білорусії подібні функції належало виконувати мові церковно – слов'янській. Єзуїт Петро Скарга іронізував: «За допомогою слов'янської мови ніхто вченим не стане. Власних правил і граматики мова не має і мати не може». А мова чи не найважливіша ознака нації. За відправну точку взяв граматики класичних мов – грецької і латинської, вчення про мову поділив на чотири частини (орфографію, етимологію – розділ про

частини мови , синтаксис, просодію – правила віршування), на початку вмів звернення до учителів сіяти в школах, у народі мовні знання і під назвою «Грамматіки словенския правильное синтагма» пустив у світ. Граматика пережила автора на кілька століть, 1648 і 1721 року перевидавалася в Росії, стала основою написання граматик для болгар, сербів, хорватів, підручником для багатьох поколінь. М.В. Ломоносов називав її «воротами своєї вченості».

Мелетію Смотрицькому судилося відіграти важливу роль у церковному житті українського та білоруського народів. В основному періоді свого життя він палко захищав затиснуту зусебіч католиками й уніатами православну церкву. Своїх владик православна церква не мала – кафедри засіли уніати, підтримувані польською владою. 1620 року в час перебування в Україні ерусалимського патріарха Феофана в числі небагатьох ієрархів М. Смотрицький був висвячений на архієпископа полоцького, єпископа вітебського і мстиславського. Польський король не визнав нових владик. Виступ православних проти утисків, що посилювались, закінчився трагічно – загинув уніатський архієпископ Йосафат Кунцевич, який займав цю кафедру. Виступ був жорстоко придушений, а Мелетій Смотрицький знову вимушений був покинути Вільно.

Після подорожі до святих місць, зустрічі з патріархом і колишнім своїм острозьким учителем, смерті батька – ректора Острозької академії Кирила Лукарися та довгих роздумів вирішив прийняти унію. Рішення далось не просто: свої погляди виклав в «Апології», потім привселюдно зрікся її, а згодом відмовився і від зречення. Це можна пояснити складністю ситуації, в якій опинився український народ під час майже двохстолітнього перебування в складі Речі Посполитої, боротьбою і кровопролиттям, з якого, здавалося, виходу не було, грубістю і безтактністю, з якою вище православне духовенство намагалось повернути його у свої лави, важким моральним і матеріальним становищем, в якому опинився сам. Це підмітив і влучно відобразив у своєму творі Валентин Бендюг, який вклав в уста Мелетія Смотрицького передсмертну сповідь:

*Я спасення шукав
не собі – для народу,
Що сліпцем серед зрячих
блукав.
Я в освіті його бачив ключ
до свободи.
Тож, себе ув'язнивши,
«Граматику» склав.
Причасті і прости,
мамо, блудного сина –
бо ж не був я безгрішним
святим.
Та коли тяжкий хрест свій
несла Батьківщина,
Я підставив плече, щоб той
Хрест донести.*

1627 року уніатський митрополит Вельямін Рутський офіційною церемонією, що відбулася в Дубно на Волині, прилучив Мелетія Смотрицького до унії. Незабаром очолив Дерманський уніатський монастир, де 27 грудня 1633 року (9 січня 1634 року за новим стилем) закінчив земне життя. Похований в монастирській Троїцькій церкві, що засвідчує меморіальна дошка.

Залишив чималу науково-літературну спадщину. Його ім'я з 1991 року носить Смотрицька ЗОШ І-ІІІ ст. Дунаєвецького району, у ній обладнано музей Смотрицьких. 1989 року відділ освіти Дунаєвецької районної ради встановив премію імені Мелетія Смотрицького, якою протягом 1989-2004 рр. було відзначено 36 учителів – гуманітаріїв. 1993 року Хмельницька обласна рада та облдержадміністрація ім'ям М. Смотрицького найменувала премію, якою щороку 24 серпня відзначаються подвижники бібліотечної справи. Життєвий і творчий подвиг Мелетія Смотрицького зберігається в пам'яті народу.

В. Прокопчук

Твори М. Смотрицького

1. **Грамматики словенския** правильное синтагма: факсим. вид. «Граматики» 1619 р. / упоряд. і автор дослідж. В.В. Німчук. — Київ: Наук. думка, 1979. — 388с.
2. **Лямент** // Білецький О.І. Хрестоматія давньої української літератури (до кінця XVIII ст.). — Вид 3. — Київ, 1967. — С. 187-190.
3. **Плютархус; Тренос**, тобто плач // Українські гуманісти епохи Відродження. — Київ, 1995. — Ч. 2. — С. 81, 284-332.

Про М. Смотрицького

1. **Кралуок П.М.** Мелетій Смотрицький і українське духовно – культурне відродження кінця XVI - початку XVII ст. — Острого: Вид-во НУ «Острозька академія», 2007. — 206 с.
2. **Прокопчук В.С.** Я спасення шукав для народу (Мелетій Смотрицький в долі народу) / Прокопчук В.С., Прокопчук Т.К. — Кам'янець-Подільський: ПП «Мошак М.І.», 2008. — 64 с.
3. **Прокопчук В.С.** Про деякі аспекти біографії Смотрицьких // Острогіана в Україні і Європі: матеріали міжнар. наук. симпозиуму 29-30 черв. 2001 р. — Старокостянтинів, 2001. — С.154-159.
4. **Лановик Т.** Мелетій Смотрицький і його «Грамматика» // Києво-Могилянська академія в історії України: тези доп. студ. наук. конф. — Київ, 1995. — С. 14-15.
5. **Мачківський М. А.** Останнє пристановище просвітителя // Дунаєвеччина очима дослідників, учасників і свідків іст. подій: зб. наук.-краєзн. пр. — Дунаївці; Кам'янець-Подільський, 2008. — Вип. IV. — С. 613-617.

Никандр Васильович Молчановський – історик, краєзнавець

До 160-річчя з дня народження

Н. В. Молчановський народився 1858 р. в с. Лозувата Балтського повіту Подільської губернії в багатодітній сім'ї священика. Освіту здобував, як і водилося у церковнослужителів, в єпархіальному училищі, Уманській гімназії, а згодом — у Київській 2-й чоловічій гімназії. Навчався старанно, виділявся серед гімназистів гострим розумом, феноменальною пам'яттю, що дало можливість успішно завершити середню освіту і 1877 р. стати студентом історико-філологічного факультету Київського університету Св. Володимира.

Навчання співпало з російсько-турецькою війною 1877-1878 рр., яка загострила бідуювання народу, зокрема й студентства, стала каталізатором національно-визвольного руху. 25 лютого 1878 р. В. Осинський вчинив замах на заступника губернського прокурора М.М. Котляревського. Натомість, поліція заарештувала ні в чому не винного студента, що викликало вибух незадоволення, студентські мітинги, звернення до ректора. 21 березня той прибув на зустріч зі студентами й грубо кинув у натовп: «Шапки долой!» Якраз цього студенти не чекали і після кількасекундного шоку відповіли оглушливим свистом і криком. Ректор зажадав видати організаторів сходок, а коли цього не сталося, вдався до репресій. За вказівкою міністра народної освіти над студентами, поміченими у виступах, був учинений університетський суд. «Молчановський учавствовав во всех трех сходках, оказывал явное неповиновение университетским властям», — засвідчили жандарми. І цього виявилось достатньо, аби він отримав найвищу в даному випадку міру покарання – виключення з університету та висилку до В'ятської губернії.

Умови проживання в невеликому повітовому містечку Котельнич були непростими. Займатись учительською практикою йому не дозволили, у вступі добровольцем на військову службу відмовили. Н.В. Молчановський, опинившись в ізоляції, шукав вихід у знайомствах з учителями міста, листуванні, яке часто здійснював через них, аби обминути

цензуру. Листів надсилав чимало і хоч із запізненням, все ж отримував газети, журнали, навчальну та наукову літератури. Друзі пересилали навіть конспекти лекцій професорів Б.Б. Антоновича, І.В. Луцицького та інших викладачів.

Никандр Васильович наполегливо працював над поповненням знань, написанням наукових праць. 1879 року в журналі «Слово» побачила світ його стаття «Предвестники земской ликвидации (К истории обнищания северного края)», підписана псевдонімом «НВ».

Усім змістом — показом злиденного та безвихідного становища народу — підводив читача до висновку, що справі зарадять лише соціально-політичні переми. Публікація виявилася резонансною, губернатор розпорядився припинити видання повітових статзбірників, аби надалі не попадали вони до небажаних рук. Після замаху Степана Халтурина 5 лютого 1880 р. у Зимовому палаці на царя Олександра II у Котельничих відбулися моління «во спасение императора». Однак, коли батьки міста, а за ними й все міщанство впало на коліна, Н. Молчановський з товаришем залишилися стояти. Факт був сприйнятий, як виклик. Засланих позбавили фінансової допомоги та перевели у віддалений населений пункт повіту. Спираючись на епізодичну підтримку друзів, родини, він не лише виживав, а й продовжував навчальні та наукові заняття, почав публікацію в тому самому «Слові» повісті «Гореница». У жовтні 1880 р., за півроку до закінчення заслання, у відповідь на чисельні звернення батька, влада перевела Никандра під опіку родини із заборонаю проживати в столицях, Київській і Таврійській губерніях.

1881 року, як тільки отримав дозвіл, повернувся до університету та віддався улюбленій справі — успішно реалізовував природний дар дослідника.

Найбільш відомою працею Н.В. Молчановського, написаною в студентські роки під керівництвом професора В.Б. Антоновича та виданою 1885 року, є «Очерк известий о Подольской земле до 1434 г.». Ця праця була складовою історико-регіонального проекту вивчення історії України шляхом поземельного її дослідження. До його реалізації професор залучив найталановитіших студентів Київського

університету О. Андріяшева, Д. Багалія, П. Голубовського, М. Грушевського, М. Дашкевича, П. Іванова, В. Ляскоронського, А. Синявського. Вони вивчали історію окремих українських земель, що мали історико-етнографічну та географічну цілісність, і цим започаткували комплексне історико-краснзнавче дослідження основних регіонів України.

Працю Никандра Молчановського професор В. Б. Антонович цінував особливо, як «у високій мірі серйозну», «присвячену історії такої області, яка ще мало досліджена». Дослідження Никандра Васильовича є зведенням літописних свідчень, документів європейських хронік і різноманітних актів, що стосуються Поділля й охоплюють хронологічні межі від заселення краю до його інкорпорації до складу Речі Посполитої та виокремлення в Подільське воеводство. Це не механічне зібрання відомостей. Документи згруповані в кілька розділів і поетапно відкривають завісу над появою перших слов'янських поселень в Подністров'ї, вторгненням у Пониззя-Поділля неслов'янських племен – печенігів, половців, чорних клобуків, встановленням татарського панування. Окремі розділи стосуються колонізації Подільської землі литовцями, а згодом – поляками. Документальні свідчення піддані науковому аналізу й узагальненню, зроблені висновки значною мірою співпадали з оцінками найдавнішої історії Пониззя, даними В.Б. Антоновичем в «Очерке истории Великого княжества Литовского до половины XV ст.».

На основі аналізу літописних даних Н.В. Молчановський доводив, що племена уличів і тиверців, котрі заселяли подільські землі, чинили опір спробам київських князів приєднати їх до Києва і довгий час були незалежними від них.

Скрупульозно, методом порівняння джерел, їх аналізу вимальовує він картину боротьби подолян з половцями, вторгненнями татар після Синьоводської битви 1362 р.

Праця Н.В. Молчановського отримала високу оцінку сучасників, її двадцятисемирічний автор заявив про себе як про оригінального дослідника, непересічну особистість.

Никандр Васильович мав ще одного учителя – професора І.В. Лучицького, наукові та чисто людські стосунки з яким характеризувалися особливою теплотою та послідовністю.

Іван Васильович не тільки спрямовував науковий пошук талановитого учня, а й морально та матеріально підтримував у скрутних життєвих обставинах, в які нерідко попадав «неблагонадійний» студент. Під його керівництвом Н.В. Молчановський написав 600 сторінкову працю «Цеховая система в Пруссии XVIII века и реформы цехов при Штейне и Гарденберге». Цінність дослідження полягала насамперед у тому, що стосувалася проблеми, яку не розробляли навіть німецькі історики. Написана вона на основі документальних джерел – опублікованих архівних матеріалів, законодавчих актів шляхом їх аналізу, зокрема – статистичного, що було новим для того часу. Праця Н.В. Молчановського була визнана «... видаючимся и ценным вкладом в науку» і одногосно відзначена університетською Золотою медаллю. Її автор удостоївся звання «казенного стипендіата» з правом відстрочки від військової служби для наукових занять і здобуття наукового ступеня.

31 травня 1884 р. Н.В. Молчановський закінчив університет, отримав диплом з відзнакою. Шлях до науки, здавалося, був відкритий. Однак у справу знову втрутився його величність випадок. Почалося нове піднесення студентського руху, викликане жорсткою політикою царської влади, яка стосовно студентства знайшла відображення в новому університетському статуті 1884 р. Жандармське управління розпочало наступ на ліберальну професуру, був звільнений з посади доцент Ф.Г. Міщенко. Звинувачення в лібералізмі сипалися на адресу В. Б. Антоновича, І.В. Лучицького та інших видатних учених. Студенти заворушилися знову. Влада вирішила в день 50-літнього ювілею університету студентів до приміщення не впускати. 8 вересня під час святкування натовп студентів закидав камінням, полінами карету попечителя Київського учбового округу. 9 вересня хтось побив вікна в квартирі ректора. Під час ювілейних урочистостей Н.В. Молчановський мав сутичку зі службовцями, які не впускали його до зали для отримання Золотої медалі, бо не був одягнутий у парадний фрак. У відповідь, а, можливо, задля солідарності із зневаженими та недопущеними на свято студентами, той не вийшов до генерал-губернатора за медаллю. І знову його прізвище під номером 37 з'явилося в списку учасників безладів. А за цим –

спроба призвати на військову службу, заборона учителювати. Тому ледь влаштувався на посаду секретаря мирового з'їзду з платнею, рівною його студентській стипендії.

У подальшій кар'єрі Н.В. Молчановського були і спади, і піднесення, але йшла вона, в основному, по траєкторії, адекватній його генетичним можливостям і таланту: з вересня 1890 р. працював секретарем Київського окружного суду, 1891 року – очолив відділ у канцелярії генерал-губернатора, 1892 – став завідувати всією канцелярією, 1904 – отримав чин таємного радника.

Однак талант пошуковця, як вічний поклик, щоразу повертав його до наукових занять. Никандр Васильович використовував будь-яку можливість для їх продовження. У 1898 і 1899 рр. за підтримки генерал-губернатора Драгомирова і за завданням археографічної комісії, як її дійсний член, у Стокгольмському державному архіві вивчав документи, які стосувалися історії Росії та України, насамперед XVI-XVIII ст. Скопіював документи про прихильників І. Мазепи, зв'язки України з Трансильванією, ставлення Б. Хмельницького та його наступників до Швеції, інші матеріали, які згодом, уже по його смерті, під назвою «Акты Шведского государства, относящиеся к истории Малороссии (1649–1660 гг.)» були опубліковані в 6 томі 3 частини «Архива Юго-Западной России».

Науковій праці заважала праця канцелярська – вона забирала і час, і сили. Тому обмежувався науковими статтями, рецензіями, публікаціями архівних джерел, перекладів із польської та німецької мов історичних та літературних творів. Лише в «Киевской старине» він опублікував 108 таких публікацій.

Помер у 48 років у розквіті творчих сил. Газета «Речь» (1906, декабрь) у некролозі повідомляла: «4 декабря в Киеве от разрыва сердца скончался Никандр Васильевич Молчановский, управляющий канцелярией киевского, волынского и подольского генерал-губернатора. Трагическая, полная страданий жизнь закончилась трагически. Он выслушал мать, просящую об освобождении из тюрьмы сына, выслушал внимательно, со своей обычной грустной улыбкой, внезапно побледнел и упал со стула... Умер честный гражданин, солидный ученый, блестящий

публицист и хороший человек. Умер на посту, стараясь облегчить горе матери». У некрологах Ю.Й. Сіцинського, М.С. Грушевського, І.В. Лучицького й інших відзначалися його моральна чистота, внесок у припинення жовтневих 1905 р. погромів, допомога Є.В. Тарле в отриманні дозволу на приїзд до Києва для захисту магістерської дисертації, підтримка низки газет, а головне – його звернення в колі перших до української історії, історичної регіоналістики.

В. Прокопчук

Праці Н. В. Молчановського

Очерк известий о Подольской земле до 1434 г.: (преимущественно по летописям). – Киев, 1885. – 388 с.

Про Н. В. Молчановського

1. **Прокопчук В.С.** Краєзнавство на Поділлі: історія і сучасність. – 2-ге вид., доп. – Кам'янець-Подільський, 2014. – С. 10, 31-32.

2. **Молчановський Никандр Васильович** // Баженов Л.В. Поділля в працях дослідників і краєзнавців ХІХ–ХХ ст.: Історіографія. Біобібліографія. Матеріали. – Кам'янець-Подільський, 1993. – С. 29.

3. **Любченко В.Б.** Молчановський Никандр Васильович // Енциклопедія історії України. – Київ, 2010. – Т. 7. – С. 44-45.

4. https://uk.wikipedia.org/w/index.php?title=Молчановський_Никандр_Васильович&stable=1

5. file:///C:/Documents%20and%20Settings/portal/Рабочий%20стол/ubi_2010_7_9.pdf

Гідний пам'яті нащадків

*До 150-річчя з дня народження
Володимира Абрамовича Дагилайського*

Не кожному доля дарує змогу сягнути вершин, які скорилися цій людині. Почесне місце у плеяді видатних діячів минулого посідає Володимир Дагилайський, життя і діяльність якого є прикладом самовідданого служіння народові.

Земський лікар, організатор спеціалізованої очної допомоги хворим Поділля, голова Подільської Всеросійської ліги боротьби з туберкульозом В.А. Дагилайський народився у 1868 році в латвійському місті Мітаві (нині Єлгава) в сім'ї зубожілого службовця. Після закінчення гімназії він, виходець із бідної сім'ї, не зміг вступити до Харківського університету і згодом поїхав до Юр'єва (тепер Тарту). Та й тут не виявилось місця для нього на медичному факультеті, а тому вступає до ветеринарного факультету, де навчається протягом року, а потім переводиться на медичний факультет Юр'євського університету.

Закінчивши університет, Володимир Дагилайський вдосконалює звання з очних хвороб у харківського професора Леонарда Гіршмана, а згодом у Петербурзі в офтальмологічній лікарні Відомства імператриці Марії. Тут він дуже швидко привернув до себе увагу знанням справи – ювелірним проведенням оперативних втручань. Відгукуючись на потреби та страждання хворих, підпорядковуючи цьому все особисте, здобуває авторитет у населення. У цей час він відвідує провідні офтальмологічні клініки Західної Європи і у 1903 році переходить на службу у військове відомство молодшим лікарем, та згодом залишає військову службу.

14 лютого 1906 року В.А. Дагилайський перейшов на службу в Подільське земство лікарем-окулістом Кам'янець-Подільської губернської лікарні, котра налічувала тоді 150 ліжок. 1 травня 1906 року, завдяки ініціативі Дагилайського, Подільська губернська управа в справах земського господарства відкриває при Кам'янець-Подільській міській лікарні офтальмологічне відділення на 30 ліжок для чоловіків та жінок порівну, хворим на трахому відведено окремі палати.

Влаштовано кімнати для перев'язки та проведення операцій, придбано нові набори інструментів для очних операцій та «оптичні чечевиці» для підбору окулярів.

Під час роботи в очному відділенні губернської лікарні В.А. Дагилайський вносить низку раціоналізаторських пропозицій щодо вдосконалення хірургічного інструментарію.

Починаючи з 1906 року губернська лікарня в Кам'янці-Подільському стала центром надання спеціалізованої офтальмологічної допомоги населенню. Володимир Абрамович вперше в Подільській губернії запровадив масові офтальмологічні огляди населення. Через декілька років ім'я скромного земського лікаря стало відомим за межами губернії.

Здійснюючи велику лікарську роботу, В.А. Дагилайський викладає курс очних хвороб та фізіологію в Кам'янець-Подільській акушерсько-фельдшерській школі. У 1912 році він підготував підручник для фельдшерських шкіл «Курс очних хвороб».

Дагилайський проводив велику громадську роботу. Він перший у 1909 році порушив питання про організацію Подільського відділу Всеукраїнської ліги боротьби з туберкульозом, яка зіграла позитивну роль, як масова громадська організація, котра розкрила справжній стан захворюваності на туберкульоз.

Дагилайський В.А. – автор 30 наукових праць з офтальмології, опублікованих у періодичних медичних виданнях того часу.

На засіданнях Товариства подільських лікарів, дійсним членом якого Дагилайський був з 1906 по 1914 рік, він зробив 12 наукових повідомлень, частину яких опубліковано у «Лікарсько-санітарній хроніці Подільської губернії».

13 березня 1915 р. В.А. Дагилайський помер від крупозного запалення легень.

Лікарська, наукова та суспільна діяльність В.А. Дагилайського характеризує його як різнобічного та талановитого лікаря.

Л. Саксонік

Про В.А. Дагилайського

1. **Дагилайський Володимир Абрамович** // Головка О.Ф. Історія медицини Поділля (кінець XVIII – поч. XX ст.) / О.Ф. Головка, В.О. Головка. – Вінниця; Кам’янець-Подільський, 2000. – С. 214-218.
2. **Баженів Л.В.** Дагилайський Володимир Абрамович // Енциклопедія Сучасної України. – Київ, 2007. – Т. 7. – С. 175.
3. **Мазурик Є.** Володимир Дагилайський: скромний земський лікар, до якого у Кам’янець йшли пішки звідусіль / Є.Мазурик // Кам’янець-Поділ. вісн. – 1996. – 20 верес.
4. **Мазурик Є.** Земський лікар В. Дагилайський – організатор очної і протитуберкульозної допомоги населенню Поділля (1906-1915 рр.) // Медич. газ. України. – 1997. – № 18. – С. 8.

14 січня

Знавець Кам’янця-Подільського

*До 65-річчя з дня народження
Олега Васильовича Будзей*

Олег Васильович Будзей народився 14 січня 1953 р. у с. Підзамче Кам’янець-Подільського району (від 1957 р. – в складі м. Кам’янець-Подільський). Весь час він мешкає на вул. Кіргізова (давня назва – Татарська), де пройшли останні роки життя видатного дослідника Поділля Юхима Сіцінського.

Олег Будзей після закінчення в 1974 р. фізико-математичного факультету Кам’янець-Подільського державного педінституту працював вісім років учителем математики та суміжних предметів у сільських восьмирічках – у с. Подоляни Старосинявського, с. Боришківці Кам’янець-Подільського району Хмельницької області та с. Думенки Хмельницького району Вінницької області.

1982 р. Олег Васильович повертається в Кам’янець-Подільський і з вересня працює в проектно-конструкторському бюро автоматизованих систем управління. Водночас бере участь

у роботі літературної студії «Розмай» при газеті «Прапор Жовтня», друкує у цьому часописі вірші, гуморески.

1 грудня 1990 року О. В. Будзей став журналістом, працював кореспондентом, відповідальним секретарем газети «Кам'янець-Подільський вісник». В цей час виникла ідея створення приватної газети і О. Будзей стає одним із її засновників. 3 грудня 1992 р. він переходить на роботу в редакцію нової приватної газети «Подільський», де стає заступником головного редактора та водночас літературним редактором, у 1994-1999 рр. очолював колектив «Кам'янець-Подільського вісника».

Інтенсивна краєзнавча робота починається у жовтні 2001 р., коли О. В. Будзей очолює відділ пропаганди історії та культури Кам'янецьчини газети «Подільський». Кожний номер містить історичну сторінку (згодом вона отримала назву «Кам'янецькі перехрестя»). За 15 років опубліковано в газеті понад 700 матеріалів краєзнавчого плану про історичні події та видатних осіб краю.

2005 р. у львівському видавництві «Світ» побачила книжка О. В. Будзея «Вулицями Кам'янця-Подільського». 2012 року до 20-річчя «Подільщина» Олег Васильович упорядкував і видав книжку «Ми пишемо історію», де відведено сторінки зародженню та становленню «Подільщина», його першому головному редакторові Віталію Бабляку, історії кам'янецької преси. 2016 р. О.В. Будзей видав у видавництві «Абетка» туристичний путівник «Мандруємо Кам'янцем». Матеріали Олега Васильовича використано також при підготовці туристичного путівника по Кам'янець-Подільському району «Кам'янецьчина відкрита для світу», що побачив світ 2017 року.

Чимало сил О.В. Будзей доклав до становлення електронної енциклопедії Вікіпедії, він обирався адміністратором і арбітром цього електронного ресурсу, його статті «Гіпотези про заснування Кам'янця-Подільського», «Історія Сатанова», «Замковий міст (Кам'янець-Подільський)» визнано зразковими. Співпрацює Олег Васильович з електронним ресурсом «Вічний Кам'янець», зокрема, підготував для нього історичний календар, де в трьох рубриках «Цього дня

колись», «Цього дня народилися», «Цього дня відійшли у вічність» відображено події, що відбулися в місті та районі упродовж 366 днів – з 1 січня до 31 грудня. О. В. Будзей брав участь у телевізійному проєкті «Вулиці рідного міста» Хмельницької обласної державної телерадіокомпанії «Поділля-Центр».

Красназнавча діяльність Олега Васильовича відзначена відзнакою міського голови Кам'янця-Подільського «За заслуги перед міською громадою», грамотами Хмельницької обласної ради. Йому присвоєно звання «Почесний красназнавець України» Національної спілки красназнавців України.

С. Єсюнін

Праці О.В. Будзея

1. **Мандрівка Кам'янцем.** – Кам'янець-Поділ.: Абетка, 2016. - 68 с. : фото кол.

2. **"Подолянин"** в інформаційному просторі Хмельниччини (1992-2012 рр.) // Освіта, наука і культура на Поділлі: зб. наук. пр. – Кам'янець-Подільський, 2013. – Т. 20. – С. 113-127.

3. **Сорок років поступу:** [40 р. з часу заснування НІАЗ "Кам'янець"] // Подолянин. – 2017. – 19 трав. – С. 6.

4. **Вічний Гагенмейстр** // Подолянин. – 2017. – 9 черв. – С. 6: фото.

5. **Великозалісся** // Подолянин. – 2017. – 2 черв. – С. 6

Про О. В. Будзея

1. **Комарницький О. Б.** Красназнавець Олег Будзей (до 60-річчя від дня народження) // Освіта, наука і культура на Поділлі: зб. наук. праць. – Кам'янець-Подільський, 2013. – Т. 20. – С. 335-343.

2. **Баженів Л. В.** Літописець Кам'янця-Подільського і краю: (Олегу Васильовичу Будзею – 60) // Красназнавець Хмельниччини: наук.-красн. зб. – Кам'янець-Подільський, 2013. – Вип. 5. – С. 168-171.

3. **Чубай У.** Будзей Олег Васильович // Українська журналістика в іменах: матеріали до енциклопед. словника. – Львів, 2007. – Вип. 14. – С. 55-56.

4. **Шпильова В.** Томи кам'янецького Брокгауза // Голос України. – 2001. – 14 листоп. – С. 16.

22 січня

Зі славної династії педагогів

*До 60-річчя з дня народження
Валентини Єфремівни Бенери*

Валентина Єфремівна Бенера – доктор педагогічних наук, професор народилась 22 січня 1958 року в с. В'язовець Білогірського району. Після закінчення десятирічки вступила в Рівненський державний педагогічний інститут на педагогічний факультет. Диплом про вищу освіту отримала 1981 р. і була скерована в Кременецьке педагогічне училище. Працювала на різних посадах, нині – проректор з наукової роботи Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка (Тернопільська область).

Педагогічний шлях до професії вчителя обрала за прикладом батьків. За роки науково-педагогічної діяльності працювала викладачем, завідуючою цикловою комісією в училищі, завідувачем дошкільного відділення у педагогічному коледжі, проректором з науково- методичної роботи в інституті (сьогодні академії). Нагороджена Похвальною грамотою МОН України, значком «Відмінник народної освіти України».

У 1998–2002 рр. навчалась в аспірантурі Київського національного педагогічного університету імені М. Драгоманова за спеціальністю «Теорія та методика професійної освіти». У 2003 році захистила кандидатську дисертацію на тему «Формування пізнавальної самостійності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів засобами інтелектуальної гри». Рішенням Атестаційної колегії МОН України у 2008 році їй присвоєно вчене звання доцента, у 2013 році – професора.

Упродовж 2008–2011 рр. навчалася у докторантурі Інституту вищої освіти НАПН України. Тема докторської дисертації – «Розвиток теорії та практики самостійної роботи студентів у навчальному процесі вищих закладів освіти України (II пол. XIX – поч. XXI ст.)», науковий консультант Дем'яненко Наталія Миколаївна, доктор педагогічних наук, професор. Означене дисертаційне дослідження Валентина Єфремівна захистила 12 квітня 2012 року в Інституті вищої освіти НАПН України за спеціальністю «Загальна педагогіка та історія педагогіки».

Професор Бенера В. Є. – освітянин-новатор, один із провідних вчених України у педагогічній галузі, визнаний професіонал з досвідом дослідницької і управлінської діяльності в галузі загальної педагогіки, історії педагогіки та професійної освіти. Проводить активну громадську та науково-просвітницьку роботу, організатор і активний учасник наукових симпозіумів, форумів, конференцій міжнародного та всеукраїнського гатунку.

Автор понад 150 наукових і науково-методичних праць, опублікованих у провідних фахових вітчизняних та зарубіжних виданнях, збірниках матеріалів міжнародних та всеукраїнських конференцій тощо. Серед них: монографії, навчально-методичні посібники, рекомендовані МОН України для використання у ВНЗ, основними серед яких є: „Пізнавальний аспект самостійності майбутнього педагога. Пошуки, проблеми, перспективи” (Тернопіль, 2006. – 324 с.), „Самостійна робота студентів у вищій школі України: історичні трансформації (II половина XIX – кінець XX ст.)” (Рівне, 2011. – 640 с.), „Психологічна служба у закладах освіти” (Тернопіль, 2013. – 560 с.), „Теорія та методика розвитку рідної мови: навч.-метод. посібн. за кредитно-трансферною системою організації навчального процесу” (К., 2010. – 376 с.) та інші. Валентина Єфремівна – автор завдань для періодичного журналу «Буквинки-Веселинки» та співавтор пізнавальних завдань журналу «Абетка».

До сфери наукових інтересів належать проблеми самостійної пізнавальної діяльності студентів, генеза підготовки

майбутніх педагогів до самостійної дослідницької та професійної діяльності.

На посаді професора кафедри теорії і методики дошкільної та початкової освіти Бенера В. Є. поєднує викладацьку діяльність із прикладною методикою, займається розробкою і впровадженням у навчально-виховний процес методів активного навчання, зокрема, ділових ігор, тренінгів; працює у напрямі мотиваційного менеджменту, інтерактивних комунікаційних технологій. Здійснює наукове керівництво науково-дослідною роботою студентів з актуальних психолого-педагогічних проблем вищої освіти.

Професор В.Є. Бенера – лауреат II міжнародного конкурсу науково-методичної і наукової літератури «Золотий корифей» (II місце). Її посібник «Психологічна служба у закладах освіти. Практикум» відзначений міжнародним дослідницьким центром «Наукове співробітництво» у номінації «Педагогічні науки».

Сучасний науковий пошук зосереджений на дослідженні становлення педагогіки вищої школи XIX – початку XXI століття, виявленні провідних історико-педагогічних тенденцій у навчальному процесі вищих закладів освіти України у зазначений період.

В. Мацько

Праці В.Є. Бенери

1. **Університети** як центри становлення самостійної науково-дослідної роботи студентів (II пол. XIX – поч. XX ст.) // Педагогіка і психологія професійної освіти: наук.-метод. журн. – 2011. – № 3. – С. 181–193.

2. **Становлення** наукових шкіл у вищих закладах освіти: II пол. XIX ст. – поч. XX ст. // Педагогічний дискурс: зб. наук. праць / гол. ред. І. М. Шоробура. – Хмельницький, 2013. – Вип. 14. – С. 58–64.

Про В.Є. Бенеру

http://www.kogpi.edu.te.ua/images/stories/me/stryktyra/kaf_vu_h_ped/benera%201.pdf

27 січня

Письменник, журналіст – Петро Маліш

До 65-річчя з дня народження

Є у письменника й журналіста Петра Маліша книга літературознавчих досліджень «Князь Слова» – про Івана Франка. Пильна увага до цієї великої української постаті, захоплення творчістю й життєвою силою письменника та громадського діяча цілком зрозумілі, адже Петро Іванович Маліш – земляк подвижника українського слова й української справи: народився він 27 січня 1953 року в краї Франка – селі Мединичах Дрогобицького району Львівщини. У сільській родині, у народному оточенні пізнавав і хліборобську працю, і глибину та силу рідного слова. Мріяв досконало володіти ним, творити.

Однак шлях до творчих висот довелося пройти довгий і нелегкий. Після закінчення середньої школи навчався в Дрогобицькому ПТУ № 6, потім працював фрезерувальником у Мединецькому СПТУ № 18. Пройшов і військову службу, і підготовчі курси до вузу, аж поки став студентом Львівського державного університету імені І. Я. Франка.

У 1979 році закінчив навчання в університеті, де здобув фах журналіста. За скеруванням потрапив працювати в Хмельницьку обласну молодіжну газету «Корчагінець». Тут пройшов шлях від кореспондента до редактора часопису.

Журналістські шляхи-дороги повели Петра Маліша у Хмельницьку міську газету «Вільне слово» (заступник редактора), обласну педагогічну газету «Майбуття» (редактор), обласну профспілкову газету «Позиція» (редактор), львівську регіональну газету «Високий замок» (власний кореспондент),

обласні газети «Подільський кур'єр» (заступник редактора) та «Подільські вісті» (завідуючий відділом).

«Він завжди там, де цікаво, і там, де потрібно бути, – зазначав директор Львівської наукової бібліотеки імені Василя Стефаника НАН України, доктор історичних наук, професор Мирослав Романюк у передмові до публіцистичної книги Петра Маліша «На зламі» (2006). І коли заявляємо (і доречно), що газета живе один день, то окремі публікації, написані вправною рукою й об'єктивно, правдиво віддзеркалюють вагомі реалії буття, були і залишаються злободенними».

«Для його пера характерні оціночно-фактологічна доказовість, узагальнення, полемічність, повнота обґрунтування тієї чи іншої тези», – таку виразну оцінку журналістської творчості П. Маліша зробив Мирослав Романюк.

Віддаючись нелегкій журналістській праці, Петро Маліш водночас пробував свої сили у вищій творчій сфері – в літературі. З першою новелою дебютував 1980 року в обласній молодіжній газеті.

Творчий доробок Петра Маліша можна умовно поділити на три блоки. Перший – це казки та оповідання для дітей (п'ять книжок), другий – проза для дорослих (три книги), третій – документально-публіцистичні твори (п'ять книг). З цих останніх особливе місце посідають історико-публіцистичні книги «Розгул червоного диявола» (2008), «Розгул диявола триває» (2011), «Сталіноїди» (2013), «Безкровний серпень» (2017). В них розкрито великий терор на Хмельниччині, людиноненависницьку суть сталінізму та комуністичної системи. Видання здобули схвальні відгуки у місцевій та всеукраїнській пресі та особливо – у читачів. Замовлення на книгу автор одержує не тільки з різних куточків України, але й із сусідніх країн.

У 2014 році Петро Маліш прийнятий до Національної спілки письменників України, а вже з 2017 очолив обласну організацію НСПУ.

За активну творчу діяльність в літературі, журналістиці, громадській сфері Петро Маліш відзначений низкою премій: «За подвижництво у державотворенні» імені Якова Гальчевського, міської імені Богдана Хмельницького, регіональної «Скарби землі Болохівської», обласної імені Дмитра Прилюка.

Нагороджений медаллю «Будівничий України» Всеукраїнського Товариства «Просвіта» імені Тараса Шевченка та Золотою медаллю української журналістики.

В. Горбатюк

Праці П.І. Маліша

1. **Князь слова:** літ. портрет І. Франка. – Хмельницький: Цюпак А. А., 2016. – 32 с.
2. **Розгул Червоного диявола:** Жовтень – грудень 1937 року. – Хмельницький: Інтрада, 2008. – 420 с.
3. **Розгул диявола триває.** Січень-лютий 1938 року. – Харків; Хмельницький: Інтрада, 2008. – 334 с.
4. **Чому вовк без сорочки:** казки. – Городок: Бедрихів край, 2008. – 72 с.: мал.
5. **Печаль месника:** іст. повість у новелах-легендах. – Хмельницький: [б. в.], 1996. – 147 с.

Про П.І. Маліша

1. **Нащадок опришків на Поділлі** // Кульбовський М. З подільського кореня. – Хмельницький, 2003. – Кн. 2. – С. 143-146.
2. **Маліш Петро Іванович** // Романюк М. Оратаї журналістської ниви: укр. редактори, видавці, публіцисти. – Львів, 2002. – С. 127-128.
3. **Тарасюк О.** Петро Маліш – лауреат премії імені Дмитра Прилюка // Поділ. вісті. – 2015. – 21 трав. – С. 5.
4. **Демків Б.** Четверта книга Петра Маліша про страшну правду Великого терору в Україні [«Безкровний серпень»] // Проскурів. – 2017. – 20 лип. – С. 15.
5. **Горбатюк В.** За прозорістю глибина // Поділ. вісті. – 2007. – 16 січ.

28 січня

Висока духовність, безмежний талант...

*До 70-річчя з дня народження
Миколи Леонтійовича Мельничука*

Микола Леонтійович Мельничук — народний майстер декоративно-прикладного мистецтва України, відповідальний секретар Хмельницького обласного відділення НСХУ. Народився 28 січня 1948 р. у селі Семиренки Старокостянтинівського району. Саме краса рідного краю ще з дитинства надихала майбутнього митця, тому вибір професії був очевидним. Спеціальну художню освіту отримав заочно у Московському народному університеті мистецтв ім. Н.К. Крупської. Практично опанувати професію став на Хмельницькому художньо-виробничому комбінаті.

Твори декоративно-прикладного мистецтва, зокрема, різьблення по дереву, неодноразово виставлялися на різноманітних республіканських, обласних та персональних виставках. Багато часу приділив Микола Леонтійович створенню малих скульптурних форм. Ще одна складова його творчого доробку — оздоблення церков. Перший іконостас був виконаний для храму на Старокостянтинівщині, надалі працював над повним п'ятиярусним іконостасом для церкви Іова Почаївського, що у мікрорайоні Озерна у Хмельницькому, храмом Параскеви у мікрорайоні Книжківці та багатьма іншими. Можна без перебільшення сказати, що це потреба його душі, поклик серця. Адже без любові нічого доброго не народжується. Недарма ж бо написана ним ікона для храму на честь ікони Божої Матері «Казанської», що у мікрорайоні Гречани, стала чудотворною.

Важливе місце у його творчості належить графіці. Роботи, виконані в різних техніках, пройняті сповідальною філософією автора та насичені символами, покликаними заволодіти увагою глядача, змусити його замислитись над сенсом життя. Жанри та сюжети його картин різноманітні: тут і пейзажі, і символічні композиції, і абстракції. Деякі роботи нагадують справжні

ребуси, які кожна людина, одразу ж, підсвідомо намагається розгадати. Щодо творчої манери, то вона повністю віддзеркалює характер художника. Більшість робіт створено швидким, сміливим, впевненим штрихом олівця, адже саме цей інструмент здатен миттєво зафіксувати задум художника, втілити потрібні образи та настрої. Помітним темпераментом вирізняються і малюнки пастеллю. Незважаючи на ніжність і м'якість цієї техніки, твори художника не позбавлені різких ліній та насичених кольорів. Застосовані прийоми по-особливому передають пережиті емоції, проникливість та співпереживання митця.

Не лише краса природи і людини надихають митця на створення нових робіт. Своє ставлення до Революції гідності та інших подій в Україні Микола Мельничук також втілює у мистецтві. Він створив понад 50 монохромних робіт, які було презентовано у Хмельницькому обласному художньому музеї на виставці «Дорога дорога» (2014 р.). «Там є і любов, і зрада, і кров. Картини досить важкі, на кожній – тисячі облич, які страждають, регочуть, які в безумстві, які гинуть», — каже художник. У фондах Хмельницького обласного художнього музею знаходиться чотири графічні роботи майстра. Також Микола Мельничук – автор дзвіниці на честь Небесної Сотні, яку встановили біля греко-католицького храму Пресвятої Богородиці у Хмельницькому, на вулиці Зарічанській.

Наразі Микола Леонтійович продовжує активно працювати. Поціновувачі його творчості сподіваються на нові, як споглядальні, медитативні графічні твори, так і на сповнені філософських роздумів композиції.

А. Мельничук

Про М. Мельничука

1. **Хмельницький в іменах.** Митці: довідник / уклад.: В. Дмитрик, М. Кульбовський, Є. Семенюк. – Хмельницький, 2010. – 104 с.

2. **Карвасарний В.І.** Художники Хмельницького: альбом. – Хмельницький, 2013. – С. 68: фото

3. **Ніненко Д.** Багатогранність творчості Миколи Мельничука // Проскурів. – 2013. – 7 лют. – С. 3.

4. **[В художньому салоні Хмельницького триває виставка творчо-декоративних робіт М. Мельничука]** // Новини тижня. – 1997. – 17 трав.

5. **Дмитрик В.** Пізнай себе // Літ. громада. – 1997. – № 3 (лип.-верес).

10 лютого

Віхи творчого століття

100 років з часу заснування газети «Подільські вісті»

Газеті «Подільські вісті» виповнилось сто років. Двадцять першого січня 1918 року (10 лютого за новим стилем), після того, як влада в Кам'янець-Подільському перейшла до рук більшовиків, вийшов перший номер «Известий Каменец-Подольского Совета рабочих и солдатских депутатов». У вітчизняній історіографії традиційно вже склалося, що саме з цього часу слід вести літочислення нашої обласної газети. У різний час газета мала різні назви: «Большевик» - «Більшовик» (1919-1920 рр.), «Вісті» (1920-1921 рр.), «Червона правда» (1921-1922 рр.), «Червоний шлях» (1922-1923 рр.), «Червоний кордон» (1924-1941 рр.).

Гортаючи сторінки поживклих газет, перед нами проходить історія нашого краю ХХ століття. З перших днів видання стало пропагандистом і агітатором, помічником парторганізації та місцевих рад в політичній боротьбі. Так, газета «Большевик - Більшовик»(перший номер вийшов 1 травня 1919 року) публікує текст Деклакації тимчасового робітничого-селянського уряду України, заклики до вступу в червону комуністичну дружину тощо. З червня 1919 року і до початку листопада 1920 року в добу Директорії Української Народної Республіки газета, якою керували більшовики, видавалась підпільно. В кінці 1920 року, коли в Кам'янці-Подільському утвердилась радянська влада, почала виходити газета «Вісті».

У багатьох літераторів і дописувачів до газети того часу не було ні професійної підготовки, ні життєвого досвіду, тому їх рядки були часто недовершеними.

Першого вересня 1921 р. читач одержав газету «Червона правда», яку очолив відомий партійний діяч, публіцист і поет Іван Кулик. Завдячуючи йому, колектив часопису став дійсно професійним. Публікації відповідали вимогам часу, відзначались різноманітністю жанрів. Так як Кам'янець-Подільський і весь Подільський повіт знаходились на той час у прикордонній зоні, це накладало на газету особливі обов'язки. Більшість статей-передовиць носили пропагандистський характер і висвітлювали питання міжнародної політики. Крім цього подавались теми нової економічної політики (НЕП), боротьби з розрухою, ведення сільського господарства. Естафету висвітлення життя Поділля прийняла газета «Новий шлях», а згодом «Червоний кордон», яка почала свій шлях 1 травня 1924 року і з перших номерів став організатором колективізації, виконання п'ятирічок, розгортання соціалістичного змагання.

В жовтні 1937 року «Червоний кордон» – обласна газета. На плечі журналістів лягла велика відповідальність. Героїка боротьби за владу Рад змінилась матеріалами про новаторство в сільському господарстві, робітників місцевих підприємств, пропаганду передового досвіду кращих механізаторів тощо. Тираж газети зріс у десятки разів. Робота газети ускладнювалась ще й тим, що в розвитку журналістики, літератури і культури загалом давала себе знати сталінська політика, так звана чистка, а точніше знищення кращих представників української інтелігенції. Не випадково, що серед тисяч і тисяч її представників були редактори і журналісти. У такій драматичній атмосфері проходили будні і нашої газети. Серед репресованих журналістів – імена колишніх очільників газети: редакторів Івана Кулика (розстріляний в 1937 році) і Савви Божка (який поневірявся у таборах). Журналісти стали заручниками подвійних стандартів і непослідовної політики партії, сприймаючи за «чисту монету» заклики розвивати критику і самокритику, яка згодом оберталася для багатьох звинуваченнями у викривленні лінії партії та спробах очорнити радянську владу. Об'єктивність вимагає зазначити, що

складність політичного шляху не могла не позначитись на ідейно-художньому обличчі газети.

В роки німецько-фашистської навали наша газета виходила під назвою «Зоря Поділля» як орган підпільного обкому партії. Вона виконувала бойове завдання – розвінчувала в очах подолян облудну писанину і радіо-брехню геббельської пропаганди, піднімала дух людей, вселяла впевненість у близькій перемозі над гітлерівськими загарбниками. З 14 березня 1944 року обласна газета стала найменуватися «Радянське Поділля» (перший її номер вийшов в м. Шепетівка і під цією назвою вона виходила до лютого 1992 року). Як і всі інші засоби масової інформації, редколегія звичайно перебувала під постійним жорстким партійним контролем.

Але часи поступово змінювалися. Найбільш відчутні зміни в суспільному житті настали після розвінчання у 1956 році культу особи Сталіна. Позначилися вони і на засобах інформації нашої області, насамперед на «Радянському Поділлі». Хоч партійний контроль над газетою істотно не послабився, все ж таки на її сторінках почали проглядатися ознаки громадянського оновлення. Починаючи з шістдесятих-сімдесятих років у суспільстві постать журналіста стала помітнішою. В редакцію прийшла ціла плеяда журналістів-професіоналів, тих журналістів «нової хвилі», які згодом стали обличчям газети.

1991-й рік – рік Незалежності України. Нові умови існування молодій державі, її курс і демократичні перетворення вимагали нової стратегії і тактики в т. ч. формування в Україні справжньої демократичної, незалежної преси. Тієї четвертої влади, яка щоденно буде чесною опозицією, порадником для всіх і кожного, хто хоче побачити себе справжнім у дзеркалі істини. З квітня 1992 року «Радянське Поділля» почало відлік своєї історії під новою назвою «Подільські вісті». Письменник Броніслав Гришук, який очолив редакторський колектив газети, заявив «Це не просто зміна фірмової вивіски». І дійсно, з новою назвою газета наповнилася новим змістом. Почався справді феєрверк ідей, думок, героїв майбутніх публікацій.

Сьогоднішній розвиток нашої держави свідчить, що суспільство наше набрало форми громадянського. І якраз журналісти «Подільських вістей», як і вся журналістика

України, знаходяться в гущі подій, висвітлюють і підтримують на шпальтах газети процеси позитивних змін в суспільстві. Вступили в силу закони, які принципово змінюють медіа-палітру. Серед них закон про реформування державної і комунальної преси. Суть роздержавлення – це створення нової преси, нової демократії, преси правдивої, незалежної, справедливої. Це шлях, щоб зупинити диктат і втручання влади. Нарешті, через два роки боротьби журналістського колективу за виконання закону, після тривалих дебатів та дискусій шоста сесія Хмельницької обласної ради переважною більшістю голосів підтвердила проєвропейські погляди та проголосувала за реформування обласної газети «Подільські вісті».

В газетному номері від 3 червня 2016 року вміщено статтю під гордим заголовком «Звершилося: ми – вільні!». Змінилось творче обличчя першої сторінки газети. Редколегія винесла під назву газети «Подільські вісті» новий напис «Громадсько-політична газета захисту подолян» замість іншої «Газета Хмельницької обласної адміністрації та Хмельницької обласної ради». Цим кроком журналісти дали зрозуміти, що газету роблять не для влади, а для людей. Роздержавлення «Подільських вістей» – заслуга не тільки колективу газети, а й численних читачів, які своєю мудрою позицією, масовими і індивідуальними зверненнями, самим фактом переплати газети в найскрутніший для редакції час підтримали її. Сторінки газети тих днів – як поле бою. У складний для України час журналісти «Подільських вістей» зберегли газету, її високопрофесійний колектив. Вони й понині творять часопис як видання патріотичного характеру.

Скільки ж подій в Україні й у світі прошуміло за це століття. Виникали, народжувались і руйнувались держави, суспільні устрої, гриміли війни і революції, а сторінки, здавалося б тлінного паперу, помережені статтями, нарисами, репортажами, замітками, іншими жанрами, збереглися і донесли до нас дихання тієї пори та імена наших тогочасних колег. Усі, хто творив нашу газету, хто очолював редакційний колектив і нині живуть серед нас. В різні часи газету очолювали Р. Цірський, І. Кулик, С. Трач, С. Божко, Л. Паламарчук, І. Шишлов, Г. Лапчинський, Я. Присюда, Ю. Боровський,

В. Соколяненко, С. Хмиз, Б. Грищук, Й. Ядуха. Імена Сергія Хмиза та журналіста Михайла Василевського гідно увічнено на пам'ятних дошках при вході до редакції «Подільських вістей». Пам'ять, історія газети зберігатимуть імена усіх, хто творив її сторінки вічно.

Колектив газети рік у рік поповнюється здібною молоддю. І в цьому закономірність нашого журналістського життя. Творча естафета триває.

«Подільські вісті» і нині аналізують, прогнозують, зіштовхують різні позиції, будять думку, працюють на утвердження громадського суспільства нової незалежної України.

В. Дмитрик

Про газету

1. **Будзей О.** Прапрапрабабуся «Подільських вістей» // Подолянин. – 2008. – 8 лют. – С. 7.
2. **«Подільським вістям»** – 85 // Уряд. кур'єр. – 2003. – 13 лют. – С. 24.
3. **Ядуха Й.** Спочатку було слово // Поділ. вісті. – 1998. – 10 лют.
4. **Крохмалюк В.** Газета сильна // Рад. Україна. – 1988. – 13 лют.
5. **Гарнага І.** Зародження // Сіл. новини. – 1978. – 19 жовт.

24 березня

**Василь Дубина – письменник,
поет і публіцист української діаспори США**

До 95-річчя з дня народження

Письменник, поет і публіцист української діаспори США Василь Дубина народився 24 березня 1923 р. у мальовничому селі Мала Стружка Новоушицького району в сільській родині. Батьки, віруючі протестанти громади Євангельських християн-баптистів (ЕХБ) виховували дітей в атмосфері шанування рідної української мови та звичаїв свого народу і водночас – у душі любові до України. Дитинство Василь провів у рідному селі, навчався в сільській школі, учився добре, ще будучи підлітком почав писати вірші, був спокійним і вдумливим юнаком, прив'язаним до своїх батьків, до природи Поділля, до свого рідного села.

В 1939 р. його старший брат Михайло був призваний на службу в Червону Армію, яку проходив у Ковелі та Новоград-Волинському. Підтримуючи листування з рідними, Михайло в своїх листах часто просив Василя добре вчитися та вдосконалювати свої знання в галузі літератури, тому що вважав його дуже обдарованим юнаком. «... Згадуєш свої листи із армії, в яких ти мене пробирав за навчання, дякую тобі за ті листи, бо наука це ніщо інше, як розумовий розвиток людини, а що скажи варта та людина, що позбавлена цього в своєму житті? Звичайно нуль. Але й нулів потрібно на землі. Бо й без них був би не цікавий й нудний цей світ», – пише В. Дубина в своїх листах. Саме тут, в українському селі Мала Стружка над Дністром, п'ятнадцятирічний хлопчак Василь, виконуючи настанови брата, написав свої перші вірші, в т. ч. вірш «На пам'ять брату», який надіслав Михайлу у військову частину і одночасно видрукував у газеті «Червоний кордон». Друга світова війна перервала листування між братами й лише в 1946 р. Михайло, пройшовши через всі перипетії Другої світової війни, повернувся додому і довідався від батьків про долю свого молодшого брата Василя.

Друга світова війна змінює усе подальше життя сімнадцятирічного Василя. Для того, щоб врятувати свого батька, якого призначили для відправки на примусові роботи в Німеччину, він був змушений вступити в німецьку прикордонну охорону, де в 1942-1944 рр. з дрючком у руках «проходив службу» на румунському кордоні по річці Дністер. В 1944 р. він виїхав разом із відступаючими німецькими частинами і в рідне село вже більше не повернувся. За два-три дні до відступу німців, Василь прислав підводу за батьками, пропонуючи їм також їхати з німцями, але батько відмовився. Пізніше батько згадував: «Чого ж йому боятися, що ж він винуватий, що пас хлопчина корову, проїжджала рядом німецька машина або навіть просто проходили – ну і забрали, хватили робочу силу, мало таких випадків. Василь хоч і в прикордонній охороні служив, правда, нікому нічого не робив, але знаєте, як люди. Смішно, настрахався, батьки не пускали, так куди там от тепер залишається надіятись на яку не-будь зміну, що там родина, добро, господарство, нехай усе пропадає! Пішли б! Там би все знову мали!». Після війни Василь Дубина залишається в Німеччині, де працює на шахтах і одночасно закінчує інститут журналістики, вивчає англійську, іспанську, німецьку і польську мови.

В 1953 р. переїхав у Чикаго (США), про що пізніше пише: «Після великої війни, яка нахлинула на нашу землю-Батьківщину, мене воєнна буря вирвала із рідного лона Малостружських ярів, верб і долин, і безжалісно кинула аж за океан, в Америку». Там він знайшов своє кохання, одружився з україночку Ніною, родом із Полтави, з якою виховав четверо дітей: «старша донька Леся працює в одній з найбільших страхових компаній Америки комп'ютерщиком, син Леонід працює в Чикаго – інженер, син Михайло – відомий тут художник і донька Катя – медсестра».

Про свою роботу в Америці пише: «Я дуже багато працюю, навіть, щоб хотів написати, що я роблю, то напевно, місця в одному листі забракло б. Все роблю, що під руки попадеться...». Так, щоб утримувати сім'ю, він влаштувався перекладачем в одній торгівельній агенції, приватно викладав російську мову та літературу в сім'ї багатіїв – вихідців із Росії,

одночасно писав сюжети для українських програм радіо, оформляв торговельні реклами. Був літературним редактором і коректором україномовної газети «Люстро» (Чикаго), писав і друкував свої поетичні, літературні та сатиричні твори на рідній українській мові в журналах «Мітла», «Сучасність» та ін. У листах до рідних він зауважує, що пише «оповідання, фейлетони, гуморески, статті». Зокрема, в листі до брата пише: "Згадуєш про мої віршики, я їх до сіх пір, ще не розучився писати, що стало головною метою у моєму життю. Пишу тепер виключно ліричні твори або дитячі вірші. Оце видам швидко дитячу збірку «Голубі хмаринки» (поетична збірка була видана під назвою «Блакитні хмаринки» (Буенос-Айрес, 1966)). Тепер працюю над дитячою поемою про війну. Тільки у мене не будуть воювати люди з людьми, а миші з котами".

В усіх віршах і оповіданнях Василя Дубини бринить туга за рідним краєм, за Україною. Так, він пише: «А це мене «осідлало» натхнення, строчу оповідання за оповіданням... Отож пишу й злюся... непокоїть власне безсилля, дурне еміграційне становище, що порушило мій життєвий план». Дорога сестро, ти пишеш за повернення на Батьківщину, але це тепер не можливо: «Боже ж мій, ласкавий та милий, хто ж би не хотів повернутись в той милий, рідний і найдорожчий Край, в якому свою молодість, своє найкраще найдорожче дитинство провів. Де всі стежки, ярки, долинки, де кожний бур'янець і навіть непомітний куц тернини – я в пам'яті і досі бережу.

*Я знаю прохолоду рідних піль,
Я п'ю очима солодоці степу
Я бачу край свій, навіть і звідсіль,
Разом люблю і ненавиджу чужину!*

Всі мої найкращі почування – це для Батьківщини. Але де ж та кладка по якій я б зміг перейти?», – писав він у вірші «Кладка», згадуючи рідний подільський край:

*... Аби лише вона, та рідна кладка
Вела туди, де залишив я дім....*

Тугу про Україну, про рідне Поділля, про матір Василь проніс через усе своє життя, про що у присвяченому «любій найдорожчій Матусі» вірші «Вечір» писав:

У кімнаті тихій і глухій

*Місяць тче проміння золотаве.
Від твоїх, матусе, теплих мрій
Вечір посвітлішав і розправив
Волохаті крила над посілком,
Мов схотів летіти в ті краї,
Ген туди, де догоряє зірка, –
Де твій син – сподіванки твої.
Він спішить розтануть, добрий вечір,
Щоб твої похилі рідні плечі
Обійняв твій син – твоя любов.*

Про свою тугу за матір'ю, він у листі до рідної сестри пише: «Марія, обрадуй там мою матір, скажи їй, нехай не плаче про мене, я ще живий, тільки і всього, що не разом живемо, а це вже не таке велике горе, дасть Бог зустрінемось ще. А що, скажи Марія, роблять ті матері, сини яких загинули на війні... Кажи матері, щоб зберігала силу свою і нерви не для того, щоб виплакувати мене, бо це зайве і непотрібне, хай зберігає свої нерви для того, щоби дочекались мене побачити на берестовім порозі під солом'яною, чи пак, під черепичною кришею».

В більшості своїх віршів, в т.ч. у вірші «Синові», він, згадуючи рідну Україну, пише:

*... Та ось підростеш – я вкладу
В уста твої слово нетлінне,
Що пахне, як липа в саду,
Те слово святе – Україна!..*

Василь Дубина в листах до брата Михайла, до батьків, до родичів і сестри Ольги постійно просив їх розповідати про все, що відбувається в рідному краї. Так, в одному із листів він пише: «дорога сестричко Олюся! ... розкажи, як є у Тебе щось новенького радісного –

*Напиши і серце розігрій,
розтривоож мою зів'ялу душу, –
бо на морі грізний буревій,
гонить хвилі пагубні на сушу!»*

Василь, мешкаючи далеко від рідної України, завжди цікавився культурними подіями, що відбувалися в США, в яких висвітлювалося життя на Батьківщині. Так, у листі до сестри Ольги, після перегляду фільму «Летять журавлі», він пише:

«Дуже мені сподобався. Це майже найкращий фільм, що мені довелось бачити цього року. Прийшовши з фільму додому, написав ось такого вірша:

*Вже у вирій відлітають птиці,
А мене бере за серце злість,
Я ж блукаю по чужій столиці,
Як нікому непотрібний гість.
І моїм плащем тріпоче вітер
І на душу наганяє лід...
Хочеться й собі уже летіти,
Тільки не на південь, а на схід.
Мрії, мрії... Мої дальні птиці,
Полять собі, знайдуть свій шлях,
Я ж зостанусь, у чужій столиці,
Як підбитий, запізнаний птах».*

«А може воно не так комусь цікаво читати, як мені переживати гірку розлуку із рідним краєм, заздрити тим вільним птицям, що довгими ключами повертаються з радісним курликанням знову до своїх старих гнізд, до тих берегів, де почалось їхнє безтурботне життя – де почалось і моє дитинство...», – із жалем пише він. Дякуючи сестрі «за запросини додому» в Україну, він згадує: «Знаю, що вдома добре, знаю, що вдома прекрасно... як мені хочеться додому. Ти ж була на чужині, жила між чужими людьми ну і сама знаєш чим пахне чужа чужина». Про свою тугу за Україною, за рідним подільським краєм, за Малою Стружкою, про важке життя емігранта, він пише в листі до сестри:

*Чужина гірка, як полин
Полинь моє серце, полинь...
Туди де матуся стара
На хвилі могуті Дніпра,
Мої там згубились сліди,
Туди ж моє серце, іди.
Іди, віднайди, не забудь!
На схід простелилася путь,
Іду, сам не знаю куди...
А сніг замітає сліди...
Ще й вітер регоче в путі,*

Нам більш не зустрітись в житті!

«Оце вже почав віршувати, – пише він, – та годі, про дім, так зразу появляються згадки, минуле, самі сльози мимо волі набігають рясно на очі і плачу, або пишу, щоб затамувати свій біль, вірші».

Заповідаючи своєму сину Михайлу відвідати рідне батьківське село Малу Стружку, якщо самому не вдасться це зробити, він пише:

*... Можливо, не вдасться мені
Ступити туди ногою,
За мене у райдушні дні,
Підеш туди, сину, весною...*

На превеликий жаль, майже весь значний творчий доробок поета та письменника Василя Дубини і досі залишається малознаним в Україні та зберігається разом із щоденниками в його родичів у Сполучених Штатах Америки.

Маємо надію, що внесок подолянина Василя Дубини як знаного письменника і поета української діаспори Америки пробудить у наших сучасників значне зацікавлення його творчістю, якої ми сучасні українці по-справжньому не знаємо і не цінуємо. Адже тільки народ, що зберігає пам'ять про своє минуле, має змогу сподіватися на майбутнє. Ми маємо добру надію, що науковці, краєзнавці, літературознавці та громадськість подільського краю, спільними зусиллями зможуть видати в Україні його праці, з гідністю вшанувати та повернути Україні його ім'я. Ще в далекому 1952 р. він, мріючи про повернення в Україну, писав: «Бо ж Вітчизна, як мати свята, невтомно мене дожидає...».

Помер Василь Дубина 14 грудня 1998 р. і похований на Українському кладовищі в передмісті Чикаго Елмвуді.

*Л. Іваневич,
А. Трембіцький*

Про В. Дубину

1. **Іваневич Л. А.** Уродженець Малої Стружки Василь Дубина – відомий поет і письменник української діаспори

Америци // Матеріали XIII Подільської історико-краєзнавчої конференції (18-19 листоп. 2010 р.). – Кам'янець-Подільський, 2010. – С. 707-713.

2. **Мацько В.** Білий цвіт на калині. – Хмельницький, 2001. – С. 36.

3. **Іваневич Л. А.** Подільський поет і письменник української діаспори // Освіта, наука і культура на Поділлі: зб. наук. пр. – Кам'янець-Подільський, 2005. – Т. 5. – С. 187-197.

4. **Дубина Василь** // Хмельничани в діаспорі: довід.-інформ. вид. / Упр. культури, туризму і курортів Хмельниц. облдержадмін.; Хмельниц. ОУНБ ім. М. Островського. – Хмельницький, 2009. – Вип. 1. – С. 39.

5. **Епістолярна спадщина** Василя Дубини: Родинний архів А. М. Трембіцького. Оригінали та копії.

2 квітня

Зигмунд Люба-Радзимінський – українсько-польський історик, археолог, генеолог та геральдик

До 175-річчя з дня народження

Переважна більшість наукових джерел і окремих науковців вважають Зигмунда Любу-Радзимінського польським науковцем. Але його місце народження, довготривале проживання, коло наукових інтересів та досліджень дають нам право визнавати його повноправним українським вченим, нашим земляком.

Народився Зигмунд Фелікс Францішек Люба-Радзимінський 2 квітня 1843 року у с. Шимківці Острозького повіту (нині село Білогірського району, Хмельницької області) в поміщицькій родині.

Біографія історика Зигмунда Люби-Радзимінського в українській та польській історіографії має фрагментарний характер: обмежується переважно довідковими статтями в

енциклопедичних виданнях. Але того, що вже про нього відомо досить, щоб зробити висновок про дану особу як громадського діяча і науковця високого рівня.

З біографічних джерел відомо, що Зигмунд виховувався матір'ю та вітчимою Сигізмундом Малаховським при активній участі у цьому дядька Вінцентія Радзимінського, заславського підкоморія.

У 1859 р. Зигмунд Люба-Радзимінський вступив до Київського університету на фізико-математичне відділення та незабаром перевівся на юридичне.

У травні 1862 р. на прохання матері він перериває навчання в університеті і повертається додому. Невдовзі одружується з сімнадцятирічною Анелою Чосновською, дочкою маршалка Заславського повіту, та поселяється у Завадинцях над Горинню у маєтку, успадкованому від дядька Вінцентія Радзимінського.

У 1863 р. подружжя переїжджає до Львова. Перебування у Львові дало можливість Радзимінському зав'язати стосунки з провідними представниками тогочасної еліти краю: В. Подем, А. Бельовським, К. Гобебським та ін. Це зорієнтує його діяльність на давнє захоплення історією і спеціальними історичними дисциплінами.

В 1868 р. родина Радзимінських переїжджає до Кракова, де проживає до кінця 1869 р. В цей час З. Люба-Радзимінський знайомиться також з К. Суффчинським та З. Гльогерем. З останнім протягом 1876 р. проводив археологічні дослідження на Волині, розкопуючи доісторичні кургани переважно в своїх маєтках в с. Сивки та Радзиміні Острозького повіту.

Таке коло знайомств і захоплення історією сприяє розвитку наукової діяльності Радзимінського. Ще будучи студентом Київського університету, 1862 р. він публікує у варшавському «Люстрованому тижневику» статтю, присвячену середньовічному Острогу. Особливий інтерес у науковій діяльності у нього проявляється до генеолого-геральдичної тематики. Своє захоплення цією темою він втілює у підготовлений з його ініціативи російською мовою «Алфавітного списку справ волинського дворянського

депутатського зібрання», що охоплював близько 2000 прізвищ волинських дворян, які виводили своє шляхетство з 1801 р.

1878 р. разом з Теодором Земецьким та Міхалом Хилінським заснував «Dwutygodnik Naukowy, poświęcony archeologii, historii i lingwistyce» (Краків, 1878—1879), до якого регулярно писав статті. Одночасно спільно з родичем Вацлавом Руліковським працював над виданням, присвяченим князям та шляхті Правобережної України (неповний том 1 виданий авторами у Кракові 1880 р.). Результатом співпраці Радзимінського з Руліковським був також рукописний Гербівник у 4 т., що включав матеріали історії шляхетських родин. Його активно використовував у своєму Гербовнику Адам Бонецький.

Незважаючи на завантаженість громадською роботою, у 1880 р. брав участь у I з'їзді польських істориків, 1883 р. вивозив свої збірки на виставку, присвячену королю Яну III.

Вершиною наукової діяльності Сигізмунда Радзимінського є участь в укладанні славнозвісного збірника документів «Archiwum książąt Łubartowiczów-Sanguszków w Sławucie» у 7 т. (Львів, 1887-1910). Роботу цю він розпочав спільно з П. Скобельським та Б. Горчаком на прохання князя Романа Сангушко. Радзимінський працював лише над першими двома томами видання та над двома останніми. Видання включало у себе понад 2000 документів латинською та давньоукраїнською мовами від кінця XIII ст. до 1577 р. Воно ж сприяло тому, що С. Радзимінський розпочав роботу над монографією про князів Сангушків, яку видав у 3-х томах у Львові протягом 1906-1911 рр. У цій роботі, написаній на основі Литовської метрики, документів з віленських, київських та окремих родових архівів, подано життєписи нащадків Любарта-Федора Ольгердовича, а також князів Кобринських, Краснічинських, Сангушків на Ратні і Коширі. За допомогою до того невідомих науці джерел, відрізняв трьох одночасних князів Федорів: Федора Ольгердовича (брата Ягайла), Федора Любартовича та Федюшка на Володимирі.

Особливе місце у біографії Зигмунда Радзимінського займає суспільна діяльність. 21 квітня 1876 р. обраний депутатом Волинського дворянського зібрання

в Житомирі від Острозького повіту. У 1878 р. був вибраний почесним мирським суддею Крем'янецького округу, в 1879 р. – головою з'їздів мирських суддів цього самого округу. 1884 р. мав непорозуміння з російською владою, публічно висловлюючись, зокрема, з єврейського питання, у зв'язку з чим склав з себе повноваження голови з'їзду мирових суддів. Осів у Сивках, де займався господарством та громадською діяльністю (зокрема, у Волинському статистичному комітеті).

У 1904 р. переїхав до Львова, ставши однією з характеристичних постатей львівського наукового середовища. Тут збудував на вул. 29 Листопада, 92 віллу «Люба», до якої перевіз частину своєї бібліотеки та архіву. Мешкаючи у Львові, брав участь у роботі земських установ Заславського повіту як його обраний віце-президент та член багатьох комісій. За свою суспільну діяльність отримав титул державного радника та був нагороджений командорським хрестом ордена Св. Станіслава та орденами Св. Анни III класу і Св. Володимира IV класу.

Був членом-кореспондентом Московського археологічного товариства, членом історичного товариства «Несторалітописця» у Києві, членом-засновником Товариства дослідників Волині. У травні 1917 р. став членом-кореспондентом Історико-філософського відділу Польської Академії мистецтв. Був одним із засновників Геральдичного товариства у Львові, а з 1911 р. – його президентом. У 1925 р. отримав почесне членство Польського туристичного товариства.

Люба-Радзимінський був визнаний науковцем, джерелознавцем, архівістом та громадським діячем. Творчий доробок вченого відзначається значною кількістю публікацій на різну тематику. Його монографії «Archiwum książąt Lubartowiczów Sanguszków w Sławucie» та «Monografia XX. Sanguszków» до сьогоднішнього дня залишаються одними з найбільш авторитетних досліджень в галузі. Діяльність історика в царині геральдики, генеології та загальної методології історичної науки заклала фундамент для нових досліджень історії Правобережної України. Саме тому життєвий шлях та наукова спадщина З. Люби-Радзимінського заслуговує на окрему увагу сучасних дослідників.

Помер Люба-Радзимінський 12 жовтня 1928 року.
Похований на Личаківському кладовищі у Львові.

В. Льїнський

Про Л.З. Радзимінського

Ісаєвич Я.Д. Радзимінський Люба Зигмунд //
Енциклопедія історії України. – Київ, 2012. – Т. 9. – С. 108-109.

12 квітня

Григорій Іванович Ткачук – безмежна відданість людям і землі

До 100-річчя з дня народження

Григорій Іванович Ткачук понад сорок років свого життя очолював одне з найпередовіших сільгосппідприємств України. Його відзначали титанічна працездатність, сміливість творчого пошуку, безприкладна відданість хліборобській справі, а особиста праця протягом багатьох десятиріч в сільсько-господарському виробництві стала подвигом його життя. Його ім'я по праву належить до визначних представників української трудової сільськогосподарської еліти. Портрети цієї людини свого часу прикрашали сторінки газет, про нього шанобливо писали і говорили з високих трибун. На гребінь заслуженої шани його винесла не епоха. Він став двічі Героєм Соціалістичної Праці, депутатом Верховної Ради СРСР не за вказівкою керівних органів, не за відповідною рознарядкою. Навпаки, за свій стиль керівництва, методи господарювання він мав і покарання. Після себе залишив господарство і село, багатшого за яке, можливо, не було в Україні. У Лісоводах, що в Городоцькому районі на Хмельниччині, було все, що забезпечувало чи не найвищий стандарт життя. І хоч вже минуло двадцять вісім років, як Г.І. Ткачук пішов з життя, тут все ще свято шанують його пам'ять, все пов'язане з його

животворними справами.

Майбутній знаменитий господарник народився 12 квітня 1918 року в селі Підвербці Тлумацького району Івано-Франківської області. Тут пройшли його нелегкі роки дитинства і юності. А потім війна, контузія. Виходили турботливі руки подолян з села Підлісний Олексинець. Так і став Григорій Ткачук подолянином. Коли повернувся з армії, рекомендували його в липні 1945 року головою голгоспу в Лісоводи. Акт про передачу 27-річному Г.І. Ткачуку господарства зберігається в Лісоводському історико-краєзнавчому музеї. З селянською прискіпливістю в ньому перераховано все багатство: кілька коней, одна корова, примітивне знаряддя землеробства.

Його заява про те, що спільними зусиллями необхідно домогтися, щоб вже в цьому році всі мали хліб на столі, вибралися із землянок і відбудували село, вселила в спопелені війною душі надію на краще життя. Обрали. І не помилилися. Мабуть саме з такого голови творив письменник М.П. Стельмах образ головного героя роману “Правда і кривда” Марка Безсмертного. Мабуть, сама земля лісоводська відчула врешті свого господаря. Г.І. Ткачук проголосив культ праці першоосновою буття людини і колективу. Із обраної лінії не сходив ні разу. У селі всі на видноті. Люди бачили, що вони мають не просто голову, а ревнивого, запопадливого господаря, що саме з таким можливе краще життя і підставили йому плече. Вже в 1948 році очолюваний ним колгосп став кращим господарством Городоцького району. Г.І. Ткачук не пропускав жодної нагоди, щоб чогось не придбати, не обміняти, як тепер кажуть, по бартеру, не виторгувати. При цьому він завжди виходив з інтересів трудового колективу. В цьому його завжди підтримували лісоводські працелюби.

За перше післявоєнне десятиріччя колгосп “Україна”, очолюваний Г.І.Ткачуком, став передовим багатогалузевим господарство України із стабільними високими показниками виробництва. В лютому 1958 року Г.І. Ткачук удостоєний високого звання Героя Соціалістичної Праці. А в 1959 році зі своїм трудовим колективом він уже репрезентував сільське господарство колишнього Радянського Союзу на Всесвітній сільськогосподарській виставці в Нью-Йорку. Понад 20 років

колгосп був постійним учасником Виставки досягнень народного господарства колишнього Радянського Союзу.

Уважно аналізуючи і вивчаючи досвід господарювання (свій і чужий), він дійшов твердого висновку, що село житиме краще, а з ним і місто лише тоді, коли не тільки вироблятиме продукцію, а відразу ж само перероблятиме її, торгуватиме нею, робитиме власний бізнес без посередницьких інстанцій. В роки господарювання Г.І. Ткачука в господарстві діяли 15 підсобних промислових виробництв і промислів – кам'яні і щебневі кар'єри, вапновипалювальне виробництво, асфальтовий завод, столярна майстерня, комбикормовий завод, завод з переробки соняшнику та інші. У 1980-х роках в колгоспі працювало 500 трактористів, комбайнерів, шоферів, ремонтників. В переважній більшості на цих посадах працювали молоді трудівники. Діяла цільова комплексна програма “Молодь” як складова перспективного плану соціально-економічного розвитку господарства. В окремі роки на різних ділянках виробництва в господарстві працювало до 400 юнаків і дівчат. Міграційні вітри обходили Лісоводи стороною. Для чого молоді було покидати своє рідне село, коли в ньому були створені всі умови для праці і відпочинку.

В історії сільського господарства нашої країни Г.І. Ткачук залишив свій слід не тільки як талановитий організатор, але як і вдумливий вихователь молоді хліборобської зміни. Предметом його повсякденної турботи була Лісоводська середня школа. Школа була особливим підрозділом господарства. На засіданнях правління про школу вели так само мову, як про сівбу чи жнива. Успішність дітей, їх зв'язок з сільськогосподарським виробництвом були його повсякденною турботою. Все найновіше устаткування, техніку для учнівської виробничої бригади, харчування дітей, житло і продукти для вчителів, – у Лісоводах це було звичайною нормою. Перший кольоровий телевізор у Лісоводах з'явився у середній школі і дитячому садку завдяки особистому клопотанню Г.І. Ткачука. Така співдружність господарства і школи приносила добрі результати як у формуванні в учнів громадянської зрілості, так і готовності продовжувати на рідній землі справу своїх батьків.

Фахова компетентність, почуття нового, ініціатива, сміли-

вість і готовність брати відповідальність на себе – таким був стиль роботи Г.І. Ткачука. Діловий неспокій, ніяких зупинок – така була суть його помислів. Навіть будучи Героєм Соціалістичної Праці, він їздив за досвідом до своїх іменитих колег. Багато вчився сам, закінчив заочно Кам'янець-Подільський сільськогосподарський інститут. Г.І. Ткачук завжди залишався турботливим господарем, нетерпимим до найменшого недбальства. Щоб переконати у перевагах безвідвального способу обробітку ґрунту і необхідності лише однієї культивуації в “Україну” запрошував на семінари агрономів, показував, як це найдоцільніше робити. Що селу потрібна меншої ваги техніка, машини, які не руйнували б землю, цей сивоголовий чоловік не втомлювався переконувати конструкторів, міністрів, відповідальних працівників Кабінету Міністрів України. У 1982 році було гучно ухвалено сумнозвісну Продовольчу програму. І якби хоч частина керівників сільгоспідприємств так дбала про землю та людей, що працюють на ній, як Г.І. Ткачук, то не було б ніякої потреби у тій програмі.

Дочка Г.І. Ткачука Марія Шаренко згадує: “Коли батько хворів, я стала його особистим лікарем, їздила з ним у відрядження, на з’їзди. Він працював навіть тоді, коли підступна хвороба безжально ламала його життя. І лише після четвертого інсульту залишив роботу”. У березні 1987 року Григорій Іванович Ткачук звернувся з заявою до своїх трудівників про увільнення від обов’язків голови у зв’язку з виходом на пенсію за станом здоров’я. Вони задовольнили його прохання і висловили своєму ватажкові сердечну вдячність за спільну працю. Вшановуючи його багаторічну добросовісну працю, лісоводці одностайно обрали його почесним головою.

23 лютого 1989 року Григорій Іванович Ткачук помер.

У некролозі, вміщеному у всіх газетах, було сказано: “Г.І.Ткачук був талановитим керівником. Очоловане ним господарство стало справжньою школою передового досвіду, соціально-економічної перебудови села. Г.І. Ткачук відзначався високою відповідальністю за доручену справу, хліборобською мудрістю, вимогливістю і чуйним ставленням до людей”.

В селі Лісоводи його люблять і пам’ятають. А пам’ять про

себе він лишив вічну і велику. Нову школу, лікарню, будинок культури, затишні газифіковані оселі селян, нові технології і нову техніку. Після свого головування Г.І. Ткачук залишив на колгоспному рахунку 27 млн. крб. У центрі села Лісоводи, з яким зв'язав своє трудове життя Г.І. Ткачук, йому встановлено бронзовий бюст. Так високо оцінила країна трудові заслуги свого славного сина. Життя і праця Г.І. Ткачука має велике значення для всього селянства, і особливо для молодого покоління хліборобів. У місті Городку відкрито меморіальний знак на вулиці, яка названа на честь цього видатного хлібороба. Встановлено пам'ятну дошку на адміністративному приміщенні колишнього сільгосп підприємства "Україна". Такою людиною по праву могла б пишатися кожна нація.

О. Григоренко

Публікації Г.І. Ткачука

1. **По-хозяйски использовать землю.** – Москва: Сельхозиздат, 1962. – 119 с.
2. **Ордена Леніна** колгосп «Україна» Городоцького району Хмельницької області. – Київ: Урожай, 1979. – 58 с.
3. **Щедра колгоспна нива.** – Київ: Урожай, 1969. – 140 с.
4. **Система ведення господарства в колгоспі «Україна».** – Київ: Держсільгоспвид. УРСР, 1959. – 24 с.
5. **Зерно – наше багатство.** – Київ: Держсільгоспвид. УРСР, 1955. – 32 с.
6. **Моя програма** // Тваринництво України. – 1982. – № 12. – С. 27-29.

Про Г.І. Ткачука

1. **Грищук Б.** Григорій Ткачук: легенда і дійсність: докум. повість. – Київ: Преса України, 2004. – 256 с.: іл.
2. **Григоренко Л.О.** Григорій Ткачук: життя і діяльність на фоні розвитку сільського господарства України другої половини ХХ століття / Л. О. Григоренко, О. П. Григоренко //

Хмельницькі краєзнавчі студії: наук.-краєзн. зб. – Хмельницький, 2015. – Вип. 6. – С. 44-52.

3. **Григоренко О.П.** Людина високого обов'язку // Духовні витоки Поділля: творці історії краю: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. 9-11 верес. 1994 р. м. Кам'янець-Подільський - Хмельницький, 1994. – Ч. I. - С. 324-328.

4. **Ордена Леніна колгосп “Україна”:** зб. док. і матеріалів з історії колгоспу “Україна” с. Лісоводи Городоцького району Хмельницької області (1944-1977). – Львів, 1977. – [б. с.].

5. **Золотарьов В.** Слід на землі // Поділ. вісті. – 2008. – 17 квіт.

6. **Орлов В.** Він став для мене прикладом на все життя // Поділ. вісті. – 2008. – 13 берез.

12 квітня

Юрій Химич – художник і архітектор

До 90-річчя з дня народження

Юрій Іванович Химич – неперевершений майстер архітектурного пейзажу ХХ ст., архітектор, графік, педагог, заслужений художник і архітектор України, заслужений діяч мистецтв УРСР, почесний член Академії архітектури, член Національної спілки архітекторів України та Національної спілки художників України. Його вважали одним із кращих акварелістів СРСР.

Народився Юрій Іванович 12 квітня 1928 року у Кам'янці-Подільському. 1950 року закінчив Київський інженерно-будівельний інститут. Після закінчення вузу з 1950 по 1954 роки був військово-морським офіцером. Тоді ж написав перші серії акварелей.

Мистецьку майстерність у 1955-1958 роках удосконалював в аспірантурі Академії архітектури УРСР під керівництвом видатного українського живописця Олексія Шовкуненка. Одночасно працював художником відділу вивчення історії українського мистецтва. Долучився до укладання 10-ти томного видання «Історії українського мистецтва», в роботі над яким

були задіяні кращі мистецькі та мистецтвознавчі сили того часу. Художник зробив малюнки інтер'єрів, що увійшли до видання, а також точні копії розписів архітектурних пам'яток, виконані в натуральну величину.

З 1964 року протягом 20 років викладав малюнок та живопис в Київському інженерно-будівельному інституті, а з 1986 – у Національній академії образотворчого мистецтва та архітектури. Ним була розроблена програма і науково-методичний посібник зі специфіки викладання малюнка і живопису на архітектурному факультеті. Він вважав, що не може бути гарного архітектора без досконалого володіння малюнком і живописом. Тож своїм студентам професор (з 1989) Юрій Химич зумів прищепити любов до мистецтва і добрий смак, як головну запоруку високого професіоналізму.

Як художник, працював переважно в техніці акварелі та гуаші, змальовуючи архітектурні пам'ятки України, Росії, Прибалтики, Середньої Азії, Кавказу, Фінляндії, Польщі. Він мав дар розпізнавати «душу місцевості», був художником Міста, вміло передавав його духовну сутність. Юрій Іванович був невтомним мандрівником, який об'їздив майже всю Україну, побував в багатьох містах Союзу і за кордоном. Ним створена серія робіт «По Україні», в яких майстер відобразив архітектуру Києва, Чернігова, Львова, Кам'янця-Подільського, Гуцульщини, Наддніпрянщини, Слобожанщини, Криму.

Його мистецтво відзначається точністю відтворення характерних рис кожної споруди – і екстер'єру, і інтер'єру. Його картини – це зображення пам'яток у середовищі, в їх природному оточенні. І це середовище є справжнім мистецьким доповненням і до самої пам'ятки, і до образного змісту твору. І за кожною – свій настрій, свій колір, свій відтінок, точно схоплений зором і пензлем майстра. Творчий доробок художника – понад тисячу робіт, в яких не лише тонко підмічена довершеність ліній і форм архітектурного пейзажу, а й відчувається прагнення відкрити очі на вічне диво іншим.

Від 1952 року українські й зарубіжні глядачі знайомилися з творами Химича на його персональних виставках.

Багато робіт автора зберігається в музеях Києва, Чернігова, Переяслав-Хмельницького, а також в приватних

колекціях в Україні та за кордоном. У фондах Хмельницького обласного художнього музею зберігається два твори художника («Село Синява», «Блакитна Лавра»).

Роботи митця, відтворені на багатьох тематичних листівках, календарях, поштових марках. Оpubліковано альбоми, підручники, часописи, ілюстровані його творами. Триптих художника «День Незалежності» прикрашає Капітолій – будівлю Конгресу США у Вашингтоні.

23 липня 2003 року Юрій Іванович Химич відійшов у вічність, залишивши по собі неоціненну спадщину та цілу плеяду учнів, так звану «школу Юрія Химича».

Я. Олексів

Про Ю. Химича

1. **Химич Юрій Іванович** // Митці Кам'янця-Подільського: архітектори, мистецтвознавці, художники. – Кам'янець-Подільський, 2016. – С. 219-220.

2. **Загасцька О.** Софія Київська у творчості Юрія Химича // Образотворче мистецтво. – 2010. – № 2/3. – С. 44-45.

3. **Платонов В.** Юрій Химич: портрет на фоні куполів // Зеркало неділі. – 2000. – 15 апр. – С. 11.

4. **Підгора В.** Академік архітектури // Культура і життя. – 1998. – 22 липня.

5. **Дегтярьова О.** Пори року Юрія Химича // Проскурів. – 1998. – 3 лип.

20 квітня

Доля видатного романіста-футуриста

*До 115-річчя з дня народження
Гео (Георгія) Даниловича Шкурупія*

Гео (Георгій) Шкурупій народився 20 квітня 1903 року в м. Бендери, що у Молдові. Дитинство провів на Поділлі, зокрема, у сьгоднішньому Новоушицькому районі. Тут його мати працювала вчителькою, батько – машиністом. Освіту здобував у Києві. Закінчивши Другу Київську класичну гімназію (1920), вступив на медичний факультет Київського

університету, де провчився лише один рік. Згодом упродовж двох місяців опановував фах в Інституті зовнішніх зносин.

В 1921 році Георгій Шкурупій працює в Кам'янці-Подільському секретарем редакції газети «Червона правда», друкує на її сторінках свої вірші, зокрема, у вересні вмістив вірш «Голод» із закликом допомогти нужденним.

Дебют Гéo Шкурупія як письменника відбувся в літературно-мистецькому альманасі «Гроно», де вперше опублікували такі його прозові твори, як «Ми» і «В час великих страждань». Був це 1920 рік.

Щодо поетичних збірок поета, то вони побачили світ трохи пізніше – «Психегози. Вітрина третя» 1922 року, «Барабан. Вітрина друга» – 1923.

В 1926 р. Г.Д. Шкурупій приєднується до письменницької організації «ВАПЛІТЕ» на чолі з Миколою Хвильовим. Та цькування цієї письменницької спілки змусило його вийти з неї і приєднатися до організації футуристів «Нова генерація».

Взагалі, Георгій Данилович – романіст-футурист. Письменники, які працювали в цьому напрямі, часто синтезували традиційні жанри мистецтва, цим самим творили нові «мистецтва» і нові «жанри». Зокрема, про це йде мова у статті Васькова М. С., кандидата філологічних наук, доцента Запорізького державного університету. Він так відгукується про Гéo Шкурупія: «Як і більшість митців 20-х років, він ішов до прози через поетичну творчість...».

Ось, наприклад, в одному із віршів поета чітко прослідковуються футуристичні темпоритми:

Ніч. Вітер.

Феєрична Ніч.

Пекельна музика.

Чортовиння феєрична меса.

Це страшна китайська ніч.

Га-га-га...

У-у-у-у-у...

Вжі-і-і...

Згу-згу-згу...

А-а-а-а-а...

Го-го-го-го-го...

Деякі літературознавці зауважують, що у цьому творі супровід читання та дії відбуваються «під акомпанемент гулу машин».

Прозові твори автора виходили в світ, починаючи з 1925 року. Тоді вийшла його книга гостросюжетних оповідань «Переможець дракона». Згодом були інші збірки: «Пригоди машиніста Хорна», «Монгольські оповідання». У доробку письменника є й романи, зокрема: «Двері в день», «Жанна-Батальйонерка», «Міс Адрієна».

Значну роль у творчій діяльності письменника відіграє і кінематографічна діяльність. За його сценаріями поставлено фільми «Синій пакет», «Спартак».

У 1934 році Гео Шкурупій був арештований. Звинувачення виявились звичними для того часу – приналежність до «київської терористичної організації ОУН». Після декількох судових засідань військового трибуналу, під час яких письменник намагався заперечувати усі звинувачення проти себе, його все одно було засуджено на 10 років виправно-трудових таборів з подальшою 3-річною поразкою в політичних правах та конфіскацією майна. Покарання відбував у Соловках. Згодом 25 листопада 1937 року Гео Шкурупія було піддано смертній карі. 8 грудня 1937 року його розстріляли в урочищі Сандармох. І лише 1957 року реабілітували посмертно тим самим більшовицьким режимом.

А. Радецька

Твори Г. Д. Шкурупія

1. **Ненюфари**; Пісня зарізаного капітана; Голод; Божественна комедія [та ін. вірші] // Розіп'ята муза: антол. укр. поетів, які загинули насильницькою смертю. – Львів, 2011. – Т. 1. – С. 562-573.

2. **[Поезія]** // Лавріненко Ю.А. Розстріляне відродження: антологія 1917-1933: поезія-проза-драма-есеї / ред. М.К. Наєнко. – Київ, 2001. – С. 209-210.

Про Г.Д. Шкурупія

1. **Лященко О.А.** Шкурупій Георгій Данилович // Діячі науки і культури України: нариси життя та діяльності. – Київ, Чернівці, 2010. – С. 643-645.
2. **Гео Шкурупій** // Славутич Я. Розстріляна муза. – Київ, 1992. – С. 136-141.
3. **Данькович Ю.** Творча індивідуальність Гео Шкурупія – епіка // Рідна шк. – 2005. – № 1. – С. 41-43.
4. **Назаренко Є.** Панфутурист Гео Шкурупій // Проскурів. – 2001. – 3 серп. – С. 12.

1 травня

Серце, віддане дітям

*До 90-річчя з дня народження
Олександрової Тамари Опанасівни*

Тамара Опанасівна Олександрова народилася 1 травня 1928 року в місті Балаклія Харківської області. У 1951 році закінчила Харківський бібліотечний інститут.

Трудову діяльність розпочала в 1951 р. у Хмельницькій обласній бібліотеці для дітей, а в 1967 р. Тамара Опанасівна очолила колектив бібліотеки. Її творчий потенціал, досвід роботи, наполегливість у досягненні поставлених завдань на багато років визначили стиль роботи бібліотеки. За її клопотанням у 1974 р. бібліотека отримала нове приміщення. Завдяки творчій співпраці з групою місцевих художників, архітекторів, дизайнерів і працівників бібліотеки був створений своєрідний інтер'єр.

Перлиною бібліотеки у 70-х роках стала кімната дитячої технічної творчості (“кімната казок”).

У 1978 р. бібліотека нагороджується Почесною грамотою Президії Верховної Ради України за активну роботу у вихованні дітей і підлітків, а Тамарі Опанасівні присвоєно звання “Заслужений працівник культури України”.

У тому ж 1978 р. Тамара Опанасівна на пропозицію обласного управління культури очолила Хмельницький

обласний театр ляльок, який став одним з кращих театрів України.

Зараз Тамара Опанасівна на заслуженому відпочинку, але її досі люблять і шанують у дитячій бібліотеці.

А. Захаренко

Публікації Т.О. Олександрової

1. **Жизнь, отданная детям:** воспоминания о трудных, но благодарных годах. – Хмельницкий, 2013. – 121 с.

2. **Техника на службе** прекрасного. Эстетическое воспитание школьников // Библиотекарь. – 1977. – № 4. – С. 19-22.

Про Т.О.Олександрову

1. **Захаренко А.М.** Імена в історії бібліотеки : штрихи до портретів директорів Хмельницької обл. бібліотеки для дітей ім. Т.Г. Шевченка / А.М. Захаренко // Світ дитячих бібліотек. – 2003. – № 3. – С. 23-24.

2. **Олександрова Тамара Опанасівна** // Дитячі бібліотеки України. – Київ, 2012. – С. 170-171.

5 травня

Міщанам, теперішнім і прийдешнім, на вічні часи...

*До 425-річчя надання
Меджибожу магдебурзького права*

У 2018 році низка історичних населених місць Хмельницької області відзначає пам'ятні дати – надбання ними магдебурзького права. Відповідно до традиції середньовічного міського права, вони звільнялися від феодалних повинностей, суду місцевих воєвод, отримували можливість самостійно вирішувати питання місцевого значення у межах чинних на той

час законів – по суті, так само, як і сьогодні дає визначення місцевому самоврядуванню сучасна Конституція України.

Початок дії магдебурзького права у Меджибожі визначається документами, які зберігаються у фондах Кам'янець-Подільського державного історичного музею-заповідника. Відповідно до них, самоврядні права були надані Меджибожу грамотою 5 травня 1593 р. володарем міста Адамом-Ієронімом Сенявським (*1576 - †1619).

17-річний власник, який успадкував Меджибіж та належний до нього ключ маєтків від діда та батька, декларує, що містяни як теперішні, так і прийдешні, на вічні часи робляться “вільними з невольних”, звільненими від “стародавніх повинностей, які терпіли від колишніх панів та їх урядників”. Громада повинна обрати з-поміж себе бургомістра, радника і присяжних – “і ніякий урядник не може втручатися в будь-яке судочинство та міську юрисдикцію, окрім випадків, які б стосувалися шкоди мені чи не порядку в обороні”. Наводиться розлогий перелік майнових та господарських прав громади, до якого входила навіть гарантія протекціонізму “користі міщан” порівняно з приїжджими купцями і крамарями (щось подібне до акції “Купуй меджибізьке” часів Ренесансу). Водночас, місту призначено два ярмарки на рік: на св. Петра (29 червня) та на св. Михайла Архангела (29 вересня), та щотижневі торги у понеділок і п'ятницю, участь у яких дозволялася також купцям і крамарям з інших міст. Разом з правами на міщан поклалися й обов'язки гатити ставки, справляти мости, а головне – підтримувати безпеку та обороноздатність Меджибожа: “Перекопи, кобилиці, вежі, паркани, брами повинні справляти завжди і держати свою варту на воротах, і щоб не було, як перед тим тяганини. Кожен міщанин, який тільки-но має дім, повинен мати в кожному домі рушницю довгу, фунт пороху і копу підібраних куль. Кожен має бути готовим виступити проти ворога з рушницею будь-коли, а я буду забезпечувати гарматами і гаківницями...”.

В подальшому міські привілеї були підтверджені приписками на полях документу та підписами: у 1703 р. Адамом-Миколою Сенявським, пізніше Марією-Софією Сенявською-Денгофф, у 1704 р. Августом Чарторійським, у

1783 р. Адамом Чарторийським. Останнє підтвердження, яке засвідчує “права і привілеї, які є у цій справі”, зроблено 1794 р. після анексії Поділля Російською імперією.

Ініціатива із запровадження міського самоврядування у приватновласницькому Меджибожі свідчить про прогресивність магдебурзького права – інструменту, завдяки якому міська громада могла вибудовувати свої взаємовідносини з центральною владою та регламентувати власне життя. Наново, вже у сучасній історії, широкі права самоврядування, як інструмент самостійного розвитку, Меджибіж отримав разом із статусом центру Меджибізької об’єднаної територіальної громади, яку утворено у 2015 році.

425-річчя надбання магдебурзького права Меджибожем буде відзначене низкою подій – зокрема, Національний банк України планує випустити монети номіналом 5 та 10 гривень з зображенням Меджибізької фортеці – замку Сенявських, які надали місту самоврядні привілеї.

І. Западєнко

Література

1. **Стрельбіцька Н. І.** Виникнення та формування системи міського самоврядування на Поділлі в XV – I половині XVII століття / Н. І. Стрельбіцька, В. П. Халайцян // Науковий вісник "Межибіж". – 2015. – № 2. – С. 212–222.

2. **Орловский М.Я.** Историко-статистическое описание местечка Меджибожа Летичевского уезда / передм., упоряд. А.М. Трємбіцький. – Хмельницький: [б. в.], 2009. – 12 с.: фото.

3. **Кушнір Л.Б.** Магдебурзьке право в межах сучасної Хмельниччини // Літопис Хмельниччини – 2004: краєзн. зб. – Хмельницький, 2004. – С. 12-17.

4. **Пінчак М.В.** Спроба регенерації частини Меджибожа кінця XVI – поч. XVII ст. // Меджибіж: 850 років історії: матеріали наук.-практ. конф. 17 серп. 1996 р. – Меджибіж, 1996. – С. 44-46.

5. **Єсюнін С.** Як Дунаївці та Меджибіж намагалися стати містами // Є Поділля. – 2010. – 25 лют. – С. 5.

6. Ільїнський В. Магдебурзьке право на Поділлі // Дивокрай. – 1997. – Вип. 2. – С. 42-45.

10 травня

Проскурівчанка – володарка Пулітцерівської премії

*До 120-річчя з дня
народження Аріель Дюран*

На зламі століть, 10 травня 1898 року у Проскурові в єврейській родині Кауфманів народилася дівчинка, якій випало на долю стати відомою американською письменницею і отримати одну з найпрестижніших нагород у галузі літератури, журналістики, музики і театру в США – Пулітцерівську премію у галузі нехудожньої літератури. Але на той час весь світ дізнався про уродженку Проскурова під іншим, вигаданим ім'ям – літературним і життєвим псевдонімом – Аріель Дюран.

Етель-Аппель і Йозеф Кауфмани нарекли новонароджену Хаєю. У ранньому дитинстві Хаю Кауфман разом з трьома сестрами і братами батьки вивезли з батьківщини до далекого Нью-Йорку (США).

Початкову освіту Хая отримала вдома. Коли постало питання подальшого навчання, батьки Хаї обрали Нью-Йоркську школу Феррер Модерн Скул, до якої в 1911 р. дівчина успішно вступила і виявила неабиякі здібності до навчання.

Знайомство з молодим викладачем школи Віллом Дюраном стало найбільш знаковим у житті 13-річної студентки: вона була у захопленні від його гострого аналітичного розуму та харизматичної манери викладання історії та філософії. Неабиякі здібності юної студентки не могли не підкорити вибагливого Вілла, інтерес поступово переріс у захоплення, а тоді у романтичні почуття. Незважаючи на майже подвійну різницю у віці, за два роки 28-річний Вілл Дюран вирішив залишити посаду викладача, щоб одружитися з Хаєю, якій на той час виповнилося лише 15 років.

Починаючи з 1927 року Вілл Дюран почав називати свою дружину Аріель, в якій він бачив проекцію незламного авантюрного духу. З часом Аріель Дюран зробила це прізвисько своїм справжнім ім'ям.

Перші роки шлюбу були нелегкими. Вілл не мав великих статків, грошей не вистачало. Юна Хая безліч довгих вечорів проводила в товаристві зайнятого чоловіка, спостерігаючи, як він готується до лекцій з філософії, які він читав у коледжі. Інколи Хая не витримувала цього «чернецтва» і втікала з дому, проте вона завжди кликала Вілла приїхати і забрати її. Вона віддавала перевагу компанії художників, поетів і філософів. У неї була нагальна потреба у творчому спілкуванні, що не завжди міг дати їй зайнятий і схильний до усамітнення Вілл. Дорослішаючи, Хая почала розуміти, що філософія є для неї особисто досить цікавою.

Якось вона почала обговорювати з чоловіком одну з його лекцій з філософії, і він зрозумів, що її товариство може багато в чому йому допомогти. Згодом вони вже вдвох проводили час у компанії таких видатних філософів і друзів, як Бертран Рассел і Джордж Сантаяна.

З часом Аріель почала дедалі більше цікавитись історією і філософією, брати участь у дослідженнях свого чоловіка.

Протягом майже всього свого життя Вілл Дюран працював над багатотомною фундаментальною працею «Історія цивілізації» (1935-1975). Аріель все більше сприяла історичним і філософським дослідженням чоловіка, допомагала з набором, вичитувала, редагувала тексти, висловлювала свої думки, писала власні розділи – тобто впродовж десятиліть саме вона була найпершим суворим критиком, редактором і порадиником його творів.

Аріель Дюран брала участь у написанні всіх томів цієї серії. У сьомому томі «Початок ери розуму» (1961) вона почала згадуватись як співавтор. Це стало кульмінацією довічного партнерства подружжя Дюран – в коханні, житті та мистецтві. Їх співпраця була високо оцінена американською спільнотою. Творчість подружжя досягло апогею в 1968 році, коли за десятий том серії «Руссо і революція», Аріель і Вілл Дюран отримали Пулітцерівську премію з літератури.

У 1977 році вони були нагороджені Медаллю Свободи – вищою американською нагородою від уряду Сполучених Штатів для цивільних осіб. Того ж року Аріель Дюран була номінована як «Жінка року» в місті Лос-Анджелес, штат Каліфорнія. Її думки з історії, філософії та соціальних питань, зокрема, щодо права жінки в світовій спільноті, мають і досі великий вплив на свідомість людства і популярні в усьому світі.

Історія людства виявилася неосяжною для подружжя істориків. Період Наполеона Бонапарта ввійшов до заключного тому багатотомника. 40-річна праця Дюранів над історією людства припинилася.

25 жовтня 1981 року Аріель Дюран відійшла у вічність, а 7 листопада того ж року помер Вілл Дюран. Подружжя поховане на меморіальному кладовищі в Лос-Анджелесі.

С. Єсюнін

Про А. Дюран

1. **Горбатий Е.** Проскуровский эльф // Моя газ. – 2007. – 15 берез. – С. 4.

2. **Папонова В.** Родом з Проскурова. Аріель Дюран // Марічка NEWS. – 2017. – 8, 15 берез.

15 травня

**Анатолій Філінюк – науковець,
освітянин, історик, професіонал,
патріот, залюблений у рідний край**

До 65-річчя з дня народження

Серед талановитих подвижників Поділля-Хмельниччини на науковому, освітянському та краєзнавчому небосхилі ось уже 40 років сяє зірка доктора історичних наук, професора Анатолія Григоровича Філінюка, сучасного українського історика, відомого вченого, педагога, патріота і професіонала своєї справи.

А.Г. Філінюк народився 15 травня 1953 року в селі Шекеринці Ізяславського району Хмельницької області в багатодітній сім'ї, де окрім нього було ще два брати і сестра. Його батьки працювали в колгоспі: Григорій Іванович – економістом, бухгалтером, Ольга Захарівна – ланковою. З дитячих років Анатолій пізнав нелегку селянську працю в домашньому господарстві і в місцевому колективному господарстві.

Якщо трудове загартування Анатолія проходило на домашньому городі і в обійсті та на колгоспних полях і на току, то моральні і патріотичні основи майбутнього дослідника історії рідного краю закладались в школі. Навчався Анатолій легко і з цікавістю. В початкових класах перша вчителька Любов Федорівна Бойко, яка була для учнів другою матір'ю, вчила читати, каліграфічно писати, любити навколишню природу, своє село, сім'ю і родину. Навчаючись на відмінно з усіх предметів, найглибші знання виявляв з гуманітарних дисциплін, брав активну участь у районних предметних олімпіадах, захищав спортивну честь школи і села на районних турнірах. В старших класах зайнявся журналістикою – писав невеличкі замітки про життя школи і сільської громади для районної газети «Колгоспне життя».

Після закінчення школи спочатку працював в будівельній бригаді рідного колгоспу, потім навчався на водія автомобіля в Білогірській школі ДТСААФ. Отримавши водійські права, юнак навесні 1971 року розраховував працювати в колгоспному автопарку, однак довелось йти на строкову службу в армію (її проходив на Балтійському морі, в бригаді ракетних катерів). Фактично флот став для Анатолія школою мужності, витривалості, загартування. Після демобілізації працював в сільгоспартелі і водночас готувався до вступу на престижний історичний факультет Кам'янець-Подільського державного педагогічного інституту. Влітку 1974 року його мрія здійснилася. З першого курсу Анатолій проявив себе дисциплінованим, старанним, допитливим і наполегливим студентом, його виступи на семінарських заняттях, засіданнях наукового гуртка завжди виділялися логічністю, змістовністю, науковістю. Коли постало питання про делегування кращого з

кращих студентів на зліт відмінників вузів і середніх спеціальних закладів до Москви (1977 р.), то сумніву не було – Анатолій Філінюк з пединституту і Іван Тимофійшин із сільгоспінституту представляли студентство Кам'янця-Подільського і області в столиці Радянського Союзу.

В студентські роки він повністю занурився в науково-дослідницьку роботу – з першого курсу відвідував науковий гурток під керівництвом досвідченого педагога, доцента Олександра Степенка, пізнав вочевидь дослідницько-пошукову роботу з архівними документами в обласному державному архіві, який тоді розташовувався в Кам'янці-Подільському. Це допомогло йому стати одним з авторів наукової праці, присвяченій історії молоді і комсомолу в контексті колективізації сільського господарства регіону, а також при написанні дипломної роботи на випускному.

Нагородою за високий науковий рівень дипломного проекту стала рекомендація вченої ради інституту її виконавцеві для вступу до аспірантури з історичних спеціальностей. Здавалося, шлях в науку відкритий, однак ректор вузу Анатолій Копилов запропонував йому попрацювати секретарем комітету комсомолу інституту і на 0,5 ставки викладачем кафедри історії КПРС і політекономії. Робота секретарем комітету комсомолу і викладачем була напруженою, однак молодий випускник не тільки активно займався громадською роботою, а й успішно здав три екзамени кандидатського мінімуму, підібрав тему дисертаційного дослідження. Та й на цей раз наукові плани довелось відкласти. Анатолія Філінюка закликали на дворічну офіцерську службу, яку він проходив у військовій частині Кам'янця-Подільського на посаді замполіта.

Після демобілізації вступив до аспірантури Київського державного університету імені Тараса Шевченка. За три роки напруженої праці 21 червня 1985 року дисертація на звання кандидата історичних наук була успішно захищена і Анатолій повертається до Кам'янець-Подільського пединституту. Рідний вуз зустрів його як свого, відразу ж кафедра доручила йому повне академічне навантаження: читав лекційний курс, проводив семінарські заняття, займався методичною роботою, проводив виховні заходи зі студентами. У 1986 році його

одногосно обрали головою профкому викладачів і працівників вузу. Перед Анатолієм Григоровичем постали різні проблеми повсякденного життя спілчан – організаційні, побутові, культурно-оздоровчі, які він успішно вирішував.

У 1987 році Анатолія Філінюка, як молодого і перспективного вченого, запросили на роботу інструктором у відділ освіти і науки Хмельницького обкому КПУ, а після реорганізації – завідувачем сектору науки і освіти ідеологічного відділу цього партійного комітету. Час був важкий, особливо після розвалу СРСР, – перебудова, гласність, демократизація, плюралізм – гарні лозунги виявилися згубними в умовах гіперінфляції, бартеру, затримок зарплати, пенсій, стипендій, відключення електроенергії, розвалу економіки, міжконфесійних протистоянь, гарячих конфліктів в Прибалтиці, на Кавказі, в Придністров'ї. В 1990 році Анатолій Григорович добровільно перейшов на роботу в обласний інститут удосконалення вчителів і очолив кафедру суспільних дисциплін. Розпочалася робота по навчанню педагогічних кадрів, підготовці методичних матеріалів для вчителів історії та суспільствознавства, проведенню наукових семінарів та конференцій в нових умовах. В той час я також був членом цієї кафедри, а з вересня 1992 року став працювати у відділі розвитку соціально-культурної сфери облдержадміністрації.

Пам'ятаю, як спільно організували першу на Хмельниччині регіональну конференцію по голодомору 1932-1933 років, всеукраїнську конференцію по Великій Волині, краєзнавчу учнівську конференцію «Мій рідний край» тощо. Зрозуміло, що натхненником і організатором цих заходів був А. Філінюк, а я, в міру своїх управлінських можливостей, допомагав у вирішенні різноманітних проблем і питань.

В кінці 1994 р. Анатолія Григоровича ректор педінституту А. Копилов запросив на посаду проректора з наукової роботи вузу. Робота проректора з науки була титанічною і потужною – левову частку займала підготовка і організація міжнародних, всеукраїнських і регіональних конференцій, наукових симпозіумів, круглих столів, історико-краєзнавчих читань.

Як учений-історик, в 90-х роках ХХ ст. А.Г. Філінюк став готувати праці з історіографії та методології, загальної історії

України та її окремих періодів для потреб науки і навчально-виховного процесу вищої школи. Водночас визначився з головною темою власного дослідження, розробка якого тривала 18 років і вилилася в захист докторської дисертації «Правобережна Україна наприкінці XVIII – на початку XIX століття: інкорпорація до складу Російської імперії» 29 березня 2013 року на засіданні спеціалізованої вченої ради інституту історії України НАН України.

За період перебування Анатолія Григоровича на посаді проректора з наукової роботи в 1995-2006 роках у вузі було проведено 185 різноманітних наукових форумів, захищено біля 100 дисертацій, видано понад 200 збірників праць, сумарна наукова продукція викладачів університету склала 13628 монографій, навчально-методичних підручників, розробок, посібників, статей тощо. У 2005 році кам'янецький вуз зайняв почесне 4 місце в рейтингу серед педагогічних 26 вузів України. Без сумніву, проректорська робота Анатолія Філінюка засвідчила його великий організаторський талант, інноваційні підходи до вирішення науково-дослідних проблем, постійну турботу про кадровий потенціал вузу, його міжнародні зв'язки тощо.

Однак такі титанічні зусилля вплинули на здоров'я вченого і Анатолій Григорович після консультацій з сім'єю, лікарями та керівництвом університету добровільно залишив свою посаду, підлікувався і вступив до докторської аспірантури Київського національного університету імені Тараса Шевченка, де під керівництвом академіка Смоля В.А. і захистив докторську дисертацію, перебуваючи вже на посаді завідувача кафедри історії України рідного вузу. Останнім часом кафедра під керівництвом Анатолія Григоровича вийшла на передові рубежі історичної науки, стала відома в Україні і за її межами.

Невтомна керівна, організаційна і викладацька праця ювіляра, якому виповнюється 65 літ з дня народження і 40 років педагогічної роботи, високо оцінена. Це й Почесна грамота Верховної Ради України, почесне звання «Заслужений діяч науки і техніки України», «Відмінник освіти України», найвища відзнака Кам'янець-Подільської міської ради «За заслуги перед міською громадою» та інші нагороди.

Вітаючи Анатолія Григоровича Філінюка із славоліттям, ми низько вклоняємося за те, що він – Учитель, Майстер, Патріот і Професіонал.

Ю. Блажевич

Праці А.Г. Філінюка

1. **Правобережна Україна** наприкінці XVIII – на початку XIX століття: тенденції розвитку і соціальні трансформації: монографія. – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2010. – 728 с.

2. **Торговельно-економічні зв'язки** Правобережної України в умовах інкорпорації та геополітики Російської імперії (кінець XVIII – 50-і роки XIX століття): монографія / А.Г. Філінюк, Т.В. Ігнат'єва. – Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Поділ. держ. ун-т; ред. від., 2006. – 316 с.: іл..

3. **Життя, віддане справі:** трудова, громадська та наук.-педагог. діяльність Івана Степановича Зеленюка: іст. нарис. – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2008. – 332 с.

4. **Нові явища** в господарському розвитку Правобережної України на зламі XVIII-XIX ст. // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка: іст. науки. – Кам'янець-Подільський, 2013. – Т. 23. – С. 311-323.

5. **Соціально-демографічні процеси** у Правобережній Україні на межі XVIII-XIX століть // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка: іст. науки. – Кам'янець-Подільський, 2011. – Т. 21. – С. 241-256.

6. **У пошуках нової** якості історичної освіти та історичної правди. – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2011. – 68 с.

Про А.Г. Філінюка

1. **Анатолій Філінюк:** на службі українській освіті й науці: (з нагоди 60-річчя від дня народження) / упоряд., автор вступ. статті О.М. Завальнюк. – Кам'янець-Подільський: Медобори, 2013. – 224 с.: іл.

2. **Григоренко О.П.** Самовідданий сівач правдивого українства: уродженець Ізяславщини професор А.Г. Філінюк // Південно-Східна Волинь: від давнини до сьогодення: матеріали міжнар. наук.-краєзн. конф. – Шепетівка, 2015. – С. 516-525.

3. **Баженов Л.В.** Діяч краєзнавчого руху, дослідник історії Поділля-Хмельниччини: (професору Анатолію Григоровичу Філінюку – 60) / Л.В. Баженов, В.А. Дубінський, О.М. Завальнюк [та ін.] // Краєзнавець Хмельниччини: наук.-краєзн. зб. – Кам'янець-Подільський, 2013. – Вип. 5. – С. 164-168.

4. **Завальнюк О.М.** Філінюк Анатолій Григорович // Кам'янець-Подільський державний університет в особах. – Кам'янець-Подільський, 2005. – Т. 2. – С. 527-552.

5. **Красуцький М.** Сходження: людина та її справа // Край Кам'янецький. – 2003. – 27 трав.

23 травня

Художник-самоук та дослідник подільської старовини

*До 120-річчя з дня народження
Олександра Львовича Грена*

Самобутній митець, вдумливий педагог, невтомний дослідник подільської старовини... Такою особистістю увійшов у літопис українського мистецтва Олександр Львович Грен.

Він народився 1898 року у Пскові в родині офіцера, нагородженого за участь у російсько-турецькій війні 1876-1878 років медаллю за відвагу. Чоловіки в родині Гренів традиційно ставали військовими, тому Олександра віддали в кадетський корпус. Однак військова справа мало приваблювала хлопця, найбільше він любив малювати.

З Кам'янцем-Подільським доля його пов'язала з 1917 року. Цього року батько вийшов у відставку у чині генерал-майора і переїхав до Кам'янця, бо народився на Поділлі. З 1918 року Олександр Львович назавжди оселився тут. Краса подільської землі настільки його вразила, що вже ніколи він з нею не розлучався.

У 1918 році помер від тифу Лев Вікторович Грен – єдиний годувальник родини. Діти залишилися без засобів існування. Щоб вижити, брати Грени почали виготовляти на продаж механічні іграшки – солдатиків зі зброєю, зайців, що грають на барабанах. Але ці іграшки ніхто не купував. Потім помер від сухот брат Олександра, а сестра, плекана генеральська дочка, відправилася вчителювати в глухе подільське село. Олександр Грен залишився один. Почуття самотності не покидало його до кінця життя.

У листопаді 1920 року в Кам'янці-Подільському була знову встановлена, але цього разу на довгі роки, радянська влада. Більшовикам були потрібні художники, щоб малювати пропагандистські плакати і гасла. Після закінчення спеціальних художніх курсів Грен отримав дозвіл на малювання портретів вождів пролетарської революції: Володимира Леніна, Льва Троцького, Йосипа Сталіна. Незабаром йому запропонували викладати історію мистецтва у Кам'янець-Подільському інституті народної освіти (ІНО), пізніше він викладав малювання в різних міських школах. Його ученицею була Тетяна Яблонська – в майбутньому відома українська художниця, народний художник СРСР, Герой України (вона навчалася в п'ятій трудовій школі).

Кам'янець-Подільський завжди славився базарами, яких на той час було шість. Грен був їх постійним відвідувачем, вишукуючи художнім оком старовинний одяг, рушники, хустки, килими. Щоб реставрувати старовину, навчився шити та навіть вишивати.

1926 року Грен написав портрет молодої жінки із села Крушанівка, де вчителювала його сестра Серафима. Подійкують, що зображена на портреті молода жінка була єдиним Греновим коханням. Подолянку було написано олією на грубому картоні. Він ще не раз повертатиметься до цього сюжету, доповнюючи його новими деталями, який у наступних композиціях викристалізується у неповторних «гренивських» образах подолянки.

У 60-ті роки ХХ століття Грен вийшов на пенсію й із запалом віддався улюбленій справі – малюванню, імпровізуючи в різних стилях. Так з'явилася картина «Подолянка». В

подальшому палітра творця збагатилася роботами: «Відпочинок» (1974), «Праця» (1978), «Голуби, летіть!» (1983).

Головна героїня творчості Грена – подільська жінка: висока, струнка, з темними сумними очима та чітко окресленими бровами. Одягнена в традиційний подільський стрій: вишиту сорочку, горбатку (спідницю), на голові – убір з 4-5 хусток бурячкового кольору, одна з яких, мов чадра, закриває її обличчя. Оскільки грошей на натурниць у нього не було, кажуть, що цих жінок він малював із себе.

Грен ішов власною мистецькою стежкою. Мав за основу землю, килим, тип подолянки. Всі ці компоненти докупи міг скласти лише великий майстер-професіонал. У нього був особливий талант розпізнавати красу Поділля углуб, до пракоріння, до джерел. На запитання, чому йому сподобалося Поділля, адже він бачив у роз'їздах майже всю Україну, він відповідав: «Я був приголомшений красою і цілісністю, яку складає ансамбль жіночих постатей у свято на тлі кольорових пагорбів».

Олександр Грен дуже любив Кам'янець, стрімчасті береги, хатки біля них, старовину, що вціліла; знав розташування всіх споруд до війни й дуже страждав, що все змінюється не на краще. «Мене завжди ці місця надихають щось зробити», – роздумував він під час прогулянок. Так він створив портрет середньовічного Кам'янця з замком, точно встановивши, що де стояло в ті далекі часи.

Апофеозом творчості художника стала картина «Старе місто на Поділлі» (створена 1981 року, зберігається в Кам'янець-Подільській картинній галереї), своєрідна молитва на честь рідного міста.

Наприкінці 70-х років ХХ століття Грен представив свій творчий доробок у Києві під час звітної виставки митців Кам'яниччини. Виставка мала великий успіх. Її відвідала художниця Тетяна Яблонська, яка назвала Грена своїм учителем, який заклав підвалини її творчості. Це була слава, але прийшла вона запізно. 1983 року художник помер у самоті, нужді та горі, залишивши напризволяще свої картини.

Було створено комісію з оформлення творчого доробку Олександра Львовича Грена та передачі його картин до

художнього відділу Кам'янець-Подільського музею-заповідника. До неї увійшли художник Борис Негода, науковий працівник музею Людмила Станіславська та директор музею Григорій Хотюн. Так твори Грена стали надбанням музею, а його колекція картин одна із окрас експозиції.

В. Міхалевський

Про О.Л. Грена

1. **Баженова С.** Олександр Львович Грен (1898-1983) – художник Поділля // Духовні витоки Поділля: митці в історії краю: матеріали IV всеукр. наук. практ. конф. – Хмельницький, 2014. – С. 51-53.

2. **Віштаченко В.А.** Творчий доробок Олександра Грена в експозиції Кам'янець-Подільського державного музею-заповідника // Мистецька спадщина Поділля в контексті полікультурного європейського простору: зб. наук. пр. – Кам'янець-Подільський, 2012. – С. 41-43.

3. **Будзей О.** На шляху до ГРЕНландії // Подолянин. – 2012. – 1 черв. – С. 8.

4. **Волкова В.** Про художника-самоука Грена і не тільки // Подолянин. – 2015. – 3 квіт. – С. 6.

5. **Шпильова В.** Приголомшений красою // Голос України. – 2010. – 26 берез. – С. 9.

30 травня

Україна в його душі

*До 70-річчя з дня народження
Петра Яковича Слободянюка*

Майже півстоліття служить національній культурі й історико-краєзнавчій справі Петро Якович Слободянюк – український культуролог, історик, архівіст, режисер, громадсько-політичний і культурно-освітній діяч. Виріс у с. Гоголі на Вінковеччині. Закінчив відділ духових інструмен-

тів Кам'янець-Подільського культурно-освітнього училища, режисерський факультет Київського державного інституту культури, аспірантуру, захистив дисертацію кандидата історичних наук на філософському факультеті Київського національного університету ім. Т.Шевченка. У 1967-1969-х рр. виконував обов'язки військового диригента у Шепетівському гарнізоні. В середині 1970-х років створив і керував єдиним в Україні великим жіночим духовим оркестром (45 музикантів) Сатанівського цукрового заводу, який став лауреатом всеукраїнських і регіональних фестивалів і конкурсів.

Маючи неабиякі організаційно-управлінські здібності, досвід роботи на керівних посадах Хмельницького обласного будинку народної творчості, відділу культури Хмельницького міськвиконкому, обласного управління культури, Петро Якович багато зробив для розвитку культури обласного центру, міст і районів Хмельниччини.

Чималий його внесок в розвиток театральної-концертної, клубної, бібліотечної, музейної справи, народної художньої творчості, розбудові Кам'янець-Подільського училища культури і Хмельницького музичного училища. Він створив і був першим керівником Подільського відділення Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Рильського НАН України, сприяв відкриттю художнього і літературного музеїв в обласному центрі, А.Ахматової у Слобідці-Шелехівській Деражнянського району.

За його плечима – величезний художньо-мистецький доробок – більше 200 сценарно-режисерських постановок масових народних свят (зокрема, перше обласне Свято подільського рушника (1974 р.), Свято подільської пісні, музики і танцю (1975 р.), Свята духової музики і марш-паради духових оркестрів (з 1972 р.), міжнародне Свято фольклору слов'янських народів «Слов'янське коло» (1989, 1992 рр.), Свято «Козацької слави» на місці Пилявецької битви (1991 р.), «Подільські візерунки» (1993 р.), концертів, мистецьких фестивалів, конкурсів, творчих звітів аматорів і художніх колективів Хмельниччини. Розробляє і запроваджує цільові програми розвитку культури, втілює в практику календар народних свят і обрядів.

З 1987 р. очолює обласне відділення Українського фонду культури, проводить обласний конкурс «Нові імена», який щорічно відкриває дорогу юним талановитим музикантам, співакам, художникам.

Упродовж 1997-2010 рр. Петро Якович Слободянюк очолював Державний архів Хмельницької області. За його керівництва відбулася докорінна зміна діяльності архіву. Дана установа стала одним із провідних центрів не лише із збереження та відновлення документів Національного архівного фонду України, а й ключовим центром пропаганди, координації та популяризації історії, культури в Хмельницькій області. Завдяки співпраці Петра Яковича з послом США в Україні Дж. Хербстом архів отримав реставраційну, множильно-копіювальну апаратуру. П. Слободянюку вдалося докорінно покращити зміст роботи, структуру, матеріально-технічну базу, кадровий склад, умови праці архівістів, вивести архів у розряд передових, найкращих архівів України з усіх галузевих показників. Під його керівництвом в містах і районах області створені трудові архіви, налагоджено чітку роботу районних і міських архівних відділів.

П.Я. Слободянюк – невтомний дослідник історії рідного краю, духовно-культурного життя в Україні. Він автор понад 30 монографій, архівних довідників, збірників документів. Серед них такі ґрунтовні наукові праці, як: «Культура Хмельниччини», «Українська церква: історія руїни і відродження», «Єврейські общини Правобережної України», «Місцеве самоврядування Хмельниччини: нариси історії територіальних громад» (6 томів), «Енергетика Поділля», «Медицина Поділля», «Подільські телекомунікації», «Герой України Василь Петринюк», «Профспілки Хмельниччини» та інші. Він сформував ідеологічну та історико-документальну базу Меджибізького музею Голодомору 1932-1933 рр. в Україні. Актуальними були його наукові статті, публікації в пресі, авторські тематичні телевізійні програми «У пам'яті назавжди».

Петро Слободянюк – член редколегій багатьох наукових збірників і книг, організатор і учасник численних наукових конференцій (як-то: «Культура України і слов'янський світ», «Збереження та відтворення культурно-національної спадщини

в нових суспільних умовах», «Культура Поділля: історія і сучасність», серії наукових форумів «Духовні витoki Поділля» тощо). Очолював раду з питань духовності і культури при Хмельницькій обласній державній адміністрації та обласне відділення Конгресу української інтелігенції. В різні роки обіймав посади професора Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, Хмельницького економічного університету, Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії. Як академік Української Технологічної Академії нині керує її Хмельницьким регіональним відділенням. Входить до ради козацьких старійшин.

Робота Петра Яковича Слободянюка високо оцінена державою. За багатолітню сумлінну працю, активну громадську діяльність, вагомий внесок у розвиток культури, освіти і науки він нагороджений орденом «За заслуги» III ступеня, Почесними грамотами Верховної Ради України, Головного управління Державної служби України, Міністерства культури України, Державної архівної служби України, багатьма іншими почесними відзнаками. Удостоєний медалей Українського фонду культури «За подвижництво в розвитку української культури», Української Технологічної Академії «За досягнення в розвитку науки, освіти і культури України», Хмельницької обласної премії в галузі мистецтвознавства, фольклору та етнографії ім. К. Широцького, Хмельницької міської премії ім. Б. Хмельницького. За поданням Міністерства культури України Указом Президента України від 29 червня 1995 р. за особистий внесок у збагачення національної мистецької спадщини, високий професіоналізм П.Я. Слободянюку присвоєно почесне звання «Заслужений працівник культури України».

Тож нехай і надалі в П.Я. Слободянюка буде світлою життєва дорога, тому що по іншому не може бути в людини, яка живе для людей і символом віри котрої є Україна.

О. Григоренко

Праці П.Я.Слободянюка

1. **Місцеве самоврядування** Хмельниччини: іст.-етногр. витоки, сторінки минулого та сьогодення місцевих громад. – Хмельницький: Поділля, 2004. – 592 с.
2. **Єврейські общини** Правобережної України. – Хмельницький: Прометей, 2005. – 500 с.
3. **Українська церква: історія руїни і відродження.** – Хмельницький: Міська друкарня, 2000. – 266 с.
4. **Культура Хмельниччини.** – Хмельницький: Поділля, 1995. – 332 с.
5. **Герой України Василь Петринюк.** – Тернопіль: Тернограф, 2012. – 180 с.
6. **Нескорені:** (нац.-визв. боротьба ОУН-УПА на чолі з генерал-хорунжим Романом Шухевичем). – Тернопіль: Збруч, 2006. – 76 с.: іл.

Про П.Я.Слободянюка

1. **Михайлова С.Р.** Натхненний Кліо і Орфеєм: наук.-мистец. діяльність П.Я. Слободянюка. – Кам'янець-Подільський: ПП Мошак, 2008. – 304 с.
2. **Матвєєв А.** Блискучі грані творчості заслуженого працівника культури Петра Слободянюка / А. Матвєєв, В. Коцюк // Духовні витоки Поділля: митці в історії краю: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Хмельницький, 13 берез. 2014 р.). – Хмельницький, 2014. – С. 212-217.
3. **Телячий Ю.В.** Науковий поступ П.Я. Слободянюка – українського культуролога, історика, архівіста // Духовні витоки Поділля: науковці в історії краю: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Хмельницький, 23 квіт. 2015 р.) – Хмельницький, 2015. – С. 413-419.
4. **Русанівська Т.** Україна – щоденна праця, довічна любов // Поділ. вісті. – 2003. – 29 трав.
5. **Крохмалюк В.** Закоханий у Поділля // Дем. Україна – 1995. – 26 верес.

3 червня

Легенда українського кіно

*До 90-річчя з дня народження
Костянтина Петровича
Степанкова (Волощука)*

Народний артист України Степанков (Волощук) Костянтин Петрович народився 3 червня 1928 року в селі Печеськи Красилівського району Хмельницької області у родині священика. Його батько Петро Петрович у 1939 році був репресований і розстріляний. Два брати Костянтина Петровича загинули. Молодший Георгій закатований голодом 1933-го року, а старший Ігор загинув під час Другої Світової війни у лавах УПА. По війні мати Степанкова, Євгенія Василівна, боячись із двома дітьми, Костянтином та молодшою сестрою Лідєю лишатися після відходу німців на батьківщині, вирішила виїхати до Узбекистану. Проте Костянтин їхати відмовився. Аби дати шанс своєму синові виплутатися із обставин, що склалися, і прожити життя без тавра «син ворогу народу», мама знайшла йому опікунів в Умані та віддала Костя на виховання, змінивши йому прізвище на своє дівоче Степанков, утворене від дівочого прізвища матері Степанко.

Своє дитинство та юність Костянтин провів в Умані. По закінченню школи він вступає до Уманського сільгоспінституту на плодово-овочевий факультет, склавши екстерном іспити за перші два курси. Як згадував сам Костянтин Петрович, весь час, роками, він змушений був недоїдати, тож «дуже хотів швидше стати плодоовочеводом, щоб поближче до їжі – до хліба, картоплі, буряку, меду». І саме тут він отримав квиток у великий світ мистецтва, що подарувало йому не лише творчу реалізацію, а й любов та сімейний затишок. В інституті Степанков вів «культмасовий сектор», де в його обов'язки входило запрошення відомих людей, котрі перебували в Умані, на зустрічі зі студентами та викладачами. Під час однієї з таких зустрічей на талановитого юнака звернув увагу і запропонував вступити до театрального інституту Амвросій Бучма, на той час актор та режисер Київського театру ім. Івана Франка, професор

Київського інституту театрального мистецтва ім. І. Карпенка-Карого. Степанков з радістю прийняв пропозицію Бучми і вступив на кіновідділ театрального інституту на курс Амвросія Бучми, який взяв його під свою опіку.

Після закінчення у 1953 році інституту театрального мистецтва він 31 рік був педагогом і керівником майстерні Київського інституту ім. І. Карпенка-Карого, грав ролі у театрі ім. Івана Франка, з 1968 року працював актором Київської студії імені Довженка.

Його фільмографія налічує кілька десятків назв стрічок різного жанру та хронометражу. Він був виконавцем 100 ролей в театрі і кіно, зіграв низку надзвичайно виразних національних характерів. Визначальними для образу Степанкова стали два фільми, створені 1968 року – «Камінний хрест» та «Анничка». Найбільш відомі ролі у фільмах «Захар Беркут», «Дума про Ковпака», «Білий птах з чорною ознакою», «Легенда про княгиню Ольгу» та інші.

Життя актора невіддільне від долі його героїв, від їх мужності і ніжності, досягнень і перемог. Коли на зйомках фільму «Високий перевал» він з товаришами піднявся на перевал у горах, побачив високе небо, гори, покриті лісами, велична природа вразила своєю первозданністю, і він вкотре замислився над суттю і буттям людини: «... кожна людина має подолати свій перевал, і добре зіграна роль – це свого роду вершина, підкорюючи яку змінюєшся сам. Підкорення, це безперервний рух вперед, воно надає життю нового змісту». Працюючи над ролями, він отримував великий життєвий та акторський досвід. «Я все життя працював – і в цьому бачу виправдання помилок і невдач. Кіно подарувало мені цілий світ, зустрічі з талановитими людьми, і я дякую за це долі».

Його ролі, його фільми – це його безсмертя. Він залишив після себе чудові кінороботи, що увійшли до золотого фонду українського та радянського кіно. За свою працю Костянтин Степанков був удостоєний звання "Народний артист України" (1974) та "Народний артист СРСР" (1977), лауреат премії Ленінського комсомолу (1974), лауреат Державної премії України імені Олександра Довженко (2003), перший лауреат

премії імені Леоніда Бикова (1998), володар Золотої медалі імені А. П. Довженка (1977), ордена «За заслуги» (1998).

46 років поруч з ним була його любов, його дружина, його «птаха», народна артистка Ада Миколаївна Роговцева. Свого часу вона стала студенткою, а він її викладачем. Вони покохали одне одного, одружилися і вже не розлучалися ніколи. Саме з цією жінкою Степанков розділив багато злетів, випробувань та найголовніше – у цієї пари було справжнє кохання. Проте воно було не безхмарним. Шість років Ада допомагала чоловікові побороти відкриту форму туберкульозу. Допомогла віднайти маму, яка прожила з ними до останніх днів свого життя, подарувала коханому сина Костянтина і дочку Катерину. І щоразу закривала очі на його слабкості, адже, як ніхто, вони вміли відчувати і розуміти один одного, бо у цій парі Бог поєднав не лише серця, а й душі. Саме тому на згадку про свого коханого, якого обожнювали тисячі жінок, а він стоячи на колінах вимолював прощення лише в однієї, своєї дружини, Ада Миколаївна написала книгу «Мій Костя», де йдеться про їх життя, сімейні радощі та біди.

Помер Костянтин Степанков 22 липня 2004. Похований в селі Жереб'ятин Бориспільського району Київської області.

Н. Синиця

Про К. П. Степанкова

1. **Тримбач С.** Довічний хрест: відомому акторові Костю Степанкову минуло б 85 років // День. – 2013. – 5 черв. – С. 11: фото.

2. **Поліщук Т.** Момент істини Костянтина Степанкова // День. – 2003. – 3 черв.

3. **Полтавець М.** Непроминутий талант: видатному митцеві театру й кіно Костянтинові Петровичу Степанкову – 75 // Дем. Україна. – 2003. – 3 черв.

4. **Сторожук О.** Слово про славного земляка // Поділ. кур'єр. – 2004. – 5 серп.

5. **Велиган Р.** 40 днів, як великого майстра немає серед нас // Поділ. кур'єр. – 2004. – 2-8 верес. – С. 15

8 червня

Ми не стояли на колінах...

*До 100-річчя з дня народження
Володимира Дмитровича Буласька*

Народився Володимир Буласенко 8 червня 1918 р. на Поділлі – село Сорокодуби Красилівського району. Дитинство його було нелегке. Батько повернувся з громадянської війни на милицях, тяжко хворий. Володі тоді було три роки. А ще через два роки батька не стало. Важко було матері, селянці-вдові, ростити двох малих синів, учити, виводити в люди.

Навперекір чорній нужді хлопчик тягнувся до знань, до навчання. Ось що розповість Ганна Костянтинівна – мати поета:

«Йому було шість років 8 іюня. І так осінню не дає мені жити: в школу! Повстрічала я вчителя і говорю:

– Михаїле Івановичу! Ну що мені робити з Володею, так в школу ходити хоче.

– Скільки йому років?

– В іюні шість.

– Зарано в школу йти. Далекувато. Та й батька у вас немає. Дитина добре не вдягнена, не взута.

Кажу, так воно і є, хай ще цю зиму побуде вдома.

Другого дня десь дитина пішла, аж увечері приходить. І завтра так. Я думаю, що він у сусідів з хлопчиками грається, а він пішов у школу і став у кутку в класі.

Вчитель питає:

– Володю, чого ти хочеш?

– В школу ходити.

– Сідай».

За щирою батьківською порадою вчителя Володя після десятирічки вступить на філфак Дніпропетровського університету. Щоб «вивести в люди» сина, мати продасть останню корівчину – годувальницю сім'ї.

Ставши студентом, хлопець ще з більшою пожадливістю потягнувся до знань. Читав, як мовиться, запоєм, і писав багато, писав щодня, але друкувати свої вірші не квапився.

Навчання в університеті перервала війна. Студент-третьокурсник пішов добровільно на фронт. Після поранення були полон і втеча з нього. Лець добрався додому. Лікувався. Пізніше добрі знайомі влаштували Булаєнка на роботу в бухгалтерії господарчого пункту сусіднього села Чернелівки (вже у наш час з'ясувалося, що направили його туди не просто «знайомі», а товариші по підпільній роботі). Чимало корисних справ зробив тоді Володя для мешканців села. Дізнавався, коли буде відправка у Німеччину і заздалегідь попереджав людей, аби встигли переховатися.

У сорок четвертім знову пішов на фронт. 19 серпня 1944 в бою з фашистами за визволення литовського міста Бауска Володимира Булаєнка було смертельно поранено.

Передчувало серце юнака... Коли йшов на фронт у рідній домівці з віршами залишив записку: «Якщо я ніколи не повернуся додому, прошу переслати ці книжки заказною бандероллю в Київ комусь із поетів. Може бути, придасться до друку. При цьому зазначити, що автора немає в живих...»

Першого повоєнного року мати поета добереться до Києва, аби показати саморобні книжечки-зшиточки із віршами загиблого сина. Вони потраплять до рук Андрія Малишка, головного редактора журналу «Дніпро». Саме тоді, прочитавши їх, він захоплено вигукне: «Це – поет від Бога» і видрукує частину доробку.

І тільки 1958 року у видавництві «Молодь» вийшла окрема збірка Володимира Булаєнка «Поезії», укладена старанням Ліни Костенко. Поезія знайде теплий відгук у серцях широкого читацького загалу. З особливою любов'ю її зустрінуть на рідному Поділлі. На знак визнання і глибокої поваги до пам'яті загиблого поета земляки назвуть його іменем колгосп, вулицю, обласну молодіжну літературну премію. Буде встановлено меморіальну дошку на Дніпропетровському університеті, в якому навчався Володимир Булаєнко.

Але знайшлися людиська. Натхненні чорною заздрістю, ці напишуть до «високої інстанції», що вшановують пам'ять В.Булаєнка незаслужено, адже він був у німецькому полоні. «Інстанція» відреагує блискавично і стане на бік трьох недремних інформаторів, які підписали листа.

Було це в ювілейному році (В. Буласнкові тоді виповнилося б 50). За вказівкою «згори» анулювали назви колгоспу, вулиці, премії, зняли меморіальну дошку з університету, потрошили погруддя поета, з бібліотек вилучили його книжки.

Свавілля вкоротить віку матері поета. Залишиться пустою хата – наодинці з трьома берізками, з якими виростав Володя. Але й вони втримаються недовго. Берізки зрубають, хату зрівняють із землею.

Аж з духовним відродженням незалежності України на місці, де стояла хата поета, поставили меморіальний знак. На колишньому подвір'ї посадили молоді берізки. А до 75-річчя від дня народження в Сорокодубах відкрили меморіальний музей Володимира Булаєнка, пам'ятник-погруддя, іменем поета назвали одну із вулиць Красилова, новозбудовану Кошелівську середню школу. За ініціативою голови обласної письменницької організації Миколи Федунця започаткували книжкову серію «Хранителі рідного слова». Серію відкрила книга поезій Володимира Булаєнка. І в передмові до видання Микола Федорович напише: «Так, справжні поети приходять на землю від Бога. У них завше тернистий шлях, складне і навіть незрозуміле для декого життя. Але це життя – справжнє, живе, немає у нього спину. Тут подуми і тривоги, відчай і політ, падіння, зриви і знову – лет, небо!»

Л. Данилюк

Твори В.Д. Буласнка

1. **Поки серце в нас живе...**: шляхи-дороги співучого сина Подільського краю / упоряд. М. Федунець. – Хмельницький: Поліграфіст, 2007. – 160 с.

2. **Моя любов була такою...**: поезії: 95-річчю від дня народження Володимира Булаєнка присвячується. – Хмельницький: Поліграфіст-2, 2013. – 48 с.

3. **Осінь в димах**; Неоспівана сіроокая; Руді вітрила підняла [та інші поезії] // Українське диво: поет. антол. – Київ, 2005. – Кн. 2. – С. 448-452.

4. **Журавлі пролітали над полем**; Перехрестивсь мечами гнів: [вірші] // При світлі вічного вогню / упоряд.: В. Касакович, В. Олійник. – Хмельницький, 1999. – С. 4.

Про В.Д. Булаєнка

1. **Сваричевський А.** Строфи немов набої // Подільської землі сини: худож. публіцистика. – Хмельницький, 1993. – С. 15-17.

2. **Красуцький М.** Пісня обпалена грозою: до 65-річчя загибелі на полі бою поета і воїна Володимира Булаєнка // Поділ. вісті. – 2009. – 1 верес.

3. **Федунець М.** На землі, що натхнення йому дарувала // Соборність. – 2002. – № 3. – С. 56-59.

4. **Буряк В.Д.** Булаєнко Володимир Дмитрович // Енциклопедія Сучасної України. – К., 2004. – С. 57.

5. **Косюк Г.** Святкували ювілей поета // Красилів. вісн. – 2003. – 14 черв.

14 червня

Дослідник історії містечка і перший творець музейного закладу в Меджибізькій фортеці – Михайло Йосипович Ягодзінський

До 95-річчя з дня народження

До величних постатей, які завжди будуть з Меджибожем та Україною, слід віднести знаного краєзнавця, першого директора музею в Меджибізькій фортеці Михайла Ягодзінського. Він зазнав багато випробувань і поневірянь, досліджуючи, зберігаючи й охороняючи пам'ятки історії і культури рідного краю.

Поділлєзнавець Михайло Йосипович Ягодзінський народився 14 червня 1923 року в с. Грушів Ржищівського (нині

Миронівського) району Київської області в багатодітній родині. Рано залишившись без матері, він дивом вижив під час голодомору 1932-1933 рр. в Україні. Після закінчення місцевої школи у вересні 1938 р. вступив на шкільне відділення Ржищівського педагогічного училища, яке закінчив перед Другою світовою війною. В травні 1941 р. був зарахований на скорочений курс Київського танкового технічного училища. За участь у бойових діях в період 1942-1945 рр. та отримання поранення нагороджений медаллю «За победу над Германией в Великой Отечественной войне 1941-1945 гг.» (1945).

Після звільнення з військової служби працював учителем, після закінчення Ужгородського державного університету викладав історію в школах Старокостянтинівського району, в Пилявецькій середній школі, працював директором Галузинецької восьмирічної школи Деражнянського району, пізніше вчителем історії Веселецької восьмирічної школи Городоцького району.

Увесь свій вільний час разом з учнями проводив в історико-краєзнавчих та етнографічних експедиціях, вивчаючи пам'ятки історії та культури рідного краю.

14 квітня 1969 р. М.Й. Ягодзінський був призначений на посаду наукового співробітника Меджибзького музею. Він стояв у витоків музейного закладу в Меджибзькій фортеці, засновував його фонди, вишукував необхідні стародавні речі. Метою його життя стало дослідження і звеличення історичного поступу містечка і фортеці. Він особисто був знайомий з академіком Національної академії наук П. Троньком, активно співпрацював з головним архітектором проекту реставрації фортеці Є. Лопушинською, археологом О. Авагяном, котрий проводив стаціонарні археологічні дослідження подвір'я Меджибзької фортеці. Про цей період свого життя Михайло Йосипович пізніше згадував: «З квітня 1969 р. мені приходилось займатися організацією реставраційних робіт у Меджибзькій фортеці для пришвидшення відкриття музею, адже експозиція обласного краєзнавчого музею закривалася у зв'язку з будівництвом нового приміщення.

Починати приходилось з нуля, тому що не було ні приміщень, ні експозицій. Дякуючи мобілізації сил

громадськості, учнів, допомоги тодішньої адміністрації обласного музею, в березні 1971 р. у фортеці була відкрита експозиція історичного відділу, а в травні 1975 – художній відділ. Загальна площа експозиції займала 900 м². До літа 1977 р. в Меджибзькому відділі вже працювало 8 чоловік, а кількість відвідувачів досягала до 25-30 тис. чоловік щорічно).

В книгах пропозицій залишалось багато записів вдячних відвідувачів на адресу колективу і особисто Михайла Йосиповича.

В 1971-1972 рр. в обласних часописах «Корчагінець» та «Радянське Поділля» він публікує свої історико-краєзнавчі праці: «Дещо з історії Меджибожа», «Архітектура Меджибзької фортеці», «Третя молодість», «Потрібна допомога» та інші.

Подальше вивчення містечка Меджибожа та околиць продовжилось у співпраці з науковими співробітниками музею М. Пінчаком та В. П'ясецьким. З ранньої весни і до пізньої осені великих ентузіастів-краєзнавців можна було зустріти на розораних полях Летичівського і сусідніх районів. Вони виявляли і досліджували сліди трипільської культури, поселення ранніх слов'ян.

Саме М. Й. Ягодзінський в 1973 р. розпочав археологічне дослідження подвір'я Меджибзької фортеці, було віднайдено первинне ядро Меджибзької фортеці XII – XIV ст., літописного «Межибожа», введено в науковий обіг десятки археологічних пам'яток.

За підсумками своїх археологічних розвідок на теренах Хмельницької області, на берегах річок Південний Буг та Бужок, Михайло Йосипович Ягодзінський підготував «Звіт про археологічні розвідки в межах Хмельницької області проведені протягом 1958-1971 рр.», «Звіт про археологічні розвідки по берегах верхів'я Південного Бугу в 1972 р.» та «Звіт про археологічні дослідження в зоні верхів'їв басейну рік Південний Буг та Бужок (околиці Меджибожа Хмельницької області) в 1973 р.», які знаходяться у фондах наукового архіву Інституту археології НАН України.

Поряд з історико-краєзнавчими та археологічними науковими дослідженнями Михайло Йосипович значну увагу приділяв і громадській роботі. В 70-х роках неодноразово

обирався депутатом Меджибізької селищної Ради. За участь в Другій світовій війні нагороджений орденом Богдана Хмельницького (1999); медалями «За оборону Києва» (1975), медаллю Жукова (1998); відзнакою Президента України – медаллю «Захиснику Вітчизни» (1999). Йому також були вручені ювілейні медалі «Двадцять лет Победы в Великой Отечественной войне 1941-1945 гг.» (1965), «Тридцать лет Победы в Великой Отечественной войне 1941-1945 гг.» (1975), «Сорок лет Победы в Великой Отечественной войне 1941-1945 гг.» (1985), «50 лет Победы в Великой Отечественной войне 1941-1945 гг.» (1995), «60 лет Победы в Великой Отечественной войне 1941-1945 гг.» (2005) та іншими відзнаками.

Разом із дружиною Тамарою Василівною виростили трьох дітей: синів Сергія та Олексія і дочку Наталію. В 1983 р. Михайло Йосипович пішов на заслужений відпочинок, але досить часто заходив у замок, турбуючись про те, чи ведуться археологічні розкопки, чи просувається реставрація, що нового знайдено, придбано чи зроблено в музейному закладі.

9 травня 2008 р., після урочистостей, що відбувалися в Меджибожі біля пам'ятника воїнам загиблим у Другій світовій війні 1941-1945 рр., він завітав у музей, де в розмові з колегами пророче сказав: «Прийшов попрощатися з Меджибожем, із замком, бо треба мені вже збиратися до Тамари Василівни». Мабуть, відчував, що недовго топтатиме ряст. Наприкінці травня дочка забрала батька до себе.

26 липня 2008 р. перестало битися серце Людини, Історика, Археолога, Учителя, Правдолюбця. Не стало мудрої, розсудливої, оптимістично налаштованої, завжди усміхненої, жартівливої людини. Він любив людей, природу, обходивши навколишні ліси вздовж і впоперек. Добре знав лікарські рослини, часто радив, яку хворобу чим лікувати. Навіть на екслібрисі вмів малюнок: мандрівник із палицею на плечі, а на ній висить вузлик з харчами.

Справу, розпочату Вчителем, продовжили його учні – М.В. Пінчак, О.А. Марущак, О.Г. Погорілець та багато інших, котрі з вдячністю згадують подвижницьку справу Михайла Йосиповича Ягодзінського. Дирекція Державного історико-культурного заповідника «Межибіж», реалізуючи Концепцію

розвитку заповідника як культурно-освітнього і науково-дослідного закладу та осередку історико-краєзнавчих студій для освітньо-культурних закладів навколишніх сіл і містечок регіону, враховуючи внесок подільського краєзнавця, першого творця музейного закладу в Меджибізькій фортеці Михайла Йосиповича Ягодзінського, планує встановити на адміністративному корпусі заповідника меморіальну дошку.

О. Погорілець

Праці М.Й. Ягодзінського

Прогресивні погляди визначного предка [основоположника хасидизму Ізраеле Балл Шем Тове, що народився в смт Меджибожі] // Легичів. газ. – 1991. – 31 серп.

Про М.Й. Ягодзінського

1. **Ягодзінський Михайло Йосипович** (1923 – 2008): історик, археолог, музейник / уклад. А. М. Трембіцький. – Хмельницький: Мельник А.А., 2011. – 127 с.

2. **Погорілець О.** Ягодзінський Михайло Йосипович – історик, археолог, музейник // Археологія і фортифікація Середнього Подністров'я: всеукр. наук.-практ. конф. – Кам'янець-Подільський, 2011. – С. 119-123.

3. **Пам'яті колеги:** [відійшов у вічність М.Й. Ягодзінський] // Берегиня скарбів народних... – Вид. 2-ге випр. і доп. / упоряд. А.М. Трембіцький. – Хмельницький, 2013. – Кн. 2. – С. 30-31.

14 червня

Поліфонія талантів

*До 25-річчя з дня заснування
Хмельницького муніципального
естрадно-духового оркестру*

Оркестр офіційно функціонує з 1993 року згідно розпорядження Хмельницької міської ради від 14.06. 1993 р. № 1351. Рішенням міськради від 8.11. 2012 р. № 928 він набув статусу «муніципального естрадно-духового оркестру».

Сьогодні в оркестрі 47 високопрофесійних музикантів. Більша половина з них – солісти оркестру! І кожен артист – віртуоз з індивідуальною манерою гри, з особливим тембром звучання свого інструменту. Потрібно неабиякого музичного й організаторського хисту диригента, щоб досягти тембральної злитності звучання, акордового строю, ритмічної і динамічної ансамблевості, щоб у слухачів виник гармонійно цілісний образ виконуваного твору.

У репертуарі колективу близько 500 творів вітчизняної і світової музичної класики, в т.ч. увертюри до опер, кантата «Карміна бурана» К. Орфа, рапсодії, фантазії на теми народних пісень в перекладенні для духових оркестрів, всесвітньовідомі джазові композиції, обробки народних мелодій – пісні, танці, марші.

Якостями диригента володіє нинішній директор і художній керівник оркестру з 2009 року Тарас Безнюк, який вивчив особовий склад оркестру зсередини: сім років до керівництва був артистом-солістом оркестру (труба). За плідну працю на посаді директора і художнього керівника оркестру Тарас В'ячеславович удостоєний звання лауреата міського конкурсу «Кращий за професією – 2010», став стипендіатом міської ради для провідних митців міста (2011), нагороджений Почесною грамотою Міністерства культури і туризму України (2013) та іншими відзнаками.

Засновником і першим диригентом аматорського духового оркестру при міському Будинку культури задовго до проголошення Незалежності України був військовий музикант у

відставці Станіслав Антонович Пірог (1916-2005). Ще в 1998 році 82-річним він грав у цьому оркестрі.

Після С. Пірога певний час керували оркестром Анатолій Слюсар, Василь Станко. Але найбільшого розвою досяг колектив за 15 років під керівництвом Володимира Боруцького (1994-2009) – став лауреатом міжнародного конкурсу духової музики (Рівне-1997) та декількох міжнародних фестивалів країн Європи (Трускавець – 2000, Чеханов – 2007, Гравелін, Сомюр – 2008). Колектив здійснював багаточисельні гастролі по містах України та в зарубіжжі.

Цю гастрольну традицію та участь у міжнародних фестивалях продовжує і Т. Безнюк. Оркестр став лауреатом у Франції (2011), в Польщі (2013), в Німеччині (2014, 2015), побував з концертами в багатьох країнах Європи. Оркестр часто виступає в районних центрах Хмельниччини.

Окрім сольних концертів, оркестр часто супроводжує сольні виступи та концерти своїх солістів-вокалістів – заслужених артистів України Олександра Полянського, Фатіми Чергіндзії, артистів Марини Українець, Інни Гласової, Павла Досюка. У 2001 році стартувала мистецька програма «Юні дарування м. Хмельницького», в якій оркестр супроводжував сольні виступи учнів п'яти дитячих музичних шкіл та шкіл мистецтв обласного центру.

У 2010 році при оркестрі вперше в Україні створено колектив мажореток «Альфа» (кер. О. Мильніков). Це дало новий поштовх для гастролей оркестру по багатьох містах України і зарубіжжя.

Від початку військової агресії Росії оркестр зробив благодійний внесок для українських вояків, що сягнув понад 100 тисяч гривень.

М. Кульбовський

Про оркестр

1. **Голоси єднання** // Кульбовський М. З подільського кореня. – Хмельницький, 2015. – Кн. 8. – С. 98-101.

2. **Салій І.** Як оживає і чим живе оркестр з диригентом Тарасом Безнюком // Проскурів. – 2013. – 7 берез. – С. 14.

3. **Чеговець А.** Оркестровий дивосвіт // Проскурів. – 2013. – 3 жовт. – С. 14.

4. **Полянська О.** Муніципальні віртуози – гордість хмельничан // Проскурів. – 2000. – 3 берез. – С. 8.

5. **Безнюк Т.** "Робимо все, щоб оркестр отримав звання академічного" / розмову з голов. диригентом Хмельниц. муніцип. естрад.-духового оркестру вела І. Салій // Проскурів. – 2017. – 30 берез. – С. 14

1 серпня

Поклик долі

*До 90-річчя з дня народження
Віктора Степановича Севця*

Живописець, графік Віктор Степанович Севець народився 1 серпня 1928 року в Хмельницькому /тоді – Проскурові/. Маючи хист до малювання з дитинства, відразу після закінчення школи у 1944 році почав трудову діяльність як художник-оформлювач міського управління культури.

У 1948 році Віктор Севець вступив до Львівського училища прикладного мистецтва, де провчився три роки. Його вчителем був Іван Васильович Север – відомий український скульптор. Але завершити освіту Віктору не вдалося – у голодні повоєнні роки треба було заробляти на хліб. У 1950 році Віктор Степанович повернувся у Проскурів, де працював у художньо-виробничих майстернях Художнього фонду УРСР /тоді вони називалися майстернями «УКООП– Художник». Їх очолював відомий російський графік, академік Академії мистецтв СРСР В.В. Корнєв. У визнаного класика гравюри Віктор Севець вчився секретам володіння різними техніками графіки.

У 1952-1953 роках художник перебував у творчому відрядженні на будівництві Каховської ГЕС. Там він створив серію живописних етюдів – портрети, панорами будівництва, які у 1957 році експонувались на обласній виставці у

Хмельницькому. В Новій Каховці у той час працювали українські митці Бондаренко В., Супонін П., Шишко С. Спілкування, знайомство з їхніми творами сприяли становленню Віктора Степановича як живописця. Там же він познайомився та подружився з Олександром Довженком, який збирав матеріали для своєї кіноповісті «Поєма про море».

Перша мандрівка Віктора Севця до Криму назавжди визначила основний вектор його малярства – морські краєвиди, сповнені ліризму, філософських роздумів про вічність природи. 1961 року у Криму прийшло й справжнє визнання. З нагоди 100-літнього ювілею видатного російського живописця К. Коровіна у будинку творчості його імені у Гурзуфі відбувся конкурс мариністів, на якому були відзначені роботи В. Севця. Того ж року дві роботи художника – краєвид «Ай – Петрі» та морський пейзаж вперше експонувались на Республіканській виставці в Києві.

Віктор Севець – учасник багатьох виставок: всесоюзних, республіканських, міжнародних /Росія, Білорусь, Польща, Японія, Німеччина, Угорщина, Греція, Австрія/. Він провів близько тридцяти персональних виставок. Відповідно й твори Віктора Степановича розсіялися по численних державних музеях та приватних зібраннях. І то не дивно, адже його реалістично достовірні пейзажі, подільські краєвиди – не просто відтворена дійсність, вони відбивають глибоко поетичне сприйняття природи автором.

Портрет у Віктора Степановича – це увічнений на полотні світ конкретної людини. Він майстерно відтворює риси моделі, проникає у її характер, передає настрій.

За понад шістдесятилітню творчу діяльність митець написав біля чотирьох тисяч полотен. Художні здобутки Севця, члена Національної спілки художників України гідно поціновані громадськістю: у 1998 році він став лауреатом обласної премії ім. В. Розвадовського, у 2003 – міської ім. Б. Хмельницького; він – дипломант міжнародних виставок «Марина – 2000», «Марина – 2004», нагороджений дипломом Російського центру науки і культури у Варшаві за проведення виставки «Гармонія» та дипломом Національної спілки художників України за особистий вклад у розвиток образотворчого мистецтва України.

Художник плідно співпрацював з Хмельницьким обласним художнім музеєм, в якому провів три персональні виставки. У зібранні музею зберігається чотири твори митця: три морські пейзажі /«В порту», «На Азовському», «Судно на розвантажуванні»/, один краєвид рідної землі /«Збір сіна»/.

Помер Віктор Степанович Севець 9 лютого 2017 року.

Н. Байдюк

Про В.С. Севця

1. **Віктор Сивець**: зб. ст. / упоряд.: В. Олійник, Л. Рожко-Павленко. – Хмельницький: Пролісок, 2003. – 59 с.
2. **Гірник Г.** Віктору Севцю – 85! // Проскурів. – 2013. – 1 серп. – С. 3.
3. **Карась П.** Патріарх українського живопису // Поділ. вісті. – 2008. – 1 серп.
4. **Бубен І.** Щедра палітра Віктора Севця // Проскурів. – 2001. – 23 берез. – С. 12.

2 серпня

Поділля йому через серце лягло

*До 50-річчя з дня народження
Сергія Миколайовича Єсюніна*

Сергій Миколайович Єсюнін – провідний науковий співробітник Хмельницького обласного краєзнавчого музею, кандидат історичних наук, заслужений працівник культури України, член Національної спілки краєзнавців України та Національної спілки журналістів України, дійсний член Центру дослідження історії Поділля та Південно-Східної Волині Інституту історії України НАН України.

Народився 2 серпня 1968 р. у Глухові Сумської області, з 1972 р. мешкає у Хмельницькому. За його ж власним зізнанням: «Поділля йому через серце лягло». Навчався у середній школі № 9. У шкільні роки найулюбленішими предметами були історія та

географія, а серед захоплень – туризм та історичне краєзнавство. По закінченню школи 1985 р. вступив до Харківського вищого військово-інженерного училища ракетних військ, яке закінчив у 1990 р. Був направлений в 57 ракетну дивізію, що дислокувалась у Жангіз-Тобе Семипалатинської області в Казахстані. Проте, з розвалом Радянського Союзу, залишив військову службу та 1991 р. повернувся в Україну до м. Хмельницький. Працював інженером-конструктором Окремого конструкторського бюро "Титан". Однак захоплення історією та краєзнавством не полишало С. Єсюніна.

Роботу в царині історичного краєзнавства Сергій Миколайович розпочав навесні 1995 р., коли був прийнятий до Хмельницького обласного краєзнавчого музею на посаду молодшого наукового співробітника. У 1997 р. призначений завідувачем відділу новітньої історії, від початку 2007 – провідний науковий співробітник.

За понад двадцятирічну роботу у Хмельницькому обласному краєзнавчому музеї С.М. Єсюнін побудував чимало стаціонарних та пересувних виставок, брав участь у створенні багатьох музеїв області, зокрема: меморіального імені Ю. Січінського в с. Мазники Деражнянського району, музею-діорами Пилявецької битви в Старій Синяві, історії села Копачівка Деражнянського району, історії локомотивного депо Гречани, Деражнянського районного музею, Славутського історичного музею та інших.

З першого року роботи в музеї Сергій Миколайович розпочав дослідження різних аспектів регіональної історії Поділля та Південно-Східної Волині, історії міста Хмельницького та міських поселень Поділля. Пізніше до сфери наукових інтересів додалися історія спорту та військова історія.

За період роботи в обласному краєзнавчому музеї він став автором понад 200 публікацій у наукових та краєзнавчих збірниках, 11 монографій та 13 видань у співавторстві. До того ж, С.М. Єсюнін упорядник та член редколегії краєзнавчого збірника "Літопис Хмельниччини", упорядник і відповідальний секретар науково-краєзнавчого збірника "Хмельницькі краєзнавчі студії".

Фактично немає такого району Хмельницької області, який би не привернув увагу відомого краєзнавця. Але найбільше уваги приділяє дослідженню історії міста Хмельницького. Серед окремих видань заслуговують на увагу науково-популярні книги "Хмельницький: історія, події, факти" (2004) та "Історія міста

Хмельницького: документи та матеріали" (2006), в яких на основі архівних джерел доведено, що перша письмова згадка про місто Хмельницький відноситься до 1431 року. Це надало можливість у 2006 р. міській владі затвердити цю дату як найдавнішу згадку про м. Хмельницький.

У 2005 р. С.М. Єсюнін видав новаторське дослідження – "Вулиці міста Хмельницького", на сторінках якого відображена історія всіх вулиць обласного центру. У 2008 р. побачила світ надзвичайно цікава книга "Прогулянка Проскуровом", яка завоювала популярність серед хмельничан та гостей міста. Серед останніх видань можна назвати книгу "Плоскирів: давня історія" (2015).

Науковці не лише Хмельницької області, а й на всеукраїнському рівні цілком справедливо вважають С.М. Єсюніна найавторитетнішим науковим біографом міста Хмельницького.

Цікаві нариси, що відкривають маловідомі сторінки історії краю, зібрані у книзі "Незнане Поділля". Не випадково ця книга отримала обласну відзнаку "Краща книга Хмельниччини-2013". Усім, хто любить подорожувати та цікавиться старожитностями Поділля, стануть у нагоді туристично-довідникові видання, для яких більшу частину матеріалів підготував ювіляр: "Хмельниччина справжня", "Путівник Хмельницька область", "Туристичні маршрути Хмельниччини" та інші. Науковці-історики не без підстав, жартуючи, називають свого колегу Сергія Миколайовича «Подільським Геродотом».

С.М. Єсюнін став організатором ряду конференцій, що були проведені у Хмельницькому. Зокрема, чотирьох наукових історико-краєзнавчих конференцій "Місто Хмельницький в контексті історії України" (2006, 2007, 2011, 2016), Всеукраїнських науково-практичних конференцій: "Хмельниччина в контексті історії України" (2012), "Козацька доба в історії Поділля та Південно-Східної Волині" (2013), "Хмельниччина в роки Другої світової війни" (2014), "Хмельниччина: історія та сучасність" (2017).

Сергій Миколайович був учасником понад 90 міжнародних, всеукраїнських та регіональних наукових конференцій з історії та краєзнавства, які відбулись як в Україні, так і за кордоном – у Білорусі, Болгарії, Польщі, Росії. Результати досліджень друкувались у наукових виданнях Києва, Львова, Харкова, Дніпра, Одеси, Вінниці, Херсона, Чернівців, Хмельницького, Черкас, Луцька,

Тернополя, Кам'янця-Подільського, Глухова, Острога, Галича та інших міст.

Найвагомішою науковою працею ювіляра стало дисертаційне дослідження "Міста Подільської губернії у другій половині XIX – на початку XX ст.: соціальна інфраструктура, адміністративний та економічний аспекти", яке він виконав під керівництвом професора Л. В. Баженова і успішно захистив 25 березня 2011 р. на засіданні спеціалізованої вченої ради Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка та отримав науковий ступінь кандидата історичних наук. За результатами дисертаційного дослідження у 2015 р. була видана ґрунтовна монографія "Міста Поділля у другій половині XIX – на початку XX ст.", яку визнали "Кращою книгою Хмельниччини-2015".

Окремо слід згадати успіхи С.М. Єсюніна на журналістській ниві – за період з 1999 і до середини 2017 р. він став автором понад 900 науково-популярних публікацій на історичну і краєзнавчу тематику у ЗМІ, зокрема у газетах: "Подільські вісті", "Проскурів", "Є-Поділля", "Моя газета", "Пульс", "Сімейна газета", "Голос України" (Київ), "Армія України" (Київ), "Історія+" (Львів) та інших. Від 2005 р. став засновником, редактором та основним автором краєзнавчої сторінки "Краєвид" у обласній газеті "Є-Поділля". Проект діяв до серпня 2014 р., усього побачило світ 235 випусків "Краєвиду". У 2015 р. розпочав співпрацю з Хмельницькою телерадіокомпанією "Поділля-Центр" як науковий консультант та ведучий телевізійного проекту "Вулиці рідного міста", у рамках якого знято вже понад 60 передач.

Широко відомий в області та місті С.М. Єсюнін як культурно-освітній та громадський діяч. В останні десятиліття він є постійним членом консультативної ради з питань охорони культурної спадщини Хмельницької області, топонімічної комісії Хмельницької міської ради, архітектурно-містобудівної ради при Департаменті архітектури, містобудування та земельних ресурсів Хмельницької міської ради, науково-методичної ради Державного архіву Хмельницької області, ряду науково-методичних рад музеїв Хмельницької області. Крім того бере активну участь у роботі Українського товариства охорони пам'яток історії та культури, Українського геральдичного товариства, громадської організації "Поклик віків", громадської організації "Центр стратегічних ініціатив" тощо.

Багатогранна робота на ниві історії, краєзнавства, музеєзнавства, журналістики, активна громадська діяльність була гідно оцінена: Сергій Миколайович Єсюнін – лауреат обласної премії ім. Ю. Січинського (2000), міської премії ім. Б. Хмельницького (2005), міської премії ім. М. Орловського (2007), регіональної премії "Скарби землі Болохівської" (2008), нагороджений Почесною відзнакою Хмельницького міського голови (2006), орденом Почаївської ікони Пресвятої Богородиці Української Православної Церкви (2012), відзнакою Хмельницької обласної державної адміністрації "75 років Хмельницькій області" (2012). У 2009 р. Указом Президента України удостоєний звання "Заслужений працівник культури України".

О. Григоренко

Праці С.М. Єсюніна

1. **Міста Поділля у другій половині XIX – на початку XX ст.:** монографія. – Хмельницький: ФОП Мельник А.А., 2015. – 336 с.: іл.
2. **Вулиці міста Хмельницького:** іст.-довід. вид. – Тернопіль: Вид. В.П. Андрішин, 2005. – 118 с.
3. **Місто Хмельницький:** історія, події, факти. – 2-е вид. перероб. та допов. – Хмельницький: ПП Мельник А.А., 2008. – 126 с.: іл.
4. **Плоскирів: давня історія.** – Хмельницький: Мельник А.А., 2015. – 62 с.: фото
5. **Незнане Поділля.** – Городок: Бедрихів край, 2012. – 156 с.: іл.
6. **Прогулянка Проскуровом:** іст. нариси. – Хмельницький: [б. в.], 2008. – 160 с.

Про С.М. Єсюніна

1. **Григоренко О.П.** Єсюнін Сергій Миколайович – історик, краєзнавець, музеєзнавець // Освіта, наука і культура на Поділлі. зб. наук. пр. – Кам'янець-Подільський, 2013. – Т. 20. – С. 387-392.
2. **Лауреати обласних премій Хмельниччини:** біобібліогр. покажч. – Хмельницький, 2004. – С. 23-24.

3. **Сергій Єсюнін** // Хмельницький в іменах. Прозаїки. Поети. Журналісти: довідник / уклад.: В. Дмитрик, Є. Семенюк. – Хмельницький, 2006. – С. 48.

4. **Данилюк П.** Bravo, Сергій Єсюнін! // Поділ. вісті. – 2012. – 25 груд. – С. 6.

27 серпня

Літературними стежками Хмельниччини

*До 25-річчя з часу офіційного
відкриття Хмельницького
обласного літературного музею*

1 січня 1992 року в м. Хмельницькому було відкрито «Музей письменника Олександра Купріна та літераторів Хмельниччини» як відділ обласного краєзнавчого музею згідно з рішенням обласного виконавчого комітету від 20 листопада 1991 року № 187 «Про створення музею письменника О.І. Купріна та літераторів Хмельниччини на правах відділу обласного краєзнавчого музею». Офіційне ж відкриття музею відбулося 27 серпня 1993 року під час святкування 500-річчя міста Хмельницького. Музей розташований в будинку 68 по вулиці Михайла Грушевського, який споруджено 1905 року.

Рішенням Хмельницької обласної ради від 28 вересня 2005 року «Про реорганізацію комунального закладу культури «Хмельницький обласний краєзнавчий музей» шляхом виділення з його складу музею письменника О. Купріна та літераторів Хмельниччини і літературно-меморіального музею Анни Ахматової (с. Слобідка-Шелехівська Деражнянського району) створено комунальний заклад культури «Хмельницький обласний літературний музей». З цього часу починається нова сторінка в історії закладу.

Експозиція Хмельницького обласного літературного музею розташована в 3-х залах. Кожен розділ експозиції – наче книга, в котрій відтворюється літературний образ краю. З документальною достовірністю подаються історико-літературні факти, показано духовне життя багатьох поколінь хмельничан і

їхніх предків, адже край цей – з подільською та волинською частинами благословив на творчу роботу понад триста письменників, літературознавців, фольклористів, кобзарів – вони тут народилися або свого часу жили, вчилися, працювали.

Перший зал музею має назву «Божественне Слово з народних уст». Експозиція розповідає про усну народну творчість, фольклор, давню писемність, започаткування нової української літератури. Тут представлені матеріали про письменницю і невтомного збирача народної творчості Олену Пчілку, фольклористів Климента Квітку, Андрія Димінського, Юхима Сіцінського, Костянтина Широцького, про подвижницьку діяльність учених і письменників-полемістів Герасима і Мелетія Смотрицьких, про цілий ряд вихованців Кам'янецької духовної семінарії, що залишили помітний слід у розвитку культури, історії, освіти, духовності краю. Також подані матеріали про розвиток в Україні книгодрукування, зокрема, про діяльність Івана Федорова в Острозі, представлено макет друкарського верстата ХУІ ст.

Другий зал іменується «Красо України, Подолля». Тут розповідається про класиків української літератури, чиї імена пов'язані з сучасною Хмельниччиною: Тарас Шевченко, Леся Українка, Михайло Коцюбинський, Леонід Глібов, Михайло Старицький, Степан Руданський, Анатолій Свидницький...

У розділі – «Хмельниччина – колыска творчості різних народів» представлена література національних меншин краю, а саме: російська, польська, єврейська.

Російську літературу в нашому краї розкриває експозиція, присвячена життю і творчості Олександра Купріна. У колишньому Проскуріві він, тоді молодий підпоручик, починав свою військову службу в 46-му Дніпровському полку. Життєві враження і події того часу лягли в основу повісті Олександра Купріна «Поєдинок». На Поділлі свого часу побували Костянтин Батюшков, Володимир Даль, Лев Толстой, Сергій Сергєєв-Ценський, Михайло Булгаков та інші російські письменники.

З Поділлям і Волиню пов'язані життя і творчість багатьох видатних і відомих письменників польської літератури. Юзеф Ігнацій Крашевський, Генрик Сенкевич, Северин

Гошинський, Софія Косак-Щуцька, Йосиф Ролле, Юзеф Корженьовський, Маврицій Гославський – одні з них представлені в експозиції, про інших музейні працівники розшукують, досліджують матеріали.

Чимало єврейських письменників народилося в нашому краї, жили, працювали тут – про них теж розповідається в музейній експозиції. Це, зокрема, Перец Маркіш, Хаїм Бейдер, Лев Квітко...

Третій експозиційний зал – «Колись історія назве наш час народженням людини» – розповідає про письменників 20-50-х років, поетичне слово шістдесятників, подає літературні портрети наших сучасників. Тут відвідувачі дізнаються про життя і творчість Івана Огієнка, Івана Дніпровського, Володимира Свідзінського, Михайла Драй-Хмари, Панька Педи, Валер'яна Поліщука, Леоніда Лупана, Костя Гордієнка, Володимира Буласнка, Дмитра Прилюка, Володимира Семеновського, Володимира Маняка, Володимира Ладижця, Володимира Бабляка, Романа Юзви, Івана Юва, Ігоря Римарука, Тодося Осьмачки, Григорія Костюка, Анатолія Юриняка, Яреми Байрака та багатьох-багатьох інших.

У музеї діє літературно-музична світлиця «Сяйво калини». Тут створено літературно-меморіальний комплекс поета-байкаря Микити Годованця, експозиційний комплекс, присвячений обласній організації Національної спілки письменників України. Тут відбуваються зустрічі з письменниками, проводяться літературні сторінки, презентації нових видань, тематичні літературно-музичні вечори, обласні поетичні конкурси, експонуються різноманітні тематичні виставки тощо. Спільно з організацією видаються книги серії «Хранителі рідного слова».

Музей співпрацює з обласним науковим центром естетичного виховання молоді, обласними бібліотеками, Хмельницьким музичним училищем імені Владислава Заремби, вищими навчальними закладами, коледжами, гімназіями, ліцеями, загальноосвітніми школами. Звучать тут народні пісні у виконанні фольклорних гуртів, демонструються виставки художників, вишивки майстринь тощо.

У складі Хмельницького обласного музею діє і літературно-меморіальний музей Анни Ахматової в с. Слобідка-Шелехівська Деражнянського району.

Анна Ахматова приїздила до родичів на Поділля, гостювала в с. Слобідка-Шелехівська у тітки Анни Еразмівни Вакар. Написала тут декілька віршів.

Мати Анни Ахматової — Інна Еразмівна Горенко поселилася у сестри в с. Слобідка-Шелехівська і померла тут 1930 року. На старому сільському цвинтарі зберігається її могила, а також поховання тітки Анни Ахматової А.Е. Вакар та її чоловіка В.М. Вакара.

В 1989 році з нагоди 100-річчя від дня народження Анни Ахматової в с. Слобідка-Шелехівська Деражнянського району був відкритий літературно-меморіальний музей її імені. Тут встановлено і перший в Україні пам'ятник Анні Ахматовій роботи скульптора з Санкт-Петербурга Володимира Зайка.

Експозиція музею розповідає про життєвий і творчий шлях Анни Ахматової та її близьких і рідних.

Хмельницький обласний літературний музей та його відділ – літературно-меморіальний музей Анни Ахматової у с. Слобідка-Шелехівська запрошують мешканців області та гостей краю на екскурсії, масові та інші заходи.

Л. Данилюк

Література про музей

1. **Міцінська Т.П.** Хмельницький літературний музей: заснування і розвиток // Матеріали XIII Подільської історико-краєзнавчої конференції (18-19 листоп. 2010 р.). – Кам'янець-Подільський, 2010. – С. 600-603.

2. **Палыга Н.** Хмельницький обласной літературний музей // Путеводитель по літературным музеям ближнего зарубежья. – Санкт-Петербург, 2012. – С. 34, 36-37.

3. **Літературно-меморіальний музей Анни Ахматової в с. Слобідка-Шелехівська: путівник / текст Т. Міцінської.** – Хмельницький: Поліграфіст-2, 2009. – 80 с.

4. Хмельницький обласний літературний музей // Музеї міста Хмельницького: інформ. довідка / Хмельниц. центр. б-ка. – Хмельницький, 2014. – С. 28-31.

7 вересня

Польський історик з Ізяслава

*До 180- річчя з дня народження
Мар'яна-Кароля Дубецького*

7 вересня (за старим стилем – 26 серпня) виповнюється 180 років від дня народження Мар'яна-Кароля Дубецького – відомого польського історика, письменника та громадського діяча. Мало хто знає, що значна частина його життя була пов'язана з Україною та, зокрема Волинню.

Мар'ян-Кароль Дубецький народився в Ізяславі у 1838 році в сім'ї Людвіка і Анни з Славків. Було в нього два брати: Целестин – публіцист і Олександр-Гедеон – учасник національно-визвольної боротьби. Від першого місяця життя і до 10-річного віку (батьків втратив ще в дитинстві) він виховувався під пильною і доброю опікою тітки Гонорати Славківни і дядька Адама Славка. Ці перші 10 років життя заклали підґрунтя його подальшої освіти і поглядів.

Вже з юних літ Мар'ян поріднився з книжками. Насамперед хлопця цікавили історичні твори. У віці 14 років Мар'ян вже сам пробує щось писати.

Після домашньої освіти своє навчання Мар'ян Дубецький продовжив у Житомирській гімназії. Потім було навчання в Харкові, а згодом в Києві. Після закінчення навчання в Київському університеті Св. Володимира на історико-філологічному факультеті Мар'ян Дубецький був призначений вчителем польської мови Рівненської гімназії. Там він захопився ідеями реформ та демократичних свобод. Коли активізувалися польські патріоти, то серед перших хто на Волині підтримав цей рух, був Мар'ян. Проте, вже 1861 року, після кількох вільнодумних польських акцій вчителя звільнили з гімназії. Мар'ян Дубецький переїхав жити до брата в маєток Сіваків під

Берестечком. Тут він продовжив свою активну просвітню і політичну діяльність. За участь в демонстрації його було арештовано і відправлено на адміністративне заслання аж під Уральські гори, у В'ятку.

У 1863 році Мар'ян Дубецький повернувся на Волинь, став учасником та одним з керівників польського антиросійського повстання. Більше того, наш земляк увійшов до Національного Уряду повстанців та закарбувався в історії польського національного відродження як одна із найгероїчних постатей. Він належав до ініціативного ядра повстання на Волині, був секретарем лідера польського визвольного руху Ромуальда Траутгутта. Поразка повстання у 1864 році обернулася другим арештом. Після тортур, під час яких Мар'янові зламали щелепу, його засудили до смерті. В останню мить страту замінили довічною каторгою. Отож знову заслання у Сибір, а згодом – в Іркутськ. Цікаво, що Мар'ян Дубецький став єдиним з членів Національного Уряду повстанців, кому смертну кару було замінено на каторгу.

Провівши десять довгих роки у засланні, 1874 року був помилуваний. Отримавши дозвіл повернутися до європейської частини Російської імперії, Мар'ян Дубецький свідомо повертається в Україну. Проте, мешкати на рідній Волині йому заборонили, отож історик осів у Катеринославі (нині – Дніпро). Жив там шість років та займався історією козаччини, написав чимало розвідок та книг. Серед них – «Кодак – прикордонна фортеця та її околиці» (1879) та «Поле битви під Жовтими Водами» (1880). У цих працях наш земляк дещо ідеалізував становище України під владою Речі Посполитої та не об'єктивно ставився до Визвольної війни українського народу 1648-57 років. Але для українських істориків й такі праці мають цінність, адже вони віддзеркалюють погляд своїх польських колег на події козацької доби.

З 1880 року Мар'ян Дубецький мешкав в Одесі, а в 1883 році переїхав до Польщі. Він жив та працював у Варшаві та Кракові, займався історико-дослідницькою та викладацькою діяльністю, став відомим автором монографій з історії Польщі і України, видавцем краєзнавчих досліджень Едварда Руліковського. Помер у Кракові 1926 року.

Впродовж багатьох років ім'я Мар'яна-Кароля Дубецького було фактично викреслено із української історії. Й лише в останній час відомості про обставини життя та наукова спадщина уродженця Ізяслава стає відомою широкому загалу.

С. Єсюнін

Про М. Дубецького

1. **Мороз В. С.** Мар'ян Дубецький: забутий історик із Хмельниччини / Віктор Мороз, Володимир Мороз // Місто Хмельницький в контексті історії України: матеріали III наук.-краєзн. конф. – Хмельницький, 2011. – С. 119-125.

2. **Єсюнін С.** Польський патріот та історик Мар'ян Дубецький // Газ. Поділля. – 2013. – 22 серп. – С. 14.

3. **Зашкільняк Л.О.** Дубецький Мар'ян-Кароль // Енциклопедія Сучасної України. – Київ, 2008. – Т. 8. – С. 461.

4. **Климчук А.М.** Мар'ян Дубецький – дослідник козацького Придністров'я // Берестецька битва в історії України: матеріали наук.-практ. конф. – Пляшева, 2016. – С. 51-53.

26 вересня

Стежини життєвого і творчого життя Микити Годованця

До 125-річчя з дня народження

Годованець Микита Павлович (1893-1974) народився в селі Вікнина (сьогодні село Гайворонського р-ну Кропивницької обл.) в селянській родині. Після закінчення двокласної вчительської школи довгий час працював народним учителем. Ще на шкільній лаві почав віршувати. Ранні виступи Микити Годованця в періодичній пресі припадають на 1913 рік. В наступному його сатиричні твори та лірика друкуються в київському журналі «Маяк» та в інших виданнях.

Копітка робота над байкою розпочалася у Микити Павловича 1920 року. Перша його книжка байок «Незаможник

Клим» вийшла у Вінниці в 1927 році. Наступними були збірки – «Про добробут і культуру» (1928), «Парася на парастасі» (1929), «Будяки», «Довгоносик», «У колективі» (1930), «Трактор і рало» (1931), «Байки» (1932).

Він працює над оригінальними творами, успішно перекладає байки, пісні поета Дем'яна Бедного. Друкується в Кам'янець-Подільській періодиці, виступає на сторінках столичних видань. Політвідділ 41-ї стрілецької дивізії Червоної Армії видав окремим виданням у перекладі Микити Годованця книгу Д. Бедного «Байки і пісні».

З 1927 року Микита Павлович переходить на журналістську роботу, працює в редакціях провінційних і столичних газет, журналів.

В 1937 році Микита Годованець видає в перекладі на українську мову казку російського письменника Олексія Толстого «Золотий ключик або пригоди Буратіно». Цим завершується перший довоєнний період творчості байкаря.

1937 року був безневинно репресований, десять років провів у ГУЛАГівських концтаборах. Звільнений у 1947-му. Але з родиною, яка проживала у Кам'янці-Подільському, зійтися не зміг. Лише у 1954 році офіційна влада дозволила переїхати на Поділля і поселитися у місті над Смотричем.

Минули роки, та ще і тепер від слів «сталінські репресії 1937-го» стає моторошно. Скільки душ було загублено і в основному непересічного люду. Микита Павлович один із тих небагатьох, кому пощастило вижити.

Частим гостем обласного літературного музею бував Дмитро Михайлович Брилінський, нині уже покійний. Був гарним, досвідченим педагогом, краєзнавцем, літератором. Його і Микиту Годованця єднали теплі, дружні стосунки. Підтвердженням цього є їхнє листування. Брилінський присвятив Микиті Годованцю такі рядки вірша:

*Микиті Годованцю
У художньому Ви царстві
Перший з королів,
Справжній майстер у байкарстві
З-поміж байкарів.*

*Шана Вам, наш патріарху,
За врожай байок.
Вічно хай же Ваша арфа
Тішить нас, діток!*

Під час однієї із зустрічей, коли Брилінський провідував Микиту Павловича, зайшла розмова про репресії, Колиму. Годованець розповів про одну з історій, яка трапилася з ним на засланні. «Після сніданку колона в'язнів простувала на лісоповал. Доводилось іти з добрий десяток кілометрів. Поверталися до табору вечірньої пори. Бараки табору не було огорожено. За дві сотні кілометрів, а може, і більше, – жодного людського житла. Знеможені, хворі люди і втікати не могли. Зверталися до Йосипа Сталіна із проханням про помилування. Микита Павлович листа також написав і відправив. Настала зима із сорокаградусними морозами. У Годованця було хворе серце. Ноги розпухли. Ходити було важко. Одного разу, як завжди, колона вирушила на роботу. В'язнів супроводжували конвоїри із собаками. Відійшли від бараків з кілометр, а може і далі. Микиті Павловичу стало зле. Він упав. Через нього переступали і колона рухалася далі. Допомога була заборонена. Він розумів, що це кінець. Колона зникла із виду. Мороз, безкраї сніги, і він один на всьому білому світі. Де і сили взялися, а може, «друге дихання» відкрилося. Він зміг знову доповзти до табору».

Розповідаючи про це, він дуже плакав. Сльози котилися по щоках.

«В крайньому бараці знаходився лазарет. З останніх сил виповз і постукав у двері. Лікар допоміг йому потрапити до лазарету. Це і стало порятунком.

Правила для лікування в лазареті були такими: лікуватися сім днів, далі на роботу. Політв'язні радилися, як врятувати Микиту Павловича. Що робити?

Лікар вирішення цього питання взяв на себе. Він просив за Годованця. Говорив, що це байкар, пише маленькі казочки і т. д. Начальник табору наказав дати М. Годованцю іншу роботу. Він розносив тепер обіди для обслуговуючого персоналу. Серед них були різні люди. Одні не доїдали до кінця «щі», снігу додати – і ще трохи посьорбаєш. Інші

кидали окрасць хліба. Годованець притоптував окрасць в сніг. Коли нікого не було - приходив і забирав. З часом і місяць збіг. Начальник табору викликав лікаря і сказав, що Годованець роз'ївся і завтра разом з усіма рушить на лісоповал. Його привезли у селище Спорне. Днів десять водили на допит. По півдня стояв перед столом слідчого, який на нього навіть не дивився. Просто ставив різні провокаційні запитання. Боліли розпухлі ноги, важко було стояти. Одного разу слідчий зняв окуляри, підвівся із-за столу, простягнув руку через стіл і сказав: «Здравствуйте, Никита Павлович!».

«Тоді я зрозумів, що мене оправдали. Ноги мої наче прикипіли до підлоги. Я деякий час не міг зрушити з місця» – згадував байкар. Ці обставини співпали із «Розпорядженням про доходяг». Годованець залишився в Спорному, тут він перебував до 1945 року.

Син байкаря Анатолій Микитович передав музею архів батька і деякі його речі. Меморіальні реліквії експонуються в музеї.

Після повернення до Кам'янця-Подільського, майже два роки довелося бідувати. Письменник був реабілітований у 1957 році. Життя поступово налагоджувалося. З творчим натхненням та надією Микита Павлович взявся за літературну діяльність. Підготував збілочку байок, які вийшли в 1957 році. Плідно працює, готує до видання нові книжки, однак вони не доходили до друку, виникали якісь перепони, замовчування, відписки. Звичайно, болісно було це все сприймати. Можливо, роки заслання залишили і тут свій слід.

Земний шлях Годованця закінчився в 1974 році. Його поховали в місті Кам'янці-Подільському. На сьогодні одна із вулиць давнього міста названа на честь Байкаря.

Т. Міціньська

Твори М.П. Годованця

1. **Вибране** / упоряд. А.М. Годованець. – Хмельницький: Доля, 1993. – 62 с.

2. **Байки і притчі**. – Львів: Каменяр, 1970. – 87 с.

3. **Вужі під яслами: байки.** – К.: Рад. Україна. – 1963. – 63 с.

4. **Слово про байку:** роздуми в творчій лабораторії – Вінниця: Континент-Прим, 2003. – 79 с.

5. **Поезії 1917-1920 рр.** / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т, Центр дослідження історії Поділля. – Хмельницький: Мельник А. А., 2008. – 78 с.

Про М.П. Годованця

1. **Гінзбург Є.М.** Непохитна мужність поета (до століття з дня народження Микити Годованця) // *Культура Поділля: історія і сучасність: Матеріали II наук.-практ. конф., присвяч. 500-річчю м. Хмельницького.* – Хмельницький, 1993. – С. 236-239.

2. **Годованець А.М.** М. Годованець на Поділлі // *Кам'яначчина в контексті в історії Поділля: наук. зб.* – Кам'янець-Подільський, 1997. – Т. 1. – С. 118-119.

3. **Будзей О.** Зустрічі з Годованцем // *Подільянин.* – 2017. – 5 трав. – С. 6 : фот.

4. **Годованець А.** «В 24 часа покинуть город» // *Подільянин.* – 2008. – 29 лют. – С. 6.

5. **Василяшко М.** Байка за колючим дротом, або відомий і невідомий Микита Годованець // *Літ. Україна.* – 2005. – 21 верес

28 вересня

На вершині творчого життя: славноліття професора Олександра Григоренка

До 70-річчя з дня народження

До когорти сучасних відомих представників української вищої школи та історичного краєзнавства належить доктор історичних наук, професор Олександр Петрович Григоренко, людина, патріот, справжній друг і товариш, науковець від Бога, який вже 45 безперервних років служить історичній науці, рідному Поділлю, вишам Хмельниччини, де гартувалися його

творчі таланти, зростала дослідницька майстерність у висвітленні «білих» і «чорних» плям в історії і культурі України і Хмельниччини. Все своє життя О.П. Григоренко присвячує новітньому українському відродженню, формуванню громадянськості і патріотизму в сучасних будівників незалежної української держави.

Олександр Петрович народився 28 вересня 1948 року в селі Сербинівка Старокостянтинівського району. Ази трудового загартування проходили з малих літ у щоденній нелегкій селянській праці, тому малий Сашко добре знав, що таке сапа, вила, лопата, сокира, граблі, коса, мозолі на руках, наколені стернею босі ноги, росяні ранки, яка ціна запашної хлібини, випеченої і поданої на стіл невтомними материнськими руками. Закінчивши в 1966 році середню школу, Олександр став працювати робітником-будівельником місцевої міжколгоспної будівельної організації. В 1967-1969 роках проходив строкову військову службу, спочатку в Ленінградському, а згодом у Московському військових округах. Тут, в армійських буднях, продовжилось його трудове, фізичне і моральне загартування, визрів невоситимий потяг до знань, наполегливість у досягненні мети, прагнення нести і творити людям добро.

Прихильна до Олександра Петровича доля у 1969 році привела його на студентську лаву історичного факультету Кам'янець-Подільського державного педагогічного інституту, який успішно закінчив у 1973 році. В цей період я працював у цьому навчальному закладі викладачем суспільних наук і з задоволенням згадую сумлінного і старанного студента, який не тільки відмінно навчався, але й був взірцем для однокурсників, добрим другом і товаришем, його завжди можна було знайти в читальній залі інституту.

Закінчивши вуз з відзнакою, Григоренко О.П. за направленням поїхав працювати вчителем історії і суспільствознавства у Камінську середню школу Дзержинського району Житомирської області. Його глибокі знання історії, методична підготовка, вміння працювати з допитливими сільськими дітьми, ладити з вчителями і батьками, принесли йому заслужену повагу в педагогічному колективі. Бажання вдосконалити свої знання з історії України і суспільствознавства

привело Олександра Петровича на стаціонарне навчання в аспірантурі Інституту історії України Академії наук України. За три роки навчання і наполегливого наукового пошуку він зумів підготувати кандидатську дисертацію, яку успішно захистив у січні 1979 року. Після захисту дисертації протягом десяти років працював старшим викладачем, доцентом Кам'янець-Подільського педагогічного інституту.

Через певні життєві проблеми Григоренко О. П. у 1989 році переїжджає у місто Хмельницький і влаштовується на роботу в Хмельницький технологічний інститут побутового обслуговування, спочатку доцентом, а потім завідувачем кафедри історії держави і права, згодом – завідувачем кафедри історії і культури. В 1995 році захистив докторську дисертацію, а в 1997 році йому було присвоєно вчене звання професора. Із 1998 по 2007 роки Олександр Петрович викладав історію України в Національній академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького. Впродовж 2008 - 2013 рр. працював завідувачем кафедри міжнародної інформації Хмельницького національного університету. Нині перебуває на пенсії, однак продовжує свою наукову діяльність.

За час науково-педагогічної діяльності Григоренко Олександр Петрович опублікував понад 430 наукових досліджень, майже половина з них присвячена історико-краєзнавчій тематиці, біографічним нарисам відомих подільських педагогів, вчених і краєзнавців. Водночас він був науковим керівником багатьох магістерських і аспірантських робіт, написав десятки відгуків на автореферати кандидатських дисертацій, багато разів опонував на захистах кандидатських і докторських дисертацій, був членом спеціалізованої ради по захисту при Кам'янець-Подільському національному університеті ім. І. Огієнка.

Наукова, освітянська, громадська і організаторська діяльність професора Григоренка О.П. органічно поєднується з його високоідейними моральними принципами, духовним багатством душі, подвижництвом в науці і педагогіці, толерантним ставленням до студентів, вірною дружбою і товаришуванням. Високий професіоналізм, наукове сумління і чітка громадянська позиція, щирість, доброзичливість, оптимізм

і віра в краще майбуття у поєднанні з турботою про свою сім'ю, родину, дітей і онуків, друзів і колег – це і є постать Олександра Петровича Григоренка. За сумлінну працю він нагороджений багатьма відзнаками, грамотами і подяками, занесений на Дошку пошани Хмельницького обласного державного архіву.

В квітні 2017 року Олександр Григоренко став одним з перших лауреатів обласної премії імені Василя Баженова, відомого подільського письменника, педагога і природолюба. Він продовжує брати активну участь в організації і роботі міжнародних, всеукраїнських та регіональних конференцій, наукових симпозіумів, круглих столів в Хмельницькому, Вінниці, Кам'янці-Подільському, Шепетівці, Могилів-Подільському, Вінківцях, Деражні, Меджибожі тощо.

Олександр Петрович є активним членом правління Хмельницької міської організації краєзнавців України, одним з ініціаторів створення науково-краєзнавчого збірника «Хмельницькі краєзнавчі студії» і членом його редакційної колегії, автором багатьох наукових публікацій.

І нині, коли постукала у його двері 70-та золота осінь з різнобарв'ям фарб і кольорів, добірним урожаєм на життєвій ниві, ми щиро вітаємо Олександра Петровича із славноліттям.

Ю. Блажєвич

Праці О.П. Григоренка

1. **Молодь і соціально-економічні** відносини на селі / О.П. Григоренко, В.С. Лісовський. – Хмельницький, 1998. – 198 с.

2. **Семидесятирічний шлях** становлення та розвитку Хмельницької області // Хмельниччина в контексті історії України: матеріали Всеукр. наук.-краєзн. конф. – Хмельницький, 2012. – С. 10-14.

3. **Хмельницький національний** університет в особах // Духовні витоки Поділля: педагоги в історії краю: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. – Хмельницький, 2013. – С. 56-64.

4. **Голодомори 1932-1933, 1946-1947** років як засіб політичних репресій проти українського селянства // Геноцид: голодомор 1932-1933 рр. на Хмельниччині: причини, жертви,

наслідки. – Хмельницький; Кам'янець-Подільський, 2008. – С. 157-164.

5. **Володимир Захар'єв:** «... й до скону буду тільки ним іти»: з нагоди 50-річного ювілею. – Хмельницький: Цюпак А.А., 2013. – 128 с.: фото.

Про О.П. Григоренка

1. **Григоренко Олександр Петрович** // Завальнюк О.М. Подільські науковці й освітяни: звершення в ім'я незалежної України. – Кам'янець-Подільський, 2016. – С. 156-163.

2. **Блажевич Ю.І.** Відомий дослідник регіональної історії та культури Поділля і Волині: (проф. О. П. Григоренку – 65) // Краєзнавець Хмельниччини: наук.-красн. зб. – Кам'янець-Подільський, 2013. – Вип. 5. – С. 162-164.

3. **Баженов Л.В.** Григоренко Олександр Петрович // Енциклопедія сучасної України. – Київ, 2006. – Т. 6. – С. 427.

4. **Завальнюк О.М.** Вчений, педагог, людина: (до 60-річчя від дня народження д-ра іст. наук, проф. О. П. Григоренка) // Освіта, наука і культура на Поділлі: зб. наук. пр. – Кам'янець-Подільський, 2009. – Т. 12. – С. 366-373.

18 жовтня

Євген Данилович Назаренко – подвижник подільського краєзнавства

До 80-річчя з дня народження

Відомий подільський краєзнавець, історик, педагог, знаний фахівець із геральдики Євген Данилович Назаренко народився 18 жовтня 1938 року в селі Будилка Лебединського району Харківської (нині – Сумської) області в родині вчителів. Батько працював директором місцевої школи. На його дитинство та юність припали воєнне лихоліття 1941-1945 рр. і важкі повоєнні роки.

В 1941 р. батько пішов на фронт і по завершенні Другої світової війни залишився служити офіцером. В 1952 р. він був переведений до Проскурівського танкового училища, а

незабаром сюди переїхала й уся сім'я. Так, 14-річний Євген опинився у місті над Бугом, де закінчив середню школу № 3. Ще під час навчання у школі, десь у восьмому класі, він зацікавився історією нашого краю, тобто знаходить своє покликання і далі вже йому не зраджує. Пізніше Євген Данилович згадував, що «ще в шкільні роки був певен, що стану істориком... захоплювався історичними творами, без розбору читав все, що потрапляло під руку». Тому на вибір професії, без сумніву, вплинули шкільні екскурсії до Кам'янець-Подільської фортеці, стародавнього Меджибожа з його замком, на поле Пилявецької битви тощо.

Після закінчення школи Євген вступив на історичний факультет Чернівецького державного університету (*нині – національний університет імені Юрія Федьковича*). Після успішного закінчення в 1962 р. університету все своє подальше життя, аж до пенсійного віку, пов'язав з учительством. Працював у Хмельницькій школі № 8, викладав історію в Хмельницькому технікумі радянської торгівлі (*нині – торговельно-економічний коледж Київського національного торговельно-економічного університету*), в професійно-технічному училищі № 8 (*нині – ПТУ № 18*), Хмельницькому технологічному інституті побутового обслуговування (*нині – Хмельницький національний університет*).

Його лекції завжди викликали правдиве зацікавлення, адже молодий дослідник щедро ділився зі своїми студентами власними знахідками, розповідав їм про історію рідного краю, яку віддано любив і намагався якомога глибше пізнати. Своїми здобутками Євген Данилович ділився й зі своїми колегами-учителями міста та області, в середовищі яких вони мали жвавий відгук. Їхня палка підтримка заохотила дослідника до публікацій статей і повідомлень у пресі, зокрема, у рубриці «Орбіта краєзнавця», що впродовж 60–80-х рр. велася на сторінках «Радянського Поділля» (*нині – «Подільські вісті»*).

Творча спадщина цього універсального історика та краєзнавця нараховує більше півтисячі книг, краєзнавчих нарисів, розвідок, наукових і публіцистичних статей, присвячених різним періодам історії Поділля та Південно-Східної Волині, місцевій геральдиці, видатним особистостям,

долі, які так чи інакше були пов'язані з подільським краєм. Серед них відзначу книгу «Вогняні роки», де він прослідкував долі багатьох учасників Проскурівського підпілля.

Наслідком прагнення дослідника простежити родовід Миколи Васильовича Гоголя стала його книга «Подільський полковник Остап Гоголь» (1995), присвячена його предку, козацькому ватажку, полковнику Остапу Гоголю, який понад 30 років очолював найзахідніший козацький Подільський полк. Євген Данилович переконливо довів, що славетні письменники Микола Гоголь та Юрій Яновський мали свої корені на Поділлі, а їхній родовід походить від подільського полковника, наказного гетьмана Остапа Гоголя.

В цілому діапазон дослідницьких інтересів Євгена Даниловича справді вражає: це, зокрема, його Шевченкіана, яка розпочалась із розвідки, присвяченої проскурівчанину Аркадію Венгжиновському, другу Шевченка. Роками краєзнавець ретельно збирав відомості про подолян, стосунки з якими були для Кобзаря важливими, про обставини перебування поета на Поділлі. Цілком природно, що в 2003 р. він представив зібрані та ґрунтовно досліджені факти й події в окремій книзі нарисів «Тарас Шевченко і подоляни».

Значну увагу він приділяв і краєзнавчому літературознавству. Зокрема, висвітлив поетичні освідчення в любові до Кам'янця-Подільського Костянтина Батюшкова та Юзефа Крашевського; відомого українського поета Степана Руданського («До скелі притулився Кам'янець убогий»); соціальні контрасти, що їх побачив у місті в 1930 р. Драй-Хмара («Але поглянь у темні очі веж – там жах середньовіччя, і кров, і гвалт, і заграви пожеж»); гостру поетичну сатиру відомого культурного діяча ХІХ ст., нащадка старовинного молдавського роду, старшого учителя російської словесності та логіки в місцевій гімназії Олександра Хиждеу; долю подолянина Мауриція Гославського (1802-1834), представника «української школи» у польській літературі, перу якого, зокрема, належать поема «Поділля» та ґрунтовна праця «Обряд народного весілля на Поділлі разом з піснями».

Також він приділив увагу перебуванню інших видатних постатей в регіоні, опублікувавши біографічні розвідки про

Павла Жолтовського, Костя Копержинського, Володимира Герасименка, батька та сина Димінських, книговидавця Герасима Смотрицького, поетів Себастьяна Кльоновича та Адама Чагровського тощо. Розкрив обставини перебування на Поділлі Тадеуша Костюшка та Михайла Грушевського. Звернув увагу на різноманітні хроніки та описи про Поділля й Південно-Східну Волинь, на події Визвольної війни українського народу середини XVII ст. в краї, на описи Проскурова в роки Другої світової війни.

Свої статті він періодично публікував у багатьох краєзнавчих збірниках, журналах «Людина і світ», «Слово і час», «Журналіст України», центральній та обласній пресі. Важливо зауважити, що його статті, опубліковані в геральдичному часопису «Знак» (Львів), включені до бібліографічного переліку найпотужнішого світового Інтернет-сайту з вексилології. Він безпосередньо був причетним до справжнього «геральдичного подвигу», тобто до спеціального випуску журналу «Гербовед» (Москва), майже повністю написаного хмельничанами та присвяченого геральдиці м. Хмельницького.

Впродовж 1967-2007 рр. Євген Данилович Назаренко брав активну участь у різноманітних наукових форумах, що проходили у різних містах України, був активним учасником всеукраїнських науково-практичних конференцій «Місто Хмельницький в контексті історії України» (Хмельницький, 1991-2008), двох геральдичних конференцій у Львові і Москві, міжнародного круглого столу «Історія релігій в Україні» тощо.

Євген Данилович упродовж 1991-2004 рр. очолював Хмельницьку міську організацію Всеукраїнської спілки краєзнавців, активно співпрацював із Центром дослідження історії Поділля та Південно-Східної Волині Інституту історії України НАН України, а в жовтні 2009 р. був одним із фундаторів Хмельницької міської організації Національної спілки краєзнавців України. Також був членом Українського геральдичного товариства і безпосередньо причетний до діяльності обласного та міського Товариств охорони пам'яток історії та культури.

Багато зусиль Євген Назаренко віддавав дослідженням і популяризації різних аспектів історії та культури подільської землі, історія обласного центру була однією з провідних тем у дослідженнях краєзнавця. Так, він у своїх публікаціях проаналізував поступове перетворення давнього Пłosкирова з села на доволі жваве містечко, одним із перших на шпальтах місцевої преси підкреслив важливість виявлення київським істориком В. Михайловським найдавнішої писемної згадки про Пłosкирів (1431).

Краєзнавець і водночас добрий знавець геральдики, він зауважив, що в основу герба повітового центру Проскурова був покладений вже звичний для всіх герб «Еліта», який належав Замойським ще з 1665 р. У своїх розвідках простежив особливості забудови Проскурова та зростання чисельності його мешканців упродовж ХІХ ст., детально охарактеризував перші вибори до міської думи, що відбулись 14 січня 1880 р.

Назаренко Євген Данилович, як один із провідних сучасних дослідників рідного краю, за вагомих внесок в дослідження історично-культурної спадщини краю відзначений міськими преміями імені Богдана Хмельницького та імені Михайла Орловського, а за значні досягнення в галузі історичного краєзнавства та збереження пам'яток минувшини отримав обласну премію імені Юхима Сіцінського. Нагороджений багатьма медалями.

4 грудня 2009 р. трагічно обірвалося життя відомого дослідника і популяризатора історії та культури Поділля й Південно-Східної Волині, ветерана-подвижника краєзнавчого руху Хмельниччини, члена Національної спілки краєзнавців України, дійсного члена Центру дослідження історії Поділля Інституту історії України НАН України Євгена Даниловича Назаренка.

Різноманітна творча спадщина, науково-краєзнавча діяльність і життєві шляхи Євгена Даниловича Назаренка, його безкорисливе, віддане служіння регіональній історії й досі є предметом досліджень подільських істориків і краєзнавців та потребує подальшого глибокого осмислення й наслідування.

А. Трембіцький

Праці Є.Д. Назаренка

1. **Тарас Шевченко** і подоляни: нариси. – Хмельницький: НВП Еврика ТОВ, 2003. – 32 с.
2. **Подільський полковник** Остап Гоголь. – Хмельницький: Поділля, 1995. – 14 с.
3. **Славетні з міста** над Бугом // Місто Хмельницький в контексті історії України. – Хмельницький, 2006. – С. 146-148.
4. **Давні зображення** герба Поділля // Матеріали XII Подільської історико-краєзнавчої конференції. – Кам'янець-Подільський, 2007. – Т. 1. – С. 71-74.
5. **Павло Жолтовський** з Мислятина // Поділ. вісті. – 2004. – 28 груд.

Про Є. Д. Назаренко

1. **Олійник І. В.** Подвижник подільського краєзнавства – Євген Данилович Назаренко // Видатні постаті міста Хмельницького: матеріали другої наук.-практ. конф. «Місто Хмельницький в контексті історії України». – Кам'янець-Подільський, 2007. – С. 48-54.
2. **Назаренко Євген Данилович:** біобібліогр. покажч. / укладач І. В. Олійник. – Хмельницький: [б. в.], 2008. – 48 с.
3. **Баженов Л.** Назаренко Євген Данилович / Л. Баженов, В. Савчук // Краєзнавці України: довідник. – Київ, Кам'янець-Поділ.: [б. в.], 2003. – Т. I. – С. 149.
4. **Прокопчук В.** У скарбницю Подільської Шевченкіани // Поділ. вісті. – 2003. – 14 листоп.
5. **Сваричевський А.** Щедрий ужинок краєзнавця // Поділ. вісті. – 1998. – 20 жовт. – С. 6.

21 жовтня

Життя, присвячене бібліотеці

*До 80-річчя з дня народження
Киричук Олени Олексіївни*

Олена Олексіївна Киричук народилася 21 жовтня 1938 року в селі Бабино Старосинявського району Хмельницької області. У 1974 році закінчила Київський державний інститут культури ім. О. Корнійчука.

Трудову діяльність розпочала у 1959 р. завідуючою сільським клубом, згодом – завідуючою Красилівською районною бібліотекою для дітей. З 1976 р. – головний бібліограф Хмельницької обласної бібліотеки для дітей, з 1979 р. – заступник директора.

У 1983 р. Олена Олексіївна була призначена на посаду директора бібліотеки. Досвід, творчість, енергійність, вимогливість Олени Олексіївни дали можливість бібліотеці йти в ногу з часом. Під її керівництвом творчий досвід бібліотеки поповнюється новими нетрадиційними формами. Відмінною рисою бібліотеки стало сприяння духовному збагаченню і національно-культурному вихованню школярів. На основі діючих клубів і об'єднань створюється студія соціальної і трудової активності читачів “Книга”. Враховуючи вимоги часу, прагнення дітей до вивчення традицій, звичаїв, обрядів українського народу була організована Мала академія народознавства “Соняшник”, а згодом вона трансформується в читацьке об'єднання “Соняшник”.

За час перебування О.О. Киричук на посаді директора бібліотека нагороджена Дипломом III ступеня Виставки досягнень народного господарства СРСР (1987 р.) за естетичне виховання підростаючого покоління; стає дипломантом Виставки досягнень народного господарства України (1988 р.) за організацію клубу “Фотон” та розвиток технічної творчості дітей та лауреатом обласних премій ім. Т. Шевченка (1993 р.) та ім. М. Смотрицького (2000 рік); кришталевим пам'ятним знаком “Серце віддаю дітям”.

На базі бібліотеки постійно проходили регіональні науково-практичні конференції та семінари, розпочалася комп'ютеризація бібліотечних процесів.

Всі знання, творчість та неспокійну душу О.О. Киричук віддала бібліотечній справі та її величності – обласній бібліотеці для дітей імені Т.Г.Шевченка.

У 1987 році Олені Олексіївні присвоєно звання “Заслужений працівник культури України”.

У 2004 р. Олена Олексіївна пішла з життя.

А. Захаренко

Публікації Киричук О.О.

1. **Дитина тягнеться до книги** // Хмельниччина. – 2003. – № 24.
2. **Духовні скарбниці для дітей** // Світ дитячих бібліотек. – 2003. – № 3. – С. 20-22.
3. **Книга – скарбниця розуму людського** // Майбуття. – 1996. – № 7.
4. **Розвивати технічне мислення** // Культура і життя. – 1985. – 7 лип.

Про Киричук О.О.

1. **Захаренко А.М.** Імена в історії бібліотеки : штрихи до портретів директорів Хмельницької обл. бібліотеки для дітей ім. Т.Г. Шевченка / А.М.Захаренко // Світ дитячих бібліотек. – 2003. – № 3. – С. 23-24.
2. **Киричук Олена Олексіївна (1938-2004)** // Дитячі бібліотеки України. – Київ, 2012. – С. 168-169.

1 листопада

Безсмертний подвиг «кіборга» Івана Зубкова з Деражнянщини

До 45-річчя з дня народження

Неоголошена війна на Сході України, як і путінська анексія Криму, сколихнули не тільки Україну, а й весь світ. Сотні добровольців прямо з столичного Майдану Незалежності, після Революції гідності, відправилися на Схід України, щоб не дати російському агресору захопити регіони нашої держави (Донбас, Дніпропетровщину, Запорізьку, Херсонську, Миколаївську та Одеську області), розчленувати територію і знищити самостійну та незалежну Україну.

Однією з найгероїчніших і найтрагічніших подій російсько-української війни (АТО) стала оборона Донецького аеропорту тривалістю 242 дні (26 квітня 2014 р. – 21 січня 2015 р.).

Відчайдушна відвага, затиїсть і незламність командирів і рядових бійців породили таке влучне слово як «кіборг». 242 дні і 242 ночі тривало їхнє протистояння з озброєним до зубів ворогом. Їх крили «Градами», «Ураганамі» і «Смерчем», поливали свинцевим дощем з великокаліберних кулеметів, діставали мінами, розстрілювали прямою наводкою з танків, викурювали газом, навіть підтягнули систему «Гюльпан» із боезарядами до 130 кг, що використовувалися для нанесення ударів по бліндажах та укріплених спорудах, а «кіборги» не тільки вистояли, а часто без сну і їжі, у цілковитому оточенні, вдень і вночі боронили Україну. Вони вистояли, не вистояв бетон. 19-20 січня 2015 року внаслідок підриву терміналу Донецького аеропорту загинуло понад 50 воїнів – захисників, які обороняли цей плацдарм як символ нашої незалежності до останньої каплі крові.

Міжнародний Донецький аеропорт імені Сергія Прокоф'єва під час підготовки до Євро-2012 був повністю реконструйований. Новий термінал, як і більшість сучасних споруд, складався переважно з металевих конструкцій, скла й

гіпсокартону, загальна площа – більше 200 гектарів, довжина злітної смуги – 4 км. Цей стратегічно важливий об'єкт був для бойовиків надзвичайно необхідний для прийняття вантажів з Росії (озброєння, амуніції, продуктів харчування, медикаменти, підкріплення живою силою тощо), тому й розпочалася ця героїчна оборонна епопея.

Серед воїнів – захисників терміналу було чимало бійців з Хмельниччини. Вони служили в різних військових підрозділах, добровольчих батальйонах, частинах спецпризначення, зведеному авіазагоні «Дика качка» тощо. У січні 2016 року Президент України Петро Порошенко своїм указом присвоїв 90-му окремому аеромобільному батальйону 81-ї окремої аеромобільної бригади високомобільних десантних військ Збройних Сил України ім'я Героя України старшого лейтенанта Івана Зубкова.

Іван Зубков народився 1 листопада 1973 року у дружній і авторитетній сім'ї Зубкових з Деражні. В 1991 році Іван Зубков закінчив Деражнянську школу № 3 (до речі, нині тут навчається його старша донька Валентина). «Ваня був справжній лідер, організатор різних цікавих заходів, душею класу. Там, де був Іван, завжди було цікаво і весело» - поділилася спогадами його класна керівницка Раїса Анатоліївна Яремова.

Після закінчення школи Іван пішов служити в армію, попав в стратегічні ракетні війська, однак їх розпочали ліквідовувати і Зубков вступив у вище морське училище. На жаль, переважна більшість курсантів 1991 року прийняла присягу на вірність Росії та Іван і тоді не зрадив Україні. У 2004 році брав активну участь у Помаранчевій революції, зі своїми сестрами був з перших днів на Майдані в Києві. Коли розпочалася війна на Сході України, він з перших днів рвався туди.

Морський офіцер Іван Зубков потрапив у Житомир на комплектацію 90-го окремого аеромобільного батальйону 81-ої окремої аеромобільної бригади високомобільних десантних військ ЗСУ. Там його було призначено командиром роти вогневої підтримки.

І. Зубков у січні 2015 року брав участь у деблокуванні підрозділів, які боронили Донецький аеропорт. 90-й батальйон

був майже повністю сформований з добровольців і підрозділів 80-ї бригади, зокрема й рота Івана Зубкова, буквально вгризалися в бетон і під шквальним вогнем агресора утримували те, що залишилося від нового і старого терміналу. Ще 19 січня 2015 року в штаб АТО по рації було повідомлено, що Краб (це був позивний Івана, який йому дали його побратими по зброї, дізнавшись про його військову освіту морського офіцера) був поранений у руку. Тоді ж у розташування його підрозділу прорвався БТР з невеличкою підмогою. Іван сказав, що з хлопцями сюди прийшов, з ними звідси й піде. Рана була болючою, однак боєць не переставав вести вогонь з кулемета. На таке рішення Зубкова не покидати своїх кіборгів-побратимів вплинуло й те, що, крім нього, в аеропорту тоді вже не було жодного офіцера.

Відомо, що наш земляк загинув під руїнами будівель аеропорту 20 січня 2015 року, коли російські бойовики підірвали їх разом з оборонцями, бо в чесному бою вони не змогли їх перемогти. Ще опівдні Іван встиг зателефонувати дружині Ірині, сказав, що в нього все добре, далі зв'язок обірвався... А далі розпочалася страшна двохмісячна епопея щодо доставки тіл загиблих у морги Дніпра для їх упізнання. Тіла відкопали лише 27 лютого, однак вони ще майже місяць лежали в одній купі, тому що велися безглузді, по своїй суті, перемовини з бойовиками про видачу рештків оборонців аеропорту українській стороні. Мати Івана Зубкова Антоніна Петрівна зуміла вийти по телефону на непросту розмову з відомою на тому боці Дарією Морозовою, яка займалася тоді обміном полонених. Згорьованій матері, яка хотіла забрати тіло сина і гідно поховати його вдома, на рідній подільській землі, все-таки вдалося це зробити і рештки захисників аеропорту були передані в морги Дніпра. Впізнали Івана не лише по ДНК, а й по залишках одягу та двох оберехах – мотузячці з дерев'яним круглячком та срібному ланцюжку з хрестиком, які дали йому на прощання дружина та матір, а ще по залишках рації, яка могла бути тільки в командира...

Останки кіборга Івана Івановича Зубкова були доставлені до місця поховання в Деражні на його бойовій «Ниві». Нині ця машина стала експонатом музею Великої Вітчизняної війни у

Києві. Останнім її бойовим завданням був супровід труни з рештками воїна-героя додому, на вічний покій...

Незабутнє враження залишилося в серцях і душах мешканців Летичева, які при появі кортежу з тілом кіборга стали на коліна і помолилися за його душу. «Нива» постояла біля хати батьків і потім через села похоронна процесія поїхала на Деражню. В усіх населених пунктах жителі зустрічали сумний автопоїзд на колінах, й це повторилося в Деражні і на кладовищі.

Нині на могилі стоїть пам'ятник-обеліск, на стіні Деражнянського НВК ЗОШ I-III ступенів № 2 (гімназія) у березні 2016 року урочисто відкрито пам'ятний знак «Життя, мов спалах», де чотири герої АТО, випускники цієї школи вдивляються у земляків вічно молодими поглядами. Тут, на чотирьох меморіальних дошках, закарбовані імена Івана Зубкова, Євгена Андріюка, Ігоря Гейсуна, Віталія Каракули. З того часу всі урочисті заходи і перші уроки розпочинаються біля цієї меморіальної дошки пам'яті.

А ще 1 жовтня 2016 року матері Героя Антоніні Зубковій у Миргороді на Полтавщині було вручено й почесну Іванову відзнаку «Народний герой України», а 1 листопада 2016 року на сесії Хмельницької міської ради було посмертно присвоєно звання «Почесний громадянин Хмельницького» двадцяти п'яти героям неоголошеної війни, серед яких прозвучало й ім'я Івана Івановича Зубкова – Героя України, легендарного кіборга, відважного командира і друга-побратима.

Ю. Блажевич

Про І.І. Зубкова

1. **Герой України** – Іван Зубков // Старостіна С. Л. Увійшли в безсмертя...: книга пам'яті Героїв Небесної сотні і воїнів АТО Хмельниччини. – Хмельницький, 2016. – С. 44-46.

2. **Івану Зубкову** присвоєно посмертно звання Героя України // Проскурів. – 2015. – 18 черв. – С. 5.

3. **Президент нагородив** деражнянца Івана Зубкова Зіркою Героя України (посмертно), голова РДА дав доручення іменем Героя назвати його рідну школу // Вісн. Деражнянщини. – 2015. – 18 черв. – С. 1: фото

4. **Лавицька О.** Іван Зубков став народним героєм України // Вісн. Деражнянщини. – 2016. – 13 жовт. – С. 2.

4 листопада

Священний вогонь поетичного серця

*До 65-річчя з дня народження
Ніни Шмурікової-Гаврилюк*

Хвала тобі, далекозора поетесо Ніно Миколаївно! Вогонь твого серця, сповнений творчого самоспалення й мистецького воскресіння у твоїх творах, зорить у майбуття України. Твій творчий «корабель», позбавлений баласту буденщини, зберігає у своїх трюмах і на палубах лишень необхідне – п'ять поетичних збірок для дорослих і безліч казок-поем для дітей, що виходили у світ окремими книгами. Бо добре знаєш, що -

Наш час мине... Колись усе минає.

І відійде до вічності усе.

Та знов орган вітрів комусь заграє

І наших душ відлуння донесе.

(«На грані століть і тисячоліть»)

Наслідуючи свою творчу предтечу, геніальну землячку Лесею Українку, яка під кінець свого творчого шляху написала 20 драматичних творів, Ніна Шмурікова останнім часом створила містично-поетичну драму на дві дії «Лорілея», присвячену 145-річчю свого кумира – Лесі Українці. У доступній школярам старших класів формі повідала про пристрасне і беззастережне кохання Лариси Косач і Сергія Мержинського. А всім письменникам України була нагода переконатися у непересічній літературній ерудиції Ніни Миколаївни та в її глибоких знаннях психології юначого сприйняття літературних образів. І ця якість допитливого педагога згодом розкрилася в семи поемах-казках-легендах («Легенда про Добраду», «Мисливець Сивоок», «Цариця-Пустельниця», «Зозульчині черевички», «Місячна царівна», «Ганнуся у бабусі», «Чарівна сопілка» (2000-2013). А в останній

збірці «Чарівна сопілка») вміщено ще шість казок-легенд. Загалом – 12 (дванадцять) поем! Якщо сюди додати ще сім книжечок для маленьких читачиків («Хитрий Зайчик», «Познайомся з кольорами», «Де ти, Ясочко, бувала?», «Віронька-зіронька», «Два Тараси», «Барвистий дивокрай», «Хоробрий Сашко»), то, попри поетичні збірки для дорослих – «Синь-камінь», «Белоснежные птицы», «Легенда про синь-камінь», «Пензлі дощу», «На грані століть і тисячоліть», – Ніна Шмурікова-Гаврилюк надійно ввійшла в когорту дитячих письменниць України XXI сторіччя й стала поряд з іменами Софії Майданської, Галини Чубач, Наталки Поклад.

Ніна Шмурікова ввійшла в освітні кола України як видатна громадська діячка: майже 10 років очолювала Хмельницьку обласну організацію Всеукраїнського товариства «Просвіта» імені Т. Шевченка, як ерудований педагог – Відмінник освіти України, літератор – лауреат обласних літературних премій ім. Т. Шевченка та ім. М. Федунця, міської премії ім. Б. Хмельницького та інших літературних відзнак.

М. Кульбовський

Твори Н. М. Шмурікової-Гаврилюк

1. **Квіти Кобзареві:** драм. постановка на 4 дії. – Хмельницький: ФОП Сторожук О.В., 2017. – 72 с.
2. **Я родом з листопаду:** лірика. – Хмельницький: ФОП Сторожук О.В., 2013. – 116 с.
3. **Як сугінки в серці** озовуться!...: вінок сонетів. – Хмельницький: Еврика, 2003. – 20 с.
4. **Ми вчимося і ростем:** вірші. – Хмельницький: Поділля, 2005. – 22 с.
5. **Хитрий зайчик:** вірші. – Хмельницький: Поділля, 1998. – 16 с.: іл.

Про Н. М. Шмурікову-Гаврилюк

1. **Красуцький М.** Слово, осяяне красою // Поділ. вісті. – 2015. – 6 січ. – С. 5.

2. **Стежини до чарів** // Кульбовський М. З подільського кореня. – Хмельницький, 2011. – Кн. 6. – С. 53-54.

3. **Храпач Г.** Поетичні пензлі // Проскурів. – 2001. – 23 лют. – С. 15.

4. **Назаренко Є.** Менестрель Ніни Шмурикової // Проскурів. – 2002. – 8 лют. – С. 14.

5. **Ювілейний листопад** Ніни Шмурикової // Проскурів. – 2013. – 7 листоп. – С. 3.

12 листопада

Святитель Амвросій (Полянський), єпископ Подільський і Брацлавський – сповідник православ'я

До 140-річчя з дня народження

Відзначаючи 140-й ювілей священносповідника Амвросія, зазначу, що найбільш недослідженим та проблемним періодом у новітній церковній історії очолюваної ним єпархії є час, коли Православна Церква Поділля потерпала найбільших гонінь від богоборців у 20-30-х роках ХХ століття.

Імена славних новомучеників Подільських цих часів церковне суспільство згадало лише у середині 90-х років ХХ ст. завдяки відродженню церковного життя та пошуків законних шляхів для подолання церковного розколу в Україні.

Саме таким святителем землі подільської був єпископ Кам'янець-Подільський і Брацлавський Амвросій (Олександр Олексійович Полянський). Відомо, що єпископ Амвросій народився 12 листопада 1878 р. у с. Петеліно Єлатомського повіту Тамбовської губернії, походив з давнього благочестивого священницького роду. В 1899 р. закінчив Тамбовську семінарію, відразу ж вступивши до Казанської Духовної Академії.

В 1901 р. прийняв чернецтво з іменем Амвросій та був рукопокладений в сан ієродиякона, а в 1902 р. в сан ієромонаха. В 1903 р. ієромонах Амвросій закінчив Казанську Духовну Академію зі званням кандидата богослов'я, захистивши

дисертацію: «Вчення про Царство Боже за творами блаженного Августина «Град Божий»», одночасно отримавши призначення викладача у Київську Духовну Семінарію, із зачисленням до братії Києво-Печерської Лаври. Вже у 1905 р. він був нагороджений Наперсним Хрестом, а в 1906 р. призначений ректором цієї ж семінарії і підвищений в сан архімандрита. Час показав і довів, що зі всіх ректорів КДС, які займали цю посаду на початку ХХ ст. в період з 1906 по 1918 рр., архімандрит. Амвросій був найбільш гідним і діяльним керівником, хоча саме на його ректорство випав тягар військових дій, революційних перетворень, руйнувань і богоборчих гонінь.

Революційна ситуація 1917 р. і пов'язані з нею рішення Помісного Собору 1917–1918 рр. РПЦ у Москві, відносно існування та захисту Церкви в нових реаліях життя, Промислом Божим судили архімандриту Амвросію в той важкий час стати єпископом. Так 22 листопада 1918 р. він був рукопокладений у вікарного єпископа Вінницького. Приблизно в той же час відбулося знайомство єпископа Амвросія із ієромонахом-кандидатом богослов'я Валеріаном (Василем Несторовичем Рудичем), у майбутньому вікарним єпископом Проскурівсько-Летичівським, який був уродженцем Поділля.

Окрім палкої любові до богословських наук, обох вчених-монахів єднало знайомство з єпископом Волоколамським Феодором (Поздєєвским+1937), намісником Данилова монастиря в Москві. Єпископи Феодор і Амвросій були знайомі ще з студентських часів. В роки богоборчої смуги архієпископ Волоколамський Феодор мав великий вплив серед архіпастирів, його називали «стовпом Православ'я». Усі вони намагались провести в своєму архіпастирському служінні рішення Помісного Собору 1917–1918 рр. відносно оновлення церковного життя на основі навернення до свято-отецьких джерел і суворого дотримання та виконання канонів Православної Церкви.

В той же час, богоборча влада, бажаючи розвалу церковного суспільства і паралічу Церкви, підтримувала зовсім інші, псевдо-церковні, деструктивні напрямки, такі як: «Союз церковного оновлення» в Росії та її українські варіанти «автокефальної церкви» т. з. «липківців» або «самосвятів», як їх

називали в Україні. Вже в 1922 р. з'явилася з подачі органів НКВС, власне й «Українська обновленська церква», яку на спільний подив подолян і власне єпископів Амвросія и Валеріана очолив поважний ієрарх – архієпископ Подільський Пімен (Пегов). Ще недавно, в 1918 р., Пімен, будучи обраним головою Всеукраїнського Собору, відстоював канонічність Української Православної Церкви на правах автономії у складі Московської Патріархії. За головування на Соборі та невизнання ним канонічності самочинної «Церковної Ради» 1918 р., уряд Директорії ув'язнив його в Проскурівську тюрму, звідки його звільнили вже більшовики, але після спеціальної «обробки» НКВС. Можна припустити, що умовою його звільнення було прийняття т. з. «обновленства» їм та його єпархією. Саме тому після свого звільнення він активно вів роботу по розповсюдженню «обновленства» та навіть намагався тиснути на подільський клір за допомогою тих же спецслужб.

Вже після того, як таким чином, було запропоновано піти на компроміс зі своєю пастирською совістю єпископам Амвросію и Валеріану, обоє не дивлячись на погрози і тиск, публічно засудили Пімена у брудних зв'язках з НКВС. Саме цей факт став причиною серії їхніх арештів у 1923–1924 рр. та висилки їх обох спочатку до Харкова, а пізніше й за межі України в Москву на початку 1924 р.

Незабаром, прибувши до Москви, як і багато інших архіпастирів, усунутих радянською владою зі своїх кафедр, два подільських святителя поселилися в Даниловому монастирі.

Тут вони були під неусипним доглядом НКВС, тому як чекісти постійно звинувачували архієреїв-данилівців у намаганнях створити «нелегальний Синод». Але насправді провиною Подільських архієреїв було те, що, знаходячись в Донському і Даниловому монастирях, вони в найскладніший час для Православної Церкви взагалі та Святійшого Патріарха Тихона зокрема, підтримали його. Так, в 1923 р. обновленці вступили в перемови з патріархією про умови об'єднання. Одним з них було усунення Патріарха Тихона. В кінці того ж року, в Московському Донському монастирі відбулося зібрання 27 архієреїв, на якому дискутувалася проблема примирення з обновленцями. Після

обговорення цієї проблеми відбулося таємне голосування, на якому більшість архієреїв вимовилася проти примирення з обновленським розколом.

Саме тому цей факт був причиною арешту єпископа Амвросія через рік. ВДПУ протримало його в ув'язненні 10 днів. Після звільнення він служив в різних храмах Москви, завжди проповідуючи за богослужінням. У 1925 р. він знову був призначений керуючим Кам'янець-Подільською єпархією, але виїхати туди не встиг, тому як після смерті Патріарха Тихона в кінці 1925 р. у Москві були заарештовані всі архієреї, які надавали допомогу Патріаршому Місцєблєстителю Петру (Полянському) у керуванні РПЦ. Серед них був і владика Амвросій.

Заарештованих святителів розмістили у Бутирській і внутрішній тюрмі ОДПУ, обвинувативши їх в антирадянській діяльності. На допитах владика Амвросій висловлювався про революцію як суд Божий для всього народу за його минуле, будучи нейтральним до радянської влади, в той ж час він вважав невірною боротьбу проти Православної Церкви, яка полягала у підтримці розкольників владою.

Незабаром Преосвященний Амвросій був засуджений на три роки ув'язнення та відправлений разом з архієпископом Одеським Прокопєм (Тітовим) на Соловки, де і пробув єпископ Амвросій з травня 1926 по березень 1929 р.

Шлях їх заслання лежав через Єкатеринбурзьку і Тобольську тюрми. Весь цей час обох архієреїв то заарештовували, то відпускали, і 30 липня того ж року їх знову заарештували. Як і раніше, причиною арешту була їх віра, небажання іти на компроміси взагалі і сам чернечий спосіб життя святителів у вигнанні, а також служіння ними Божественної Літургії та листування з засланим на Північ Патріаршим Місцєблєстителем митрополитом Петром.

14 грудня 1931 р. особливою радою ОДПУ єпископ Амвросій і архієпископ Прокопій були приречені до висилки у Казахстан на три роки. Але у вересні 1932 р. владика Амвросія відправили в Туркестан. В ОДПУ йому сказали, що до місця заслання він повинен прибути у село Сузак. Шлях до нього був довгим, небезпечним і виснажливим. Здоров'я владика і без

того було підірваним перебуванням в тюрмах. У дорозі його сильно опекло сонцем, тому до місця заслання він ледь доїхав. По прибутті його відразу було шпиталізовано, але стан його був настільки важким, що незважаючи на всі зусилля лікарів, він через тиждень закінчив земне життя.

Канонізований священносповідник Амвросій (Полянський) єпископ Кам'янець-Подільський і Брацлавський на Ювілейному Соборі РПЦ 13–16 серпня 2000 р. Пам'ять його вшановується Церквою 20 грудня.

Прот. Сергій Причишин-Кліновський

Про Амвросія (Полянського)

Причишин С. Священноісповедник Амвросій (Полянський), єпископ Каменец-Подольський и Брацлавський // Поділ. єпарх. відомості. – 2002. – № 8-9. – С. 5, 8.

5 грудня

Освітня та науково-педагогічна діяльність Степана Дмитровича Бабишина

До 100-річчя з дня народження

Народився С.Д. Бабишин 5 грудня 1918 р. у селі Нове Поріччя (нині Городецького району) в селянській сім'ї.

Початок життєвого шляху припав на тяжкі 20-і роки, час розкуркулення і колективізації селян, Голодомору 1932-1933 рр., політичних репресій 30-х років. За свідченням С.Д. Бабишина, батьки його з 1929 року стали членами колгоспу. У 1933 році, після закінчення місцевої семирічки, він вступив до Тульчинського педучилища, де навчався до 1936 року. У цьому ж році почав працювати учителем, а потім директором Шуро-Копіївської неповної середньої школи Тульчинського району, навчаючись одночасно на заочному відділенні Київського учительського інституту, який закінчив у 1939 році.

Учасник радянсько-фінської війни. Після закінчення війни залишився служити замісником політрука у 758-му стрілецькому полку, який підпорядковувався Архангельському військовому округу, а з 1941 р. – відповідальним секретарем бюро комсомолу.

З перших днів Великої Вітчизняної війни – у складі військової частини № 1154 воював на Карельському фронті. 23 вересня 1941 року був важко поранений, втратив ліве око і до 29 листопада цього ж року лікувався у шпиталі м. Архангельська, отримавши групу інвалідності. У зв'язку з цим був переведений у запасні частини армії. Демобілізувався у вересні 1945 року у званні старшого лейтенанта. Нагороджений орденом Вітчизняної війни II ступеня та багатьма медалями.

Прагнення до навчання не залишало Степана Дмитровича і під час війни. У період проходження військової служби у м. Вологді (1944-1945 рр.) він склав іспити за 3 і 4 курси історичного факультету місцевого педінституту.

Після демобілізації у С.Д. Бабишина розпочався новий етап, який характеризується його активною участю у громадському та політичному житті Кам'янець-Подільської області і, насамперед, у молодіжному русі. Набувши значного досвіду в цій царині під час війни, з 1 жовтня 1945 року він займає посаду першого секретаря Кам'янець-Подільського міського комітету комсомолу.

З 21 жовтня 1946 року Степана Дмитровича переведено на посаду секретаря Кам'янець-Подільського обкому комсомол, де він проявив себе як знаючий, енергійний та ініціативний організатор молоді. З 1949 року йому було запропоновано роботу в апараті Кам'янець-Подільського обкому партії (м. Проскурів) спочатку завідувачем сектора шкіл і вузів відділу пропаганди і агітації, а з 1951 року – завідувачем відділу пропаганди й агітації. У цей час Бабишин С.Д. завершує перерване війною та складними роками післявоєнної відбудови навчання на історичному факультеті уже Львівського педінституту і вступає на заочне відділення аспірантури історичного факультету Київського державного університету ім. Т. Шевченка, яку закінчує в 1951 році.

З 1 серпня 1952 року С.Д. Бабишина призначено завідувачем Кам'янець-Подільського (з 1954 р. – Хмельницького) відділу освіти облвиконкому, який він очолював до 1965 року.

Паралельно з управлінською та громадською роботою, С.Д.Бабишин наполегливо займається науковою діяльністю. Його увагу привертають питання географічного краєзнавства, топоніміки, вивчення визначних місць області, і на цій основі започатковується туристично-краєзнавча робота, дослідження визначних історичних місць, пов'язаних з відомими подіями та діяльністю видатних діячів держави, науки і мистецтва, створення шкільних краєзнавчих музеїв з метою популяризації цих знань. Для реалізації цієї мети у 1950-х роках він розробив програму для збирання матеріалів з топоніміки краю і доручив обласному інституту удосконалення вчителів організувати та здійснювати координаційну роботу щодо її виконання та узагальнення зібраних матеріалів. Школам рекомендувалося вивчати й узагальнювати місцеву діалектну лексику й народну географічну термінологію, записувати та узагальнювати розповіді старожилів, вивчати матеріали з Кам'янець-Подільського історичного архіву. На основі цього досвіду та зібраних матеріалів у 1962 р. було видано посібник «Топоніміка в школі (на матеріалах Хмельницької області)». Раніше, у 1957 (1-ше вид.) і 1958 (2-ге вид.) роках опубліковано «Путівник по визначних місцях (Хмельницька область). На допомогу юним мандрівникам по рідному краю» [4]. Зібрані в результаті краєзнавчої діяльності матеріали С.Д. Бабишин використав для підготовки кандидатської дисертації «Краєзнавство як засіб зв'язку шкіл з життям і підготовки учнів до праці: за матеріалами позакласної роботи з учнями старших класів», яку захистив у 1963 р. у НДІ теорії і історії педагогіки (м. Москва).

Наукова діяльність все більше захоплює С.Д. Бабишина і забирає у нього багато часу, відволікаючи від управлінської. У зв'язку з цим на початку 1965 року С.Д. Бабишин переходить на науково-педагогічну роботу в Івано-Франківський педагогічний інститут. Тут у 1986 р. він захищає докторську дисертацію, стає професором і до кінця життя викладає історію педагогіки та інші дисципліни.

В Івано-Франківському педінституті наукова діяльність С.Д. Бабишина набуває розквіту. У 1968 році він видає посібник «Топоніміка в позакласній роботі з географії», підготовлений на матеріалах, зібраних під час роботи на Хмельниччині.

У наступні роки головним напрямом наукової діяльності С.Д. Бабишина стає дослідження розвитку освіти в період Київської Русі, за результатами якого він публікує спочатку низку статей у різних наукових збірниках та періодичних виданнях, а пізніше – монографії і книги. Так, у 1971 р. з'являються статті «Історичне значення книжності Галицько-Волинської Русі» та «Школа в Галицькій Русі», у яких він аналізує розвиток освіти та писемності на теренах південно-західної Русі. А уже через два роки виходить друком одне із фундаментальних його досліджень у цьому напрямку – монографія «Школа та освіта Давньої Русі: IX – перша половина XIII ст.», (К., 1973), у якій він вперше, спираючись на дослідження та окремі відомості з праць Б.О. Рибаківа, Д.С. Лихачова, Б.Д. Грекова, І.П. Крип'якевича, М. Грушевського та інших, а також архівних матеріалів, літописних та різних літературних джерел, системно охарактеризував розвиток писемності школи та освіти в Русі, роль книгописання в розвитку освіти, значення церкви у її поширенні, формування освітніх центрів тощо. У 1977 році С.Д. Бабишин видає нове ґрунтовне дослідження «Археологические источники о распространении грамотности в Древней Руси» (М., 1977). Ці праці принесли С.Д. Бабишину визнання як відомого вченого з історії педагогіки і стали одним із головних джерел для подальшого вивчення особливостей розвитку освіти у часи Київської Русі. Їх матеріали лягли в основу докторської дисертації «Основні тенденції розвитку школи і освіти Древньої Русі (X- перша половина XIII ст.)», яка була успішно захищена ним у 1985 році.

У другій половині 80-х років С.Д. Бабишин бере участь у підготовці важливих колективних видань з історії педагогіки: у 1985 р. спільно з Н.Б. Мітюровою укладає хрестоматію «Антология педагогической мысли Древней Руси и Русского государства XIV-XVII» (М., 1985), у 1989 р. стає співавтором книги «Історія школи і педагогічної думки УРСР» (К., 1989), у

1991 р. – «Розвиток народної освіти і педагогічної думки на Україні: Х-початок ХХ століття (К., 1991).

В останні роки свого життя досліджував проблеми «Історія народних шкіл мандрівних учителів і народного виховання на Україні кінця XVI-XVIII ст.», «Школа Запорізької Січі», а також надавав практичну допомогу викладачам в роботі над докторськими і кандидатськими дисертаціями, залучав учителів до наукової роботи.

Важка хвороба не дала С.Д. Бабишину виконати задумане: 14 жовтня 1991 р. він помер, і за заповітом був похований у рідному селі Нове Поріччя. Характерно, що і в останні роки життя С.Д. Бабишин не поривав зв'язку з рідною Хмельниччиною. Одна із останніх його публікацій була присвячена історії рідного краю: «Ісай Кам'янчанин та Іван Грозний», опублікована в обласній газеті «Радянське Поділля» 8 травня 1990 року.

Сьогодні наукові напрацювання С.Д. Бабишина не втратили свого значення і актуальності. Історико-краєзнавчі розвідки, топонімічні та географічні дослідження Поділля, методичні розробки щодо виховання учнівської молоді засобами краєзнавства та матеріали з історії рідного краю продовжують використовуватися у педагогічній діяльності вчителів області і України. Видаються і перевидуються його наукові твори та посібники: у 1992 р. видана «Програма педагогічних інститутів: історія педагогіки України" (для всіх спеціальностей)», у 1999 році – книга «История школы и педагогических воззрений в свете фольклорных, этнографических и археологических материалов» (М., 1999), у 2010 році – стаття «Из истории зарождения школы высшего типа в Древней Руси». Також у навчальному процесі у вищих навчальних закладах використовуються монографії та видані ним або за його участю посібники «Антологія педагогічної думки Древньої Русі», «Школа та освіта Древньої Русі: 9 – 1-а половина 13ст.», «Розвиток народної освіти і педагогічної думки на Україні: Х – початок ХХ ст.» та ін.

Все це дає можливість констатувати, що педагогічна і наукова спадщина Степана Дмитровича Бабишина ще довго служитиме працівникам середньої і вищої школи у вивченні

рідного краю засобами краєзнавства та оволодінню педагогічними досягненнями Давньої Русі і України.

***В. Берека,
В. Войтенко***

Праці С.Д. Бабишина

1. **Топоніміка в позакласній роботі з географії.** – Київ: Рад. шк., 1968. – 93 с.
2. **Путівник по визначних місцях (Хмельниц. обл.): на допомогу юним мандрівникам по рідному краю».**– 2-е вид., доп. – Хмельницький, 1958. – 82с.
3. **Топоніміка в школі:** (на матеріалах Хмельниц. обл.). – Київ: Рад. шк., 1962. – 123 с.
4. **Літературне краєзнавство** в школах Хмельниччини / С.Д. Бабишин, Т.Ю. Байдюк // Укр. мова і л-ра в шк. – 1965. – № 4. – С. 38-44.

Про С.Д. Бабишина

1. **Баженов Л.В.** До 95-річчя професора Степана Бабишина – відомого освітнього і краєзнавчого діяча Хмельниччини / Л.В. Баженов, С.Е. Баженова. Духовні витoki Поділля: педагоги в історії краю: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Хмельницький, 21 берез. 2013 р.) – Хмельницький, 2013. – С. 119-123.
2. **Берека В.** Штрихи до портрета С.Д. Бабишина – педагога-практика, краєзнавця, науковця // Духовні витoki Поділля: науковці в історії краю: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. – Хмельницький, 2015. – С. 200-205.

Показчик персоналій

А

Амвросій – див
Полянський О.О. 59, 183-187
Антонова Б.П. 32
Атаманюк В.І. 43

Б

Баал-Шем-Това І. 47
Бабак І.І. 29
Бабенко М.Т. 37
Бабишин С.Д. 62, 187-192
Багинський М.Ф. 58
Бажан М.П. 61
Балема М.О. 33
Бандура О.І. 36
Баранецький А. 12
Бацура Ф.С. 34
Бачинський В.М. 41
Бенера В.Є. 21, 82-85
Бережанська В.В. 35
Берестецький О.О. 24
Бец О.Д. 44
Беляєва Т.І. 43
Биковський П.-Я. 22
Білкун М.В. 64
Бобрівник Л.Д. 40
Богацький П.О. 27
Богач П.Г. 22
Богуслаєв В.О. 57
Бодак В.А. 40
Бойчук Ю.В. 64
Болбочан П.Ф. 53

Бондарчук О.О. 60
Борковський М.С. 38
Боркун О.Н. 47
Бортник Р.Й. 44
Боярунець Ю.О. 50
Будзей О.В. 19, 79-82
Буласнко В.Д. 38, 138-141
Бурман П.В. 26

В

Вавринчук М.П. 54
Вайсер В.З. 63
Ванжула О.С. 33
Василишин А.В. 32
Васютинський А.Ф. 22
Векслер Й.М. 14
Венжик-Гроза С.П. 18
Вербицький Є.Т. 39
Віничук С.М. 46
Вольський С.Ф. 43
Воньо М.М. 63
Вроблевський К.Х. (Каєтанович Й.-В.) 28

Г

Гаврилюк В.Ю. 28
Гаврищук А.П. 44
Гадзира М.П. 50
Гайдашевський А.Г. 39
Гальчевський Я.В. 29
Гандзюк Я.Г. 29
Ганушкевич Ц.М. 46
Геринович В.О. 61
Германович В.М. 55

Гінзбург Є.М. 51
Глевич Л.Л. 46
Глібов Л.І. 59
Глінська О.В. 9
Гогоцький С.С. 18
Годованець М.П. 52, 161-165
Голунський В.М. 19
Гольдфаден А. 19
Гома О.П. 54
Гончаренко М.К. 60
Гордієнко К.О. 63
Греїм М.Й. 50
Грен О.Л. 36, 127-130
Грех О.В. 57
Гриб А.Є. 58
Грига А.Д. 38
Григоренко О.П. 53, 165-169
Григор'єва Л.В. 56
Григоріїв Н.Я. (Григорій Наш) 26
Гринчуцький В.І. 60
Грінченко М.О. 34
Грінченко Т.О. 25
Грузберг С.Б. 39
Гудзинський О.Д. 28

Д

Дагилайський В.А. 12, 77-79
Дейген М.Ф. 39
Денисюк Р.П. 17
Дзявувльський М.С. 48
Диса Л.Ю. 56
Дідик М.П. 61
Довгалюк Х.О. 55

Доронович М.З. 48
Дорош І.Й. 20
Дрінфельд Г.І. 26
Дубецький М.-К. 49, 159-161
Дубина В. 29, 95-101
Дудка П.Ф. 26
Дюран А. 34, 119-121

З

Заблуда А.Ф. 43
Завадський Й.С. 37
Завадський М.А. 45
Заголдний В.В. 51
Задорожна Л.М. 41
Задорожний М.А. 15
Закордонєць В.А. 49
Замбриборщ Ф.С. 23
Заремба В.І. 40
Захаров В.Ф. 22
Захар'єв В.А. 50
Захарчук М.М. 17
Зима Т.М. 45
Зимна В.І. 19
Зоря І.І. 19
Зубар В.В. 45
Зубков І.І. 58, 177-181
Зупанець І.А. 40
Зюлковський Ц.Ю. 25

Є

Єсюнін С.М. 45, 150-155

Й

Йолтуховський М.В. 24

І

Івах І.В. 21

Льїнська О.В. 52
Юв І.П. 55

К

Капелюх М.К. 17
Киргизов С.Г. 35
Киричук О.О. 57, 175-176
Кисельов О.І. 31
Клітинський О.І. 35
Ковальський В.В. 23
Ковальчук Л.Є. 20
Ковальчук С.І. 48
Ковац П.С. 15
Ковтуняк М.А. 21
Когут Г.І. 51
Козак І.П. 32
Кольчак Я.Х. 64
Комарницький А.А. 54
Кондрацький Є.Г. 13
Коновал П.М. 52
Концевич М.Г. 46
Копилов С.А. 40
Коробчук О.К. 20
Костецький М.Д. 64
Костров С.І. 28
Кошек Г.А. 40
Коханський В. 33
Кочубей В.І. 13
Красовський С.А. 16
Красуцький М.І. 18
Кремінський Я.М. 54
Крушельницький А.В. 45
Кубицький Я. 11
Кузіна Б.С. 54

Кукурудзяк М.Г. 27
Кундис М.В. 49
Купратий В.І. 37
Купрін О.І. 47
Курачицький В.В. 43
Курко О.П. 24
Курковський Г.В. 42
Курочкін Г.П. 56

Л

Лавренко В.О. 21
Лавров П.А. 43
Ланге О.К. 28
Левицький П. 53
Левицький Ф. 13
Левич Я.Д. 24
Лезвинський Я.С. 28
Льонець В.А. 34
Леонтюк А.К. 63
Лещенко М.П. 35
Либа М.Г. 32
Линник М.К. 63
Лисенко Л.О. 57
Лихачова А.С. 59
Лісовий П.М. 52
Літман О.Д. 64
Луценко І.М. 25
Луць В.В. 62
Любарський І.А. 55
Любинський О.І. 56
Ляпустіна Л.М. 53

М

Мазур М.І. 17
Мазур П.А. 42
Мак О.Н. 43

Макухін М.Є. 60
Маланчук В.Ю. 60
Маліш П.І. 21, 85-88
Малюк М.М. 34
Мамайсур Б.С. 46
Манасевич Ю.Й. 51
Мандзюк А.І. 14
Маньковський Ю.Ф. 36
Мартинюк А.Г. 14
Марчинський В. 11
Масенко Т.Г. 59
Медведовський І.І. 54
Мельник А.І. 47
Мельник М.Я. 14
Мельничук М.Л. 22, 88-90
Миколіна А.Т. 31
Миронова С.П. 41
Мислицький В.Ф. 51
Михайлов Ф.М. 36
Мірна З.В. 55
Молотай А.М. 46
Молчановський Н.В. 12, 71-76
Мороз О.В. 26
Муза Є.І. 60

Н

Назаренко Є.Д. 56, 169-174
Назарук О.Т. 48
Ничитайло М.Ю. 23
Ніка О.І. 61
Новак В.А. 28

О

Обезюк М.Н. 33
Окольський С. 38

Олдрідж Д. 42
Олександрова Т.О. 33, 115-116
Олесницький М.О. 12
Олійник В.П. 64
Орда Наполеон 32
Орлова Хана 42
Острозький К.-В. 25

П

Пазурківський П.С. 18
Панасюк В.Г. 14
Панасюк Є.М. 27
Панасюк М.І. 52
Паперник Л.Х. 48
Паравійчук А.Г. 15
Парфеній –
див. Левицький П. 53
Перельмутр О.С. 15
Петровська Г.І. 25
Пилинська М.М. 56
Пилявський С.П. 31
Пиріжок О.Я. 56
Пиявчик І.П. 23
Підгурський Д.О. 45
Подольян М.П. 52
Полянський О.О. 59, 183-187
Потоцький С. 10
Прилюк Д.М. 59
Пробитий І.В. 38
Прусевич О.М. 13

Р

Радзимінський З.Л. 30, 101-105

Радугін М.Я. 58
Ребедюк Я.С. 34
Регелюк Г.М. 39
Рибак Н.С. 17
Рибалко П.С. 47
Римарук І.М. 41
Рожко-Павленко Л.Ф. 62
Розвадовський В.К. 20
Ройтман С.І. 52
Руданський С.В. 33
Русіна Н.О. 29
Рутковський Т.В. 57

С

Самокиш М.І. 25
Свідер П.І. 30
Севець В.С. 44, 148-150
Сельський В.О. 55
Серветник С.М. 54
Синиця Н.М. 59
Синчук О.М. 31
Сис-Бистрицька Т.А. 49
Сігал Б.С. 14
Сікорська Г.Ф. 58
Сірий В.Я. 54
Скибицький М.К. 11
Скорупський І.Г. 45
Скринчук Л.Ю. 31
Скрябін П.Д. 41
Слободян М.Л. 61
Слободянюк П.Я. 36, 130-134
Смолінчук О.Л. 42
Смотритель В.П. 19
Смотрицький М.Г. 10, 66-70

Собчук І.І. 38
Соленцов О.О. 58
Сосюра В.М. 18
Старицька-Черняхівська
Л.М. 47
Степанков К.П. 37, 135-137
Степанов Д.Г. 62
Степанюк О.І. 29
Степенко О.Д. 42
Степняк М.О. 46
Степова В.А. 38
Стефанцев М.П. 31
Стефанюк О.І. 15
Стиранкевич К.Т. 41
Стравинський Ф.Г. 39
Стрілецький П.Ф. 60
Суліма О.Г. 55
Суровий А.Ф. 20

Т

Табунський П.В. 13
Терещук К.І. 23
Тимошук В.М. 15
Ткач А.П. 32
Ткачук Г.І. 31, 105-110
Толстих В.Ф. 49
Тузов А.П. 64

У

Урбанський В.М. 63

Ф

Фараонов П.А. 24
Федорчук В.Д. 63
Філатов Ю.М. 44
Філінюк А.Г. 35, 121-127

Франкфурт М.І. 30

Х

Химич Ю.І. 31, 110-112

Хмельовський П. 23

Хотовицький О.А. 12

Ц

Царук О.П. 46

Ч

Чайковський Д.С. 18

Чорний Г.Г. 20

Чорнобривий М.П. 49

Ш

Шаренко М.Г. 62

Шатувальський М.М. 60

Шахнович М.Д. 35

Шевчук І.А. 36

Шейковський К.В. 14

Шкурін С.А. 51

Шкурупій Г.Д. 32, 112-115

Шмурікова Н.М. 58, 181-183

Шохор-Троцький С.І. 12

Штейншлейгер В.Б. 53

Шувера О.С. 27

Шутяк А.Г. 58

Ю

Юзюк О.Є. 24

Юзьков Л.П. 21

Юхимець О.Д. 49

Я

Ягодзінський М.Й. 38, 141-145

Янчук М.М. 24

Яровий Я.П. 33

Яцемирський С.Й. 56

Ящук П.Л. 41

Відомості про авторів історичних та біографічних довідок

- Байдюк Наталія Кирилівна** – головний зберігач фонду Хмельницького обласного художнього музею
- Берека Віктор Євгенович** – доктор педагогічних наук, професор, ректор ХОІППО
- Блажевич Юрій Іванович** – кандидат історичних наук, голова Хмельницької міської організації НСК України
- Войтенко Володимир Іванович** – заслужений працівник освіти України, завідувач науково-методичного центру викладання навчальних предметів суспільно-гуманітарного циклу ХОІППО
- Горбатюк Василь Іванович** – письменник, директор Хмельницького обласного літературного музею
- Григоренко Олександр Петрович** – доктор історичних наук, професор, академік Міжнародної академії інформатизації
- Данилюк Людмила Миколаївна** – заступник директора Хмельницького обласного літературного музею
- Дмитрик Володимир Андрійович** – журналіст, відповідальний секретар Хмельницької обласної організації Національної спілки журналістів України
- Єсюнін Сергій Миколайович** – кандидат історичних наук, старший науковий співробітник Хмельницького обласного краєзнавчого музею

- Западенко Ігор Валентинович** – заступник директора Державного історико-культурного заповідника «Межибіж»
- Захаренко Антоніна Миколаївна** – заступник директора з наукової роботи Хмельницької обласної бібліотеки для дітей імені Т.Г. Шевченка
- Іваневич Лілія Анатоліївна** – кандидат історичних наук, член Національної спілки краєзнавців України
- Ільїнський Валентин Михайлович** – доцент Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії
- Кульбовський Микола Михайлович** – мистецтвознавець, член Національної спілки журналістів України
- Мацько Віталій Петрович** – доктор філологічних наук, професор Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії
- Мельничук Антоніна Василівна** – старший науковий співробітник Хмельницького обласного художнього музею
- Міхалевський Віталій Цезарійович** – кандидат фізико-математичних наук, доцент Хмельницького національного університету, голова обласного об'єднання Всеукраїнського товариства «Просвіта» ім. Т.Г. Шевченка
- Міцінська Тамара Петрівна** – старший науковий співробітник Хмельницького обласного літературного музею

- Олексів
Ярослава Іванівна** – завідувачка відділу наукового обліку фондів Хмельницького обласного художнього музею
- Погорілець
Олег Григорович** – директор Державного історико-культурного заповідника «Межибіж», Почесний краєзнавець України
- Причишин-Кліновський
Сергій Максимович** – кандидат богослов'я, священник Хмельницької єпархії УПЦ, старший викладач Хмельницького інституту МАУП
- Прокопчук
Віктор Степанович** – доктор історичних наук, професор, заслужений працівник народної освіти України
- Радецька
Альона Юрївна** – молодший науковий співробітник Хмельницького обласного літературного музею
- Саксонік
Людмила Леонідівна** – завідувачка відділу наукової інформації і бібліографії Хмельницької обласної наукової медичної бібліотеки
- Синиця
Надія Миколаївна** – заслужений працівник культури України, учений секретар Хмельницької обласної універсальної наукової бібліотеки
- Соляр
Олена Матвіївна** – старший науковий співробітник Хмельницького обласного художнього музею
- Трембіцький
Анатолій Михайлович** – кандидат історичних наук, доцент Хмельницького інституту МАУП, Почесний краєзнавець України

Список абрєвіатур

- АМН** – Академія медичних наук
АМ – Академія мистецтв
АН – Академія наук
АРСР – Автономна Радянська Соціалістична Республіка
АТН – Академія технологічних наук
АУП – Асоціація українських письменників
ВАПЛІТЕ - Вільна академія пролетарської літератури
ВАСГНІЛ – Всесоюзна академія сільськогосподарських наук ім. Леніна
ВАТ – Відкрите акціонерне товариство
ВУАН – Всеукраїнська академія наук
ВУЦВК – Всеукраїнський центральний виконавчий комітет
ЗАТ – Закрите акціонерне товариство
МАОО – Міжнародна академія аграрної освіти
МАН – Мала академія наук
МАУП – Міжрегіональна академія управління персоналом
МВС – Міністерство внутрішніх справ
МОЗ – Міністерство охорони здоров'я
НВМС – Національна Всеукраїнська музична спілка
НААН – Національна академія аграрних наук
НАМН – Національна академія медичних наук
НАН – Національна академія наук
НАОМА – Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури
НАПН – Національна академія правових наук
НВК – Навчально-виховний комплекс
НДІ – Науково-дослідний інститут
НДЦ – Науково-дослідний центр
НСА – Національна спілка архітекторів
НСЖ – Національна спілка журналістів
НСК – Національна спілка краєзнавців
НСМНМ – Національна спілка майстрів народного мистецтва
НСП – Національна спілка письменників
НСТД – Національна спілка театральних діячів
НСХ – Національна спілка художників
НТШ – Наукове товариство ім. Т. Шевченка
НФаУ – Національна фармацевтична академія України
ОУНБ – Обласна універсальна наукова бібліотека
ПрАТ – Приватне акціонерне товариство

РБК – Районний будинок культури
РКУ – Райком компартії України
РНК – Рада народних комісарів
РПЦ – Російська православна церква
РФ – Російська Федерація
СМТ – Селище міського типу
СРСР – Союз Радянських соціалістичних республік
СП – Спілка письменників
СТД – Спілка театральних діячів
СХ – Спілка художників
УААН – Українська академія аграрних наук
УАК – Українська академія кібернетики
УАН – Українська академія наук
УАННП – Українська академія наук національного прогресу
УБА – Українська бібліотечна асоціація
УНР – Українська Народна Республіка
УРСР – Українська Радянська Соціалістична Республіка
УТ – Українське телебачення
УТА – Українська технологічна академія
ФІАП – Міжнародна федерація фотографічного мистецтва
ХНУ – Хмельницький національний університет
ХОШПО – Хмельницький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
ЦТ – Центральне телебачення
США – Сполучені Штати Америки

Довідково-інформаційне видання

Календар

знаменних і пам'ятних дат Хмельниччини на 2018 рік

Відповідальна за випуск:
Чабан К.А.

Комп'ютерне опрацювання, редагування,
комп'ютерна верстка:
Грицишина О.О., Марчак Т.Ф.

Дизайн обкладинки: *Марчак Т.Ф.*

Підписано до друку 10.11. 2017 р. Формат 30×42/2.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman.
Друк різнографією. Тираж 100 пр.
